

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

PLEVNE

GOLTZ PAŞA

GOLTZ PAŞA PLEVNE

DR. HABİBE KAZANCIOĞLU

kayihan

PLEVNE

(TÂRİH-İ HARPTEN ASÂKİR-İ REDİFE KISMINA DÂİR TEDKİKÂT)

Ticarethane Sokak
Tevfik Kuşoğlu İşhanı No: 11/33
Sultanahmet / İstanbul
Tel: 0212 513 51 90
Fax: 0212 511 82 17
www.kayihanyayinlari.com
info@kayihanyayinlari.com
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 16683

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası
gereğince bu eserin yayın hakkı
anlaşmalı olarak
Kayihan Yayınları'na aittir.
İzinsiz kısmen ya da tamamen
çoğaltılıp yayınlanamaz.

Yayın Yönetmeni

Adem Kuşkulu

Mizanpaj

Ahmet Yanar

Kapak Tasarımı

Sercan Arslan

Kayihan Yayınları

190

Tarih Araştırmaları

30

ISBN

978-605-9669-19-1

Baskı Tarihi

Nisan 2017

Baskı-Cilt

Ravza Matbaacılık

Sertifika No: 31896

Davutpaşa Cad.

Kale İş Merkezi No: 51-52

Topkapı/İstanbul

PLEVNE

(TÂRİH-İ HARPTEN ASÂKİR-İ REDİFE KISMINA DÂİR TEDKÎKÂT)

MÜELLİF

COLMAR FREIHERR VON DER GOLTZ

DR. HABİBE KAZANCIOĞLU

İ S T A N B U L 2 0 1 7

*Eğitim-öğretim hayatım boyunca
maddî ve manevî destekleriyle
her zaman yanımda olan çok değerli ađabeyim
Hacı Yunus KAZANCIOğLU'na ithâfen...*

Dr. Habibe KAZANCIOĞLU

1998 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu.1999 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans öğrenimini 2001 yılında, Prof. Dr. Ziya KAZICI yönetiminde *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Malatya* isimli teziyle bitirdi. 2003 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda başladığı doktora programını Prof. Dr. Ziya KAZICI yönetiminde 2014 yılında *Osmanlı Dönemi Kervansaraylarının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Fonksiyonları* isimli teziyle tamamladı.

2007-2014 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği ile İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri öğretmenliği yaptı. 2014 yılında Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'na öğretim üyesi olarak atandı. Halen aynı üniversitede görevine devam etmekte olan yazarın bilimsel dergilerde yayımlanmış birçok makalesi bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	8
ÖN SÖZ.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

ANA HATLARIYLA OSMANLI DEVLETİ'NDE REDİF TEŞKİLATI	13
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

COLMAR FREIHERR VON DER GOLTZ PAŞA'NIN HAYATI, OSMANLI ORDUSUNDAKİ HİZMETLERİ VE ESERLERİ	19
I. Hayatı	19
II. Osmanlı Ordusundaki Hizmetleri	21
III. Eserleri	29
IV. Plevne İsimli Eseri.....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PLEVNE (METİN)	43
I. İfade-i Mahsûsa	43
II. Plevne	44

KAYNAKÇA	73
ÖZEL ADLAR (ŞAHIS-YER) DİZİNİ.....	77
EKLER	79
TIPKIBASIM	85

KISALTMALAR

age	: Adı geçen eser
BOA. İ.AS.	: Başbakanlık Osmanlı Arřivi İrâde Askeri
BOA. İ.HB.	: Başbakanlık Osmanlı Arřivi İrâde Harbiye
BOA. İ.TAL.	: Başbakanlık Osmanlı Arřivi İrâde Taltifât
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
H.	: Hicri
hızl.	: Hazırlayan
İBB.	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
M.	: Miladi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
sdl.	: Sadeleřtiren
yy.	: Yüzyıl

ÖN SÖZ

Sultan III. Selim ile başlayıp Sultan II. Mahmud döneminde hız kazanan askerî ıslahatların nihâî hedefi, Avrupai tarzda modern bir ordunun tesis edilmesi idi. Bunu gerçekleştirmek için 18. yüzyıldan itibaren Avrupalı askerî uzmanlardan yararlanma yoluna gidilmiştir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndaki mağlubiyetten sonra Sultan II. Abdülhamid döneminde ordunun yeniden teşkilatlandırılarak Avrupa standartlarına yükseltilmesi için Alman askerî müşavirler ülkeye davet edilmiş, bu müşavirlere geniş yetkiler verilerek bunlardan istifade edilmiştir.

Osmanlı Devleti tarafından davet edilen askerî müşavirlerden birisi de dünya askerî tarihinde oldukça önemli bir isim olan Wilhelm Leopold Colmar Freiherr Von der Goltz'dur. Osmanlı askerî tarihinde *Golç Paşa* olarak da bilinen Goltz Paşa, 1883 yılında Osmanlı Devleti'ndeki görevine başlamış, Harp Okulları Müfettişliği ve Genelkurmay İkinci Başkanlığı yapmıştır. Goltz Paşa bu görevleri esnasında genelkurmayın ve askerî okulların teşkilatlandırılması başta olmak üzere; subay eğitimi, askere alma nizâmnâmesinin hazırlanması, memleketin milli ve bölgesel şartları göz önünde tutularak Alman usulüne göre kurulan askere alma dairelerine taksim edilmesi, ordunun yeni silahlarla donatılması, donanmanın ıslah edilmesi ve boğazların tahkimi gibi birçok konuda önemli reformlar gerçekleştirmiştir.

Goltz Paşa, 1895'te görevini tamamlayarak Almanya'ya dönmüştür. I. Dünya Savaşı'nın başladığı sıralarda yetmiş iki yaşında olan ve savaşta görev almak istemesine rağmen kendi ülkesi Almanya tarafından görev verilmeyen Goltz Paşa, Osmanlı Devleti

tarafından askerî danışman olarak davet edilerek Birinci Ordu ve Altıncı Ordu Komutanlıklarında görevlendirilmiştir.

Colmar Freiherr Von der Goltz, *milletler ancak harp zihniyetinin genel medeniyet inkişafı ile aynı hizada gittiği müddetçe tarihte kuvvetli bir mevki işgal ederler*¹ demektedir. Goltz Paşa'nın bu düşüncesinin ürünü olarak kaleme aldığı *Das Volk in Waffen* isimli eseri Osmanlı Türkçesine *Millet-i Müsellâha* olarak çevrilmiştir. Goltz Paşa'nın askerî alandaki bütün bilgi ve düşüncesini bir araya getirdiği bu eser, birçok açıdan önem arz etmektedir. Eserin ana fikri, devletin çok sayıda muvazzaf asker istihdamı yerine, eli silah tutan halkın belli kurallar çerçevesinde eğitim alarak, devletin daimi askerine destek olmasıdır. Böylelikle hem devletin malî yükü hafifleyecek hem de savaşın geniş coğrafyaya yayılması durumunda ülkenin korunması daha rahat ve kolay olacaktır. Goltz Paşa'nın bu düşüncesi daha önce gerek Fransa'da gerekse Almanya'da uygulanmıştır.

Goltz Paşa tarafından ileri sürülen bu görüş Osmanlı Devleti'nde ilk kez Sultan II. Mahmud zamanında hayata geçirilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin hizmetinde bulunan başta Moltke olmak üzere Prusyalı askerî uzmanların tavsiyesiyle, ihtiyaç anında muvazzaf askerlere destek olarak kullanılmak üzere Müslüman halktan eli silah tutanlar belli bir eğitimden geçirilerek, Prusya'daki *Landor*'un benzeri bir teşkilat olan *redif* teşkilatı kurulmuştur.

1877-1878 yılında Osmanlı-Rus Savaşı'nın Batı Cephesi'nde gerçekleşen Plevne Müdâfaası sırasında redif askerleri büyük başarı göstermişlerdir. Redif askerî sisteminin savunucusu olan Goltz Paşa, bu başarıda redif askerinin önemine dikkat çekmek gayesiyle Almanca bir kitap yazmıştır. Dünyada en çok okunan askerî tarihçiler arasında ilk sıralarda yer alan Goltz Paşa'nın Almanca yazdığı bu eser, Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne muallimlerin-

1 V. Mudra, *Goltz Paşa'nın Hâtırası ve Hal Tercümesi*, çev. Pertev Demirhan, İstanbul 1953, s. 15. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

den Mehmed Tâhir tarafından Osmanlı dönemi Türkçesine *Plevne* ismiyle çevrilmiştir. Eser, Plevne Müdâfaası'ndaki redif askerlerinin üstün gayret ve başarılarını örnek göstermek suretiyle redif askerlerinin genel harp tarihi içindeki önemine dair yapılan bir değerlendirmedir. Eserin hem Plevne Müdâfaası'nı ana hatlarıyla anlatması hem de redif askerlerinin başarılarını aktarmak maksadıyla da olsa redif taburlarından bahsetmesi, eseri Osmanlı askerî tarihi bakımından son derece önemli kılmaktadır.

Dünya harp tarihi ve Osmanlı askerî tarihi bakımından oldukça önem arz eden Goltz Paşa'nın *Plevne* isimli eseri Almancadan Osmanlı Türkçesine çevrilmiş olmasına rağmen günümüz Latin alfabesine aktarılmamıştır. Birçok kütüphanede bulunan eserin tarafımızdan yapılan Latin harflerine çevirisinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Atatürk Kitaplığı'nda bulunan ve 956. 101543 GOL demirbaş numarasıyla kayıtlı nüshası esas alınmıştır. Plevne isimli eserin Latin harflerine çevirisi esnasında şu hususlara dikkat edilmiştir:

1. Eserin Latin harflerine çevirisi esnasında herhangi bir sadeleştirmeye gidilmediği gibi esere herhangi bir ekleme yapılmamıştır.
2. Eser 20. yy. metni olduğu için metnin çevirisinde transkripsiyon alfabesi kullanılmamıştır.
3. Eserde eklerin çevirisinde günümüz Türkçesindeki düzlük-yuvarlaklık uyumu gözetilmiştir.
4. Türkçe eklerin sonunda bulunan “b”ler “p” olarak yazılmıştır.

Plevne Müdâfaası ve Osmanlı Redif Teşkilatı üzerine çalışma yapacak araştırmacılara kaynak olacağını düşündüğümüz bu çalışmada olumlu eleştirileriyle yol göstermesinin yanı sıra metni okuyarak gerekli düzeltmeleri yapan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ziya KAZICI'ya sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca tıpkıba-

12 | HABİBE KAZANCIOĞLU

sımda kullanılmak üzere eserin kopyasını alma konusunda kolaylık gösteren İBB Atatürk Kitaplığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü yetkililerine teşekkür ederim.

Habibe Kazancıoğlu
İstanbul 2017

BİRİNCİ BÖLÜM

ANA HATLARIYLA OSMANLI DEVLETİ'NDE REDİF TEŞKİLATI

Arapça'da *bir şeyin arkasından gitmek* anlamına gelen *re-de-fe* kelimesinden türemiş olan redif kelimesi, *sonradan gelen kişi* anlamında kullanılmaktadır.² Kâmus-ı Türki'de redif kelimesinin sözlük anlamı; *sonradan, arkadan gelen; nizâmiye sınıfından sonra geçilen sınıfa mensub ki bu sınıf hîn-i hâcette silah altına alınır*³ şeklinde geçmektedir. M. Zeki Pakalın ise askerî bir terim olarak kabul ettiği redif kelimesini, *Nizâmiye hizmetinden sonraki askerlik devresi hakkında kullanılan bir tabirdir. Lüzumunda hizmete çağrılıp bu devreyi bitirenler "müstahfız" sınıfına geçirilirlerdi. Redif devresi 26 ilâ 32 yaş arasında idi*⁴ şeklinde tanımlamaktadır.

Tam adı *Redif-i Asâkir-i Mansûre* veya *Asâkir-i Redife-i Mansûre* olan redif, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın ilga edilmesinden sonra kurulan *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye* adıyla oluşturulan yeni orduya destek sağlamak ve halkı uzun süre mecburi hizmette tutmadan kendi bölgelerinde eğiterek iç güvenliği sağlamak üzere kurulan bir ordu teşkilatıdır.⁵

2 Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1995, s. 318.

3 Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türki*, İstanbul 1317, s. 661.

4 M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, C. III, s. 20.

5 Abdülkadir Özcan, "Redif" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIV, s. 524.

1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesinden sonra yerine *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu* kurulmuş ve bu yeni orduya düzenli asker yazılmaya başlanmıştır. Düzenli ordunun kuruluşundan iki yıl sonra, yeni ordu henüz otuz tabura dahi ulaşmadan 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı çıkmış, savaşı kazanan Ruslar Edirne'ye kadar gelmişlerdir.⁶ *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu*'ndaki muvazzaf asker sayısının artırılması için halktan genç-yaşlı demeden gelişi güzel asker toplanmış ve toplanan bu askerlerin yaşlılarının savaşta hiçbir yararlık gösterecekken gençlerinin çoğunun da silah tutmasını dahi bilmedikleri görülmüştür.⁷ Oysaki geniş topraklara sahip Osmanlı Devleti'ni korumak ve savunmak için eğitim görmüş çok sayıda askere ihtiyacın olduğu bilinen bir gerçektir. Memleket savunmasına yetecek sayıda askeri devamlı silahaltında tutmak gayesiyle kışlalarda bulundurmak, devlete mali bakımdan büyük bir külfet yükleyeceği gibi memleketin ziraatını, ticaretini ve neslin devamını olumsuz yönde etkileyeceği için de oldukça sakıncalı görülmüştür. Bu sakıncalı durumların oluşmasına izin verilmeksizin askerlik çağında bulunan kimselerin birer talimli asker olarak askerlikle ilişkisinin sürekli halde tutulmasının çareleri aranmıştır.⁸ Sıkıntının giderilmesi için Osmanlı ordusunda görevli Moltke başta olmak üzere Prusyalı subaylar, Prusya'daki *Landor*⁹ teşkilatı örnek alınarak bir teşkilatın kurulmasını önermişlerdir.¹⁰

6 M. Nuri Paşa, *Netâ'iyü'l-Vukûat*, sdl. Neşet Çağatay, Ankara 1980, C. III-IV, s. 296.

7 Mübahat Küçükoglu, "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu Redif-i Asâkir-i Mansûre", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 12 (1981-82), s. 127.

8 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, Ankara 1978, C. III, 5. Kısım, s. 196.

9 Landwehr, Germen ülkelerinde ihtiyat askeri birliklerine verilen isimdir. 1813'te Prusya'da kurulan Landwehr, 1900 yılında iki sınıfa ayrılmıştır. Birinci sınıfta 23-28 yaş arasındaki muvazzaflık hizmetini yapmış erkeklerle, ikinci sınıfta ise 29-39 yaş arasındaki erkekler bulunuyordu. Birinci sınıftaki kuvvetler, Almanya'ya 1870 ve 1914'te muvazzaf sahra ordusuna bağlı birçok ihtiyat tümeni sağladı. 1919'da ortadan kaldırılan Landwehr, 1935'te yedek adı altında tekrar oluşturuldu. (Bilgi için bkz. *Meydan Larousse*, İstanbul 1972, C. VII, s. 804)

10 Naci Çakın, "Redif Teşkilatı", *Fakülte Tarih Bülteni*, Ankara 1989, C. XIV, S. 26, s. 31

Büyük bir halk kitlesini uzun süre silah altında tutmadan, askerlik çağına gelmiş olanları kendi bölgelerinde az masrafla, kısa aralıklarla eğiterek, savaş anında işe yarayacak yeterli asker sayısını bulundurmak gayesiyle 1834 yılının Ağustos ayından itibaren Osmanlı Devleti'nin bütün büyük şehirlerinde tıpkı *Nizâm-ı Cedid Ortaları* gibi *Redif-i Asâkir-i Mansûre* adı ile yeni bir ordu kurulmaya başlanmıştır.¹¹ Redif teşkilatının kuruluşu *Nizâmnâmesi*'ne¹² göre:

a) Her sancaktan eşit olarak, subaylarıyla beraber 1426 askerden oluşan taburlar oluşturulacaktır. Nüfuslarının azlığı sebebiyle bir tabur oluşturamayan sancaklar civarlarındaki sancaklardan noksanlarını tamamlayacaklardır.

b) Teşkilata, istekli olan kimseler alınacak ve bunlar 23-32 yaşları arasında olacaktır.

c) Redif taburlarına, Mansûre askerlerinden emekli olanlardan, memleketlerinde bulunan istekli ve sağlık durumları elverişli olanlar da yazılabilecektir.

ç) Redif subay ve komutanlarının yetişmesi için bunlar, gerektiğinde İstanbul'a çağrılacağı gibi İstanbul'dan gönderilecek miralay, kaymakam ve alay eminleri aracılığıyla da redif subaylarının kendi bölgelerinde yetiştirilmeleri yoluna gidilecektir.

d) Bir savaşa çağrılmaları halinde redifler de Mansûre askerleri gibi maaş ve tayinât alacaklardır.

e) Redif teşkilatına yazılanlar, değer ve kabiliyetlerine göre subay olacaklar ve rütbelere seçilmeleri sancak mutasarrıfları tarafından yapılacaktır. Subayların kılıçları, erlerin palaskaları, çantaları, mataraları vb. eşyaları devlet tarafından verilecektir. Devlet

11 Musa Çadırcı, "Osmanlı Ordusu'nda Yeni Düzenlemeler" *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler II*, Ankara 1983, s. 93.

12 Redif Nizâmnâmesi'nin tamamı için bkz. Kütükoğlu, "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu Redif-i Asâkir-i Mansûre", s. 129-131. <https://rantey.org>

tarafından sağlanan tüfek ve eşyalar eğitim zamanı erlere verilecek eğitimden sonra subaylar tarafından geri alınacak ve muhafaza edilmek üzere, redif depolarına konulacaktır.

f) Redif askerleri talimlerinin kolaylaştırılması için haftada birkaç gün, boş kaldıkları zamanlarda ise her gün kendi köylerinde talim yapacaklardır. Bazen de büyükçe nahiyeler ve kazalarda, gönderilecek muallimler tarafından talim yaptırılacaktır. Senede iki defa -halkın ziraatla uğraşmadığı- mayıs ve eylül aylarında vilayet merkezinde toplanan bütün redif askerlerine 15-20 gün süreyle büyük talim yaptırılacak, talimlerin yapılıp yapılmadığı kontrol edilecektir.

g) Redif askerlerine ayda 5 kuruş, zâbitlere ise uygun görülecek bir miktar maaş verilmek üzere altı ay içinde yapılacak masrafların defteri İstanbul'a gönderilecek ve ödeme toptan yapılacaktır.

Redif taburlarının giderleri için, asıl Mansûre taburlarının giderlerine karıştırılmadan *Redif Mansûre Zimmeti* adıyla bağımsız bir hesap açılmış ve bu hizmet için görevliler atanmıştır.¹³

1837 yılında Ankara, Hüdavendigâr, Konya Erzurum, Aydın ve Edirne'de *Redif-i Mansûre* kurulmuştur. 1838 yılında redif alaylarının sayısı Anadolu'da 33'e Rumeli'de 5'e ulaşmıştır.¹⁴

Tanzimat'tan sonra 1843'te çıkarılan bir kanunla Osmanlı ordusu Fransa ve Prusya ordularının teşkilatı göz önünde tutularak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre Osmanlı ordusu; *muavazaf kuvvetler*, *yedek (ihtiyat) kuvvetler*, *yardımcı kuvvetler* ve *başbozruk (milis) kuvvetler* olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır.¹⁵

1843'te çıkan kanuna göre ordunun ihtiyat kuvvetlerini, redif birlikleri oluşturmaktaydı. 5 yıl olarak kabul edilen muvazzaflık süresini bitirenler, terhis edildikten sonra 7 yıl memleketle-

13 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, C. III, 5. Kısım, s. 197.

14 Çakın, agm, s. 34.

15 Çakın, agm, s. 34-35. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

rinde redif sınıfında hizmet görecektlerdi. Bu yeni düzenlemede her ordu bölgesi, muvazzaf alayların sayısı kadar redif bölgele-rine ayrılarak, her bir bölgede dört taburlu bir redif alayının ku-rulması uygun görüldü. Muvazzaflık süresini bitirerek redife ge-çen erler yılda bir kez bağlı oldukları tabur merkezlerinde bir ay eğitim görecekt ve bu süre içinde muvazzaf erat gibi maaş ve ta-yinat alacaklardı.¹⁶

1869 yılında 1843 askerî düzenlemesine dayanan bir kanun hazırlanmıştır. Bu kanuna göre 5 yılı muvazzaflık ve 7 yılı rediflik olmak üzere 12 yıldan ibaret olan askerlik süresi 20 yıla çıkarıl-mıştır. 20 yaşından 40 yaşına kadar olan Müslüman erkekler as-kerlik mükellefiyeti altına alınmış olup bu sürenin 6 yılı muvaz-zaflık, 6 yılı rediflik ve 8 yılı da mustahfiz adı ile kurulan askerî sınıfta geçecekti. 6 yıl olan rediflik süresi *mukaddem* (birinci) ve *tâlî* (ikinci) olmak üzere iki sınıfa ayrıldı.¹⁷ Bu sürenin ilk 3 yılı birinci sınıfta, diğer 3 yıl ise ikinci sınıfta geçirilecekti. Bununla birlikte redif taburlarının sayısı da artırılmış, sayı 120'den 240'a çıkarılmıştır. Ayrıca mustahfiz sınıfı kaldırılarak sınıf-ı sâlis yani üçüncü sınıf olarak redife eklenmiştir.¹⁸ Böylece redif sınıfı mukad-dem, tâlî ve sâlis olmak üzere üç sınıfa çıkarılmış oldu. Bu esasa göre subayları atanan ve savaş gereçleri ikmal olunarak 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında silah altına alınan redif taburlarının sayısı 429'u bulmuş,¹⁹ böylelikle redif askerlerinin toplamdaki sa-yısı ise 342.400'e ulaşmıştır.

25 Ekim 1886 yılında yayınlanan askere alma kanununda²⁰ Von der Goltz Paşa'nın hazırladığı yeni düzenlemeye göre ordu sayısı aynı kalırken orduların, tümenlerin ve alayların kuruluşla-

16 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, C. III, 5. Kısım, s. 203.

17 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, C. III, 5. Kısım, s. 207.

18 Musa Çadırıcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Askerlik*, Ankara 2008, s. 53.

19 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, C. III, 5. Kısım, s. 208.

20 Uğur, *agm*, s. 22. cretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

rında değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre redif taburları 240'tan 384'e çıkarılmıştır. Ayrıca rediflik süresi 6 yıldan 8 yıla çıkarılmıştır. Redif-i sınıf-ı sâlis kaldırılmış, mustahfızlık sınıfı tekrar getirilmiş ancak süresi 6 yıla düşürülmüştür. 1887'de çıkarılan Redif Kânûnnâmesi ile tabur merkezleri arttırılmış, yeni redif bölgeleri oluşturulmuştur.²¹

Kırım Savaşı başta olmak üzere 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda ve 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda son olarak da yeni bir düzenlemeden sonra Balkan Savaşı'nda redif birliklerinden büyük ölçüde yararlanılmıştır. 1912-1913 Balkan Savaşı'ndan büyük bir yenilgiyle çıkılması üzerine kara kuvvetlerinde yeniden bir düzenleme yapılması ihtiyacı doğmuştur. Bu düzenleme için Almanya'dan bir askerî ıslahat heyeti getirilmiştir. Liman von Sanders Paşa'nın başkanlığındaki bu heyetin tavsiyeleri üzerine 14 Şubat 1913'te çıkarılan "Teşkilât-ı Umûmîye-i Askeriye Nizâmnâmesi" ile redif teşkilatı kaldırılmıştır.²²

21 Çakın, agm, s. 38.

22 Çakın, agm, s. 48; cretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İKİNCİ BÖLÜM

COLMAR FREIHERR VON DER GOLTZ PAŞA'NIN HAYATI, OSMANLI ORDUSUNDAKİ HİZMETLERİ VE ESERLERİ

I. Hayatı

Osmanlı askerî tarihinde *Golç Paşa* veya *Goltz Paşa* olarak da bilinen Wilhelm Leopold Colmar Freiherr von der Goltz, 12 Ağustos 1843'te Prusya'da dünyaya gelmiştir. Öğrenimini Königsberg Ortaokulu, Kulm ve Berlin askerî aday okullarında yaparak 26 Nisan 1861 tarihinde piyade teğmeni olmuştur. 1866 yılında Avusturya Savaşı'na, 1870-1871 yıllarında da Alman-Fransız Savaşı'na katılmıştır. Goltz Paşa, 1871'de yüzbaşılığa, 1878'de binbaşılığa, 1883'te ise yarbaylığa yükselmiştir. Goltz Paşa, o zamanın siyasi ve askerî şartları gereği Osmanlı askerî okullarını yeniden teşkilatlandırmak göreviyle 1883'te askerî bir heyet ile İstanbul'a gelmiştir. 1883-1895 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde Askerî Mektepler Umûm Müfettişliği ve Genelkurmay İkinci Başkanlığı görevlerinde bulunan Goltz Paşa²³, görevinin bitmesi üzerine 1 Kasım 1895 yılında Osmanlı Devleti'nden ayrılmıştır.²⁴

Osmanlı Devleti'ndeki görevinden sonra ülkesine dönen Goltz Paşa, tümgeneral rütbesiyle tekrar Prusya ordusuna alınmıştır. Daha sonra İstihkâm ve Fennî Kıtalar ile Müstahkem Mevkiler

23 İbrahim Ulus, "Colmar Freiherr Von Der Goltz (Golç Paşa)'un Biyografisi", Askerî Tarih Bülteni, S. 21 (Ağustos 1986), s. 73-74.

24 Jehuda L. Wallach, *Bir Askerî Yardımın Anatomisi*, çev. Fahri Çeliker, Ankara 1985, s. 70.

Genel Müfettişliği, Kolordu Komutanlığı, Ordu Genel Müfettişliği gibi görevlerde bulunmuş, 1908'de korgeneralliğe 1911'de ise feldmareşal rütbesine terfi etmiştir.²⁵

Goltz Paşa, Osmanlı Devleti tarafından II. Meşrutiyet'in ilanından sonra askerî danışman olarak davet edilmiş, 1909 yılı ekim ayı ortalarından 1910 yılı ocak ayı ortalarına kadar Osmanlı Devleti'nde askerî danışman olarak görev almıştır.²⁶ 1 Temmuz 1913'te kendi isteğiyle ülkesindeki görevinden ayrılan Goltz Paşa, I. Dünya Savaşı çıktığında ülkesi için savaşa katılmak istemiş, ancak devleti tarafından yaşı bahane edilerek isteği geri çevrilmiştir. Daha sonra kendisine 1914'te Belçika Genel Valiliği görevi verilmiştir.²⁷

I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın müttefiği olarak giren Osmanlı Devleti'ne yetenekli bir askerî müşavir görevlendirilmesi düşünülmüş ve bu görev için her iki ülke tarafından Goltz Paşa uygun görülmüştür. Osmanlı Devleti'nin davetiyle 12 Aralık 1914'te İstanbul'a gelen Goltz Paşa, İstanbul'daki Birinci Ordu Komutanlığı'na atanmıştır. Bir yıla yakın bir süre görevini başarıyla sürdüren Goltz Paşa, aynı tarihlerde İngilizlerin Basra Körfezi'nden karaya asker çıkarması ve Irak topraklarını tehdit etmesi üzerine Osmanlı Devleti tarafından Irak'ta kurulan Altıncı Ordu Komutanlığı'na tayin edilmiştir.²⁸

16 Kasım 1915'te İstanbul'dan Bağdat'a hareket eden Goltz Paşa, 6 Aralık 1915'te Bağdat'a ulaşmıştır. Altıncı Ordu Komutanı olarak özellikle Kût cephesinde İngilizlere karşı verilen mücadelede önemli yararlıklar gösteren Goltz Paşa, çarpışmaların devam ettiği 9 Nisan 1916'da Bağdat'ta rahatsızlanmış, 12 Nisan'da yapılan muayene sonucunda kendisine lekeli humma yani tifüs

25 Sırrı Altıparmak, "Colmar Freiherr Von Der Goltz Paşa'nın Biyografisi" 20nci Yüzyıl Başına Kadar Türk Askeri Eğitiminin Tarihi Gelişimi, İstanbul 1983, s. 54-55.

26 Wallach, *age*, s. 89-92.

27 V. Mudra, *age*, s. 16.

28 V. Mudra, *age*, s. 83. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

teşhisi konulmuştur. 18/19 Nisan gecesi vefat eden Goltz Paşa, 21 Nisan'da büyük bir merasimle Bağdat'ta toprağa verilmiştir. Daha sonra eşinin isteği üzerine Goltz Paşa'nın naaşı 24 Haziran 1916'da İstanbul'a nakledilerek İstanbul'un Tarabya semtindeki Moltke Abidesi'nin yakınına gömülmüştür.²⁹

Goltz Paşa, Osmanlı ordusundaki vazifesini hakkıyla yerine getiren bir komutan olmasının yanında, gerçekte her zaman kendi devletinin menfaatini ön planda tutmuş ve ordudaki rolünü politik oyunlar için de kullanmıştır. Büyük devletler arasında denge politikası izleyen Sultan II. Abdülhamid'i (1876-1908) Almanya tarafına çekmek için girişimlerde bulunmuş, Osmanlı ordusu hakkında Alman yetkililerine günü gününe bilgi vermiştir.³⁰ Ayrıca kendi devletinin menfaati doğrultusunda Osmanlı ordusunun Alman silah ve teçhizatlarıyla donatılması için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Bunun sonucu olarak Osmanlı ordusuna 1885'te Krupp fabrikalarından ağır toplar, 1887'de de Mauser ve Loewe fabrikalarından çeşitli tüfekler alınmıştır. Böylelikle Almanya'ya verilen silah siparişleri Fransız ve İngiliz firmalarını Osmanlı pazarından tasfiye etmiştir.³¹

II. Osmanlı Ordusundaki Hizmetleri

1877-1878 Osmanlı-Rus harbindeki mağlubiyet, olası başka bir Rus taarruzuna karşı Osmanlı ordusunun Avrupa standartlarında eğitilip teşkilatlandırılarak eski gücüne kavuşturulması zorunluluğunu gün yüzüne çıkarmıştır. Bu gayeyle Sultan II. Abdülhamid hem siyasi olarak daha az tehlikeli hem de 1870-1871 Alman-Fransız Savaşı'nda galip gelen Almanlardan yardım istemiştir. Almanya, padişahın bu isteğini, güçlendirilmiş bir Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı kullanmak ve Alman silah endüstrisinin

29 Ulus, agm, s. 78.

30 İlber Ortaylı, *İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, Ankara 1981, s. 64.

31 Ortaylı, age, s. 68.

bölgede daha etkin olacağı umuduyla kabul etmiştir.³² Bu suretle Albay Kaehler'in başkanlığında dört subaydan oluşan ilk heyet 29 Nisan 1882'de Almanya'dan hareket ederek İstanbul'a gelmiştir.³³ Sultan II. Abdülhamid, bu ilk heyetin gelişinden bir yıl sonra 1883 yılının başlarında Almanya'dan Osmanlı askerî okullarının eğitim ve öğretim sistemi konusunda danışmanlık yapmak için bir subay gönderilmesini istemiş, Almanya ise bu iş için Binbaşı Colmar von der Goltz'u uygun görmüştür.³⁴

Bu davet üzerine 18 Haziran 1883'te İstanbul'a gelen³⁵ Goltz Paşa'nın Türkiye'deki görev süresini üç döneme ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi 1883-1895 yılları arasındaki -kontratın üç kez uzatılması suretiyle- 12 yıllık görevi, ikincisi II. Meşrutiyetten sonra 1909-1910 yılları arasındaki birkaç aylık görevi, üçüncüsü ise 1914-1916 yılları arasındaki görevidir.³⁶

İstanbul'a gelişini, 1883'te Sultan Hamid, o zaman ordunun teşkiline memur General Kohler vasıtasıyla beni celbetmiş ve Mekâtib-i Askeriye müfettişliğine tayin etmiş idi. Mekteplerde kemâl-i memnûniyetle bir faaliyet görmüş idim³⁷ şeklinde aktaran Goltz Paşa'ya tevcih edilen ilk görev, Askerî Okullar Genel Müfettişliği'dir. Goltz Paşa, bir yandan askerî mekteplerin ıslah ve tanzimi ile uğraşırken diğerk bir yandan da Harp Okulu ve Harp Akademisi'nde öğretmen olarak görev yapmıştır.³⁸

32 Wallach, *age*, s. 24.

33 Wallach, *age*, s. 33.

34 Wallach, *age*, s. 43.

35 Wallach, *age*, s. 43.

36 Nurettin Türsan, "Generalfeldmarschall Colmar Freiherr Von Der Goltz'un Türkiye Yaşamı ve Hizmetleri", 20nci Yüzyıl Başına Kadar Türk Askerî Eğitiminin Tarihi Gelişimi, İstanbul 1983, s. 35-46.

37 Colmar Freiherr Von Der Goltz Paşa, *Genç Türkiye'nin Hezimet ve İmkân-ı İtilası*, çev. H. Cevdet, İstanbul 1332, s. 73.

38 Kolağası Abdullah Bey ve piyade mülazimlerinden Tahir Efendi, Goltz Paşa'nın askerî mekteplerdeki muavinleri; Tophane müşiri Zeki Paşa ise ders nazırı idi. (Bilgi için bkz. Kazım Karabekir, *Türkiye'de ve Türk Ordusunda Almanlar*, hzl. Orhan Hülagü, Ömer Hakan Özalp, İstanbul 2000, 263-233) sivi - <https://rantey.org>

Goltz Paşa, Genelkurmay İkinci Başkanlığı görevini yürüten Albay Kaehler'in 3 Kasım 1885'te ölümünden sonra, daha geniş yetkilerle Genelkurmay İkinci Başkanı olarak atanmıştır.³⁹ Bu tarihten sonraki Osmanlı askerî salnâmelerinde Goltz Paşa, *Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Dâiresi Reîs-i Sânisî ve Umûm-ı Mekâtib-i Askeriye Müfettişi* olarak geçmektedir.⁴⁰

Goltz Paşa, geniş yetkilerle donatılmasına rağmen padişahın şahsına karşı herhangi bir entrika ve bunun sonucunda olası bir ihtilal endişesinden dolayı, gerçekleştirmek istediği pek çok yenilik konusunda güçlüklerle karşılaşmıştır.⁴¹ Ancak karşılaştığı engellere rağmen Osmanlı ordusunda genelkurmayın ve askerî okulların teşkilatlandırılması başta olmak üzere; subay eğitimi, askere alma nizâmnâmesinin hazırlanması, memleketin millî ve bölgesel şartları göz önünde tutularak Alman usulüne göre kurulan askere alma dairelerine taksim edilmesi, ordunun yeni silahlarla donatılması, donanmanın ıslahı ve boğazların tahkimi gibi birçok konuda önemli reformlar gerçekleştirmiştir.⁴²

Goltz Paşa'nın Osmanlı ordusunda gerçekleştirdiği reformları ana hatlarıyla dört başlık altında değerlendirmek mümkündür. Bunlardan birincisi, genelkurmayın yeniden teşkilatlandırılmasıdır. Osmanlı genelkurmay teşkilatı, Alman genelkurmay modeli esas alınarak yeniden sistemli hale getirilmiştir.⁴³

Goltz Paşa'nın gerçekleştirdiği ikinci reform alanı Osmanlı askerî okullarının yeniden teşkilatlandırılması ile subayların eğitim-öğretimidir. Goltz Paşa, daha önce özellikle Fransız sisteminin etkisinde kalınarak hazırlanmış olan Harbiye Mektebi ve Harp Akademisi'nin müfredatını Alman modeline uygun hale getirmiş-

39 Wallach, *age*, s. 51-52.

40 *Salnâme-i Askerî*, 1304 /1888, s. 44; 91; 1306/1890, s. 56; 95; 1307 / 1888, s. 56; 95; 1309 /1890, s. 44; 79; 1311/ 1895, s. 10; 71.

41 Wallach, *age*, s. 52.

42 V. Mudra, *age*, s. 16.

43 Uğur, *agm*, s. 20. Cretsis PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

tir. Bu reformlar kapsamında bir taraftan askerî okullardaki öğrencilerin modern harp sanatıyla ilgili bilgi edinmeleri sağlanırken bir taraftan da askerlikle ilgisi olmayan birçok ders müfredattan kaldırılmış, o zamana kadar yabancı dil olarak öğretilen Fransızcaya ilave olarak müfredata Almanca ve Rusça da eklenmiştir. Subayların başta Almanya ve diğer Avrupa ülkelerindeki askerî sahadaki yenilikleri takip edebilmeleri için yabancı dil öğrenmelerine önem verilmiştir. Goltz Paşa'nın subayların yetiştirilmesi konusunda gerçekleştirdiği reformlardan bir diğeri de her yıl belirli sayıda subayın askerî eğitim gagesiyle Almanya'ya gönderilmesidir.⁴⁴ Burada şunu da belirtelim ki Osmanlı Devleti'ndeki ilk askerî rüştiyeleri (ortaokul) Goltz Paşa kurmuştur.⁴⁵

Goltz Paşa, ileride öğretmen olacak kurmay subayların yetiştirilmesine önem verdiği gibi onların yardımıyla da eğitim ve öğretimle ilgili yayınlar hazırlamıştır. Goltz Paşa bu yayınları hazırlarken -Türk milletine has özellikleri göz önünde bulundurmak şartıyla- Alman talimnâmelerini esas almıştır. Böylece 12 yıllık çalışma döneminde Harbiye Mektebi'nde ders kitabı olarak okunmak üzere 4000 sayfadan fazla Türkçe broşür ve ders kitabı yayınlamıştır.⁴⁶

Goltz Paşa'nın Osmanlı ordusunda gerçekleştirdiği reformların üçüncüsü askere alma kanununda yapılan düzenleme ve değişikliklerdir. Kanunun esasını redif teşkilatında yapılan düzenleme ve yenilikler oluşturmaktadır. Goltz Paşa, 25 Ekim 1886 yılında yayınlanan yeni askere alma kanunundaki düzenleme ve yeniliklerde 3 Eylül 1814 tarihli Prusya askere alma kanununu örnek almıştır.⁴⁷

44 Erol Akcan, "Colmar Von Der Goltz Paşa'nın Osmanlı Ordusu ve Asker-Sivil Aydınlar Üzerindeki Etkisi" *Atatürk Dergisi*, C. 4, S. 1 (2015), s. 13; 17-18.

45 Türsan, agm, s. 3-7.

46 Uğur, agm, s. 21-22.

47 Uğur, agm, s. 22-23. Erişim: https://rantey.org

Goltz Paşa'nın Osmanlı askerî sisteminde gerçekleştirdiği dördüncü reform ise ordunun reorganizasyonu konusunda yaptığı esaslı değişikliklerdir. Bu yeni düzenlemede Prusya ordusu model alınmıştır. Buna göre her orduda iki piyade tümeni, bir süvari tümeni, beş bataryalı bir topçu alayı, bir ulaştırma taburu, bir istihkâm taburu ve bir telgraf bölüğü bulunacaktır. Ayrıca her ordu bölgesinde iki redif tümeni ve gerektiğinde bir müstahfız kolordusu teşkil edilecektir. Bunlardan başka Almanya'dan ısmarlanan 1000 sahra topunun gelmesi üzerine 1891 yılında her orduda birer topçu tümeni kurulmuştur.⁴⁸

Goltz Paşa, Osmanlı Devleti'ndeki on iki yıllık hizmetini tamamladıktan sonra 1 Kasım 1895 yılında, tekrar Alman ordusuna katılmak üzere İstanbul'dan ayrılmıştır.⁴⁹ 28 Cemaziyelevvel 1318 (23 Eylül 1900) tarihli arşiv belgesindeki bilgiye göre Goltz Paşa'ya, Osmanlı Devleti'ndeki hizmetlerinin karşılığı olarak aylık 3910,5 kuruş emekli maaşı bağlanmıştır.⁵⁰

Goltz Paşa, Osmanlı Devleti'ndeki görevini tamamlayıp ülkesine dönüşünü; 1895'te Osmanlı ordusundan ayrılmıştım. Orduya on iki seneden fazla hizmet ifâ etmiş ve padişahın askerliğe karşı gösterdiği emniyetsizlikten müvellid müşkilâta rağmen vazifeme merbut kalmış idim. Osmanlı toprağında 40-52 yaşları arasında geçen zamanım samimiyetlerle mâlîdir sözleriyle aktarmaktadır.⁵¹

Goltz Paşa, II. Meşrutiyet'in ilanından birkaç ay önce Sultan II. Abdülhamid'in davetlisi olarak İstanbul'a gelmiş, Padişah tarafından verilen nişan ve hediyelerle taltif edilmiştir. Goltz Paşa,

48 Uğur, agm, s. 22.

49 Wallach, age, s. 70.

50 "Kontrat müddetinin münkaziye olmasıyla yerlerine avdet etmiş olan müşîr devletlû Goltz Paşa hazretlerine bâ irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî tahsis kılınan yüzde beşiyle beraber üç bin dokuz yüz on buçuk kuruş tekdüv maaşının sûret-i tesviyesine dâir Şûrây-ı Devlet-i Tanzimât dâiresinden i'tâ kılınan mazbata dermeyân eden menkûle..." (BOA. İ.A.S. 34).

51 Colmar Freiherrn von der Goltz Paşa, *Genel Türkçe'nin Haritayıcı İmkân-ı İtilâsı*, s. 73.

Sultan II. Abdülhamid'e askerî alanda yeni reformlar önerdiyse de dönemin siyasî şartları gereği bu önerileri uygulanamamıştır.⁵²

Goltz Paşa, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra da Sultan Mehmed Reşad (1909-1918) tarafından görüşlerinden istifade edilmek üzere İstanbul'a davet edilmiştir. Goltz Paşa, Alman ordusundaki görevinden izinli olarak Temmuz 1909'da dört hafta kadar, 1909 sonbahar ve 1910 yılı kış süresince üç-dört ay kadar İstanbul'da kalmıştır. 1909 yılının ekim ayının ortalarından 1910 yılının ocak ayı ortalarına kadar kaldığı üç aylık süre içinde kapsamlı askerî bir program uygulamıştır. Bu zaman zarfında Selanik, Manastır, Serez ve Üsküp'te tatbikatlar, atışlar ve manevralar yaptırdığı gibi gözetimi ve denetimi altında karşılıklı olarak iki kolordu, savaş halinde olarak bir ordu manevrası dahi yaptırılmıştır. İstanbul'da bulunduğu 1910 yılı ocak ayı içinde İstanbul çevresinde bir kapanış manevrası yaptırarak ülkesine dönmüştür.⁵³

Almanya'ya döndükten sonra ordudaki hizmetine devam etmiş 1 Ocak 1911'de feldmareşallik rütbesine yükselmiş, 1 Temmuz 1913'te kendi isteğiyle muvazzaf hizmetten çekilmiştir.⁵⁴ I. Dünya Savaşı çıktığında yetmiş bir yaşında olan Goltz Paşa, savaşa faal olarak katılmak istediye de bu isteği kabul edilmemiş ve 1914'te Belçika Genel Valiliği'ne atanmıştır.⁵⁵

I. Dünya Savaşı'na Almanya ile müttefik olarak giren Osmanlı Devleti'ne, içinde bulunduğu durum ve şartlar göz önüne alınarak tecrübeli ve yetenekli bir müşavir olarak Goltz Paşa'nın gönderilmesi uygun görülmüştür. 12 Aralık 1914'te İstanbul'a gelen Goltz Paşa'ya önce Padişahın hassa yaverliği, Şubat 1915'te Harbiye Nezâreti'nde danışmanlık görevi, Nisan 1915'te ise Birinci

52 Türsan, agm, s. 42.

53 Türsan, agm, s. 42.

54 Altıparmak, agm, s. 55.

55 V. Mudra, age, s. 28. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ordu Komutanlığı görevi verilmiştir.⁵⁶ Birinci Ordu Kumandanlığına atanma kararı, Sadrazam Mehmed Said Paşa ile başkumandan vekili ve Harbiye Nâzırı Enver Paşa'nın mühürlerinin bulunduğu 30 Cemaziyelevvel 1333 / 15 Nisan 1915 tarihli irâdede; *Müşir Ferik Golç Paşa Birinci Ordu Kumandanlığına tayin kılınmıştır. İşbu irâde-i seniyyenin icrâsına Harbiye Nâzırı memurdur*⁵⁷ ifadeleriyle aktarılmaktadır.

Goltz Paşa, kendisine verilen Birinci Ordu Kumandanlığı görevini Çanakkale cephesinde, İstanbul Boğazı'nda ve Çatalca hat-tında üstün gayretlerle yerine getirmiştir. Aynı tarihlerde İngilizler Basra Körfezi'nden karaya asker çıkarmış, Irak topraklarını tehdit eder hale gelmiştir. İngilizlerin taarruzlarının durdurularak etkisiz hale getirilmesi için Irak'ta Altıncı Ordu Komutanlığı kurulmuş, komutan olarak da ordunun başına Goltz Paşa getirilmiştir. 16 Kasım 1915'te İstanbul'dan Bağdat'a hareket eden Goltz Paşa, kendisine verilen bu üstün görevden duyduğu memnuniyeti günlüğüne; *vatanın benden ısrarla esirgediğini, sonunda bana yabancı diyarı verdi. Bunun için o diyara ebediyyen minnettar kalacağım* şeklinde kaydetmiştir.⁵⁸

6 Aralık 1915'te Bağdat'a ulaşan Goltz Paşa, 10 aralık günü cepheye gitmiştir. Cephe komutanından aldığı bilgiler ve düşman cephesinde bizzat gerçekleştirdiği keşif sonuçlarına göre gerekli önlem ve düzenler aldırarak Bağdat'a dönmüştür. İran bölgesindeki karışıklık üzerine 29 Aralık 1915'te Kirmanşah cephesine gitmiş, ancak Kût cephesindeki durumun tehlikeli hâl alması üzerine Bağdat'a dönmek zorunda kalmıştır. 11 Ocak 1916'da cepheye hareket etmiş ve Kût cephesinde Halil Paşa ile birlikte 21 Ocak 1916'da İngilizlerin ağır yenilgisiyle sonuçlanan Felâhiye Muharebesi'nin hazırlıklarını da yapmıştır.⁵⁹

56 Türsan, agm, s. 45-46.

57 BOA. İHB. 167.

58 V. Mudra, age, s. 33.

59 Ulus, agm, s. 78

31 Mart'ta Bağdat'a dönen Goltz Paşa yolda hastalanmış, 12 Nisan'da kendisine tifüs teşhisi konulmuştur. Kendisine 18 Nisan 1916'da ordu komutan vekili Halil Paşa'nın Kûtü'l-Amâre'de İngilizlere karşı kazandığı zafer müjdelendirilmiştir. 19 Nisan 1916'da vefat eden Goltz Paşa, 29 Nisan 1916'da İngiliz ordusunun ve generali Townshend'in esir oluşunu görememiştir.⁶⁰

Goltz Paşa, yaptığı hizmetlerin karşılığında Osmanlı Devleti tarafından harp ve imtiyaz madalyalarıyla ödüllendirilmiştir. Bunlardan bir tanesi Padişah tarafından 9 Aralık 1891 tarihinde verilen altın madalya⁶¹ ile 7 Mart 1914 tarihinde verilen harp imtiyaz madalyasıdır. Nitekim 22 Şubat 1330 (4 Mart 1914) tarihli irâdede geçen *Başkumandan Vekili ve Harbiye Nâzırı Enver ve yâver-i hassı kumandan Golç Paşalara bir kıta altın harb imtiyaz madalyası i'tâ olunmuştur. Bu irâde-i seniyyemizin icrâsına Sadâret memûrdur*⁶² ifadeleri Goltz Paşa'nın Padişah tarafından altın harp imtiyaz madalyası ile taltif edildiğini haber vermektedir.

Goltz Paşa, Osmanlı askerî tarihinde önemli bir isim olan Moltke gibi efsane haline gelmiştir. Goltz Paşa'yı farklı kılan Alman heyeti içinde Türkiye'yi ve Türkleri en iyi veya tek anlayan uzman ve öğretmen oluşudur. Bundan dolayı Goltz Paşa, Osmanlı askeri ve aydını üzerinde önemli izler bırakmıştır. Goltz Paşa, Türk dostu olarak bilinmektedir ancak Alman imparatoruna ve ordusuna bağlı vatansever bir Alman olduğunu da unutmamak gerekir. Onun Türk dostluğu, Osmanlı ordusundan edindiği maddî-manevî çıkarların Almanya ile Osmanlı ordusunu bütünleştirdiği ölçüdedir.⁶³

Goltz Paşa ülkesine döndükten sonra da Türkiye'deki dostlarıyla görüşmüş, onları unutmamıştır. Türkiye'de iken yardımcılığını yapan Mehmed Tâhir Bey'e 23 Teşrin-i Evvel 1901 tarihinde yazdığı

60 Ulus, agm, s. 78.

61 Altıparmak, agm, s. 54.

62 BOA. İTAL. 499.

63 Ortaylı, age, s. 64. cretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

bir mektubunda Türkiye ve Türkiye'deki dostlarıyla ilgili olarak bununla beraber yine kalbim İstanbul hatıratıyla mâlidir. Türkiye'yi bir vatan-ı muazzez gibi tahattur ediyorum. Sizler, Türkiye'ye ait şeyler hiçbir vakit zihnimden çıkmıyor demektedir.⁶⁴ Goltz Paşa, Türkiye ile alakasını sadece dostlarıyla mektuplaşmalarıyla sınırlı tutmamış, Türkiye'de yaşanan gelişmelerle ilgili görüşlerini, kaleme aldığı eserlerinde dile getirmiş, bu çalışmalar Türk kamuoyu tarafından ilgiyle takip edilmiştir.⁶⁵

III. Eserleri

Goltz Paşa'nın hemen hepsi askerî alanda yazılmış birçok eseri⁶⁶ bulunmaktadır. Bunlar:

1. Feldzug 1870/71. Die Operationen der II. Armee (1870/71 Seferi. İkinci ordunun harekâtı) Ernst Siegfried und Sohn Matbaası tarafından 1873'te Berlin'de basılmıştır. Savaşın başlangıcından Metz'in teslimine kadar geçen süreyi içine alan eser, İkinci Ordu Başkomutanlığının harekât dosyalarına göre tasvir edilmiş olup bir kroki ve bir planı ihtiva etmektedir. Eser 575 sayfadır.

2. Feldzug 1870/71. Die Operationen der II. Armee der Loire (1870/71 Seferi. İkinci ordunun Loire'daki harekâtı) Ernst Siegfried Mittler und Sohn Matbaası tarafından 1875'te Berlin'de basılmıştır. İkinci Ordu Başkomutanlığının harekât dosyalarına göre tasvir edilen bu eserde üç litoğraf haritası bulunmaktadır. Eser 554 sayfadır.

3. Die Sieben Tage von le Mans (Le Mans'ta Yedi Gün) Ernst Siegfried Mittler und Sohn Matbaası tarafından 1873'te Berlin'de basılmıştır. 120 sayfa olan eser 1870 Aralık ayında,

64 Karabekir, *age*, s. 267.

65 Akcan, *agm*, s. 18-19.

66 Goltz'a ait eserler, V. Mudra, *age*, s. 49-53; Karabekir, *age*, s. 270-271; Oğuz Turan, "Von Der Goltz Paşa'nın Stratejik Düşünceleri ve Eserleri" *Askerî Tarih Bülteni*, S. 21 (Ağustos 1986) s. 29-33; M. Seyfeddin Özege, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, hzl. Ahmet Eryüksel, İstanbul 1991, IV, 1583-1584; Çalık, s. 766-769'dan alınmıştır. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İkinci Ordu'nun Loire aleyhine icra ettiği harekâtın bir özeti niteliğinde olup İkinci Ordu Başkomutanlığının harekât dosyalarına göre tasvir edilmiştir.

4. *Léon Gambetta und seine Armeen* (Léon Gambetta ve Orduları) Schneider und Co. Matbaası tarafından 1877' de Berlin'de basılmıştır. Eser 296 sayfadır.

Goltz Paşa, harp tecrübelerini özetlediği bu eserinde, kayıtsız şartsız mecburi askerlik hizmetini teklif etmektedir. Eser Fransızcaya çevrilmiştir.

5. *Rosbach und Yena* (Rosbach ve Yena) Ernst Siegfried und Sohn Matbaası tarafından 1883'te Berlin'de basılmıştır. 373 sayfa olan eser, 18. yüzyıldan 19. yüzyıla geçiş döneminde Prusya ordusundaki durumlar ve fikir hayatı üzerine yapılan tetkiklerden oluşmaktadır. Ayrıca iki savaş planını da içine almaktadır. Eser Fransızcaya çevrilmiştir.

6. *Das Volk in Waffen* (Millet-i Müsellâha) Decker Matbaası tarafından 1883'te Berlin'de basılmıştır. Dönemin ordu teşkilatı ve harp idaresi hakkında kaleme alınan bu eser birçok dile çevrilmiştir. Eser 434 sayfadır.

Mehmed Tâhir tarafından Türkçeye *Millet-i Müsellâha: Asrımızın Usûl ve Ahvâl-i Askeriyesi* başlığıyla çevrilen eser, İstanbul'da Ebu Ziya Matbaası tarafından 1888/1305'te basılmıştır. İngilizce, Sırpça, Bulgarca ve Portekizceye tercüme edilmiştir. 568 sayfadır. Eser İsmet Sarıbal tarafından *Millet-i Müselleha (Ordu Millet)* adıyla 2013 yılında Latin alfabesine aktarılmış, Avrasya Stratejik Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yayımlanmıştır.

7. *Offizierstand und Beamtentum* (Subaylık Mesleği ve Memurluk) Decker Matbaası, tarafından 1884'te Berlin'de basılmıştır. 33 sayfa olan eser *Devlette ve Cemiyet İçinde Subayların İmtiyazları* adlı imzasız bir esere mukabele olarak yazılmıştır.

8. *Kriegsführung* (Harp İdaresi) R. V. Decker's Verlag Matbaası, tarafından 1895'te Berlin'de basılmıştır. Eser, harp idaresi

ile ilgili önemli kuralları özet tavsiyeler biçiminde aktarmakta olup 204 sayfadır. İngilizce, İspanyolca, Fransızca ve Romeneye çevrilmiştir.

9. *Krieg und Heerführung* (Harp ve Ordu İdaresi) Decker Matbaası tarafından 1901'de Berlin'de basılmıştır. 298 sayfadır.

10. *Von Rossbach bis Yena und Auerstedt* (Rossbach'tan Yena ve Auerstedt'e kadar) Mittler Matbaası tarafından 1906'da Berlin'de basılmıştır. 549 sayfadır. Eser, Prusya ordusunun tarihiyle ilgili olup içinde on tane harita bulunmaktadır.

11. *Von Yena bis Preussisch-Eylau* (Yena'dan Eylau'a kadar) Ernst Mittler und Sohn Matbaası tarafından 1907'de Berlin'de basılmıştır. 202 sayfadır. Eser, Prusya ordusunun düşüşü ve şerefının tekrar yüceltilmesini konu alan bir harp tarihi kitabıdır. İçinde on harita ve bir kroki vardır. İngilizceye tercüme edilmiştir.

12. *Jung-Deutschland* (Genç Almanya) Gebr. Paetel Matbaası tarafından 1911'de Berlin'de basılmıştır. 74 sayfadır.

13. *1813. Bluher und Bonaparte* (1813. Bluher ve Bonapart) Alman Matbaa Müessesesi tarafından 1913'te Berlin'de basılmıştır. 90 sayfadır.

14. *Ein Jahr der Grossen Erinnerungen 1813* (1813 Yılına Ait Büyük Hatıralar) Voss Kütüphanesinin Matbaası tarafından 1913'te Berlin'de basılmıştır. 16 sayfadır.

15. *Kaiser Wilhelm II. und das Vaterland* (İmparator II. Wilhelm ve Vatanı) Velhagen und Klasing Matbaası, Leibpzig ve Bielefeld tarafından 1913'te Berlin'de basılmıştır. 64 sayfadır. Eser, II. Wilhelm'in imparatorluğunun yirmi beşinci senesi münasebetiyle ordu ve donanma için kaleme alınmıştır.

16. *Kriegsgeschichte Deutschlands im Neunzehnten Jahrhundert* (On dokuzuncu yüzyılda Almanya'nın Harp Tarihi) İki ciltten oluşan eserin birinci cildi Napolyon devrini konu almakta olup bir genel harita ile altmış krokiyi ihtiva etmektedir.

Bondi Matbaası tarafından 1910'da Berlin'de basılmıştır. 516 sayfadır. İkinci cilt ise İmparator II. Wilhelm dönemini anlatmakta olup Georg Bondi Matbaası tarafından 1914'te Berlin'de basılmıştır, 655 sayfadır.

Goltz Paşa'nın yazdığı eserlerden beş tanesi Türkiye ve Türklerle ilgilidir. Bunlar:

1. *Ein Ausflug nach Mazedonien* (Makedonya'ya Bir Gezi) R. V. Decker's Verlag Matbaası tarafından 1884'te Berlin'de basılmıştır. Selanik-Manastır Alman tren yolu ziyaretini konu alan eser, *Makedonya Seyahati* adıyla Eşref Bengi Özbilen tarafından Almancadan Türkçeye çevrilmiş ve 2011 yılında Türkiye İş Bankası Yayınları tarafından basılmıştır.

2. *Anatolischer Ausflug* (Anadolu Gezisi) Schall und Grund Verlag Matbaası tarafından 1896'da Berlin'de basılmıştır. 460 sayfadır.

3. *Der Thessalische Krieg und die Türkische Armee* (Tesalya Harbi ve Türk Ordusu) Ernst Siegfried Mittler und Sohn Matbaası tarafından 1898'de Berlin'de basılmıştır. 278 sayfadır. Harp tarihi ile ilgili bir çalışma olan eser, planlar ve krokiler ihtiva etmektedir. Eser, *Osmanlı-Yunan Seferi: 1313-1897* başlığı ile Yakup Şevki tarafından Türkçeye çevrilmiş ve İstanbul'daki Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye-i Osmanî Matbaası tarafından 1326'da basılmıştır. 297 sayfadır.

4. *Karte der Umgebung von Constantinopel mit erläuterndem Text* (İstanbul Civarının Açıklamalı Haritası) Alfred Schall Matbaası tarafından 1896'da Berlin'de yayımlanmıştır. Harita 1:100.000 ölçeğinde hazırlanmıştır.

5. *Der Jungen Turkei Niederlage und die Möglichkeit ihrer Wiedererhebung* (Genç Türkiye'nin Hezimetini ve Tekrar Kalkınmasının İmkânı) Patel Kardeşler Matbaası tarafından 1913'te Berlin'de 70 sayfa olarak yayımlanmıştır. Eser H. Cevdet tarafın-

dan *Genç Türkiye'nin Hezimet-i ve İmkân-ı İtilâsı* başlığıyla Türkçeye çevrilmiş, 1332'de İstanbul Cemiyet Kütüphanesi tarafından 78 sayfa olarak basılmıştır.

Bunlardan başka Goltz Paşa'nın bizzat Osmanlı ordusu için kaleme aldığı eserlerden ulaşabildiklerimizden bazıları da şunlardır:

1. *Ameli Erkân-ı Harbiye Vezâifi*: 1307-1309 yılında İstanbul'da Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne Matbaası tarafından basılmıştır. 73 sayfadır.

2. *Vakt-i Sefer ve Hazarda Erkân-ı Harbiye Vezâifi: Kısım-ı Nazarî*: Mehmed Tâhir'in Türkçeye çevirdiği eser, 1308 (1891) yılında İstanbul'da Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye Matbaası tarafından basılmıştır. 468 sayfadır.

3. *Erkân-ı Harbiye Vezâifi Tatbikat-ı Nazariye ve Ameliyesi*: Abdullah Paşa tarafından Türkçeye çevrilen eser, 1304 yılında İstanbul'da Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne Matbaası tarafından 253 sayfa olarak basılmıştır.

4. *Hidmet-i Seferiye*: İki cilt olan eserin birinci cildi Erkân-ı Harbiye binbaşlarından Hamdi tarafından tercüme edilmiş, Ahmed Esad tarafından da tashih edilmiştir. Eser 1308-1310 yıllarında İstanbul'daki Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye Matbaası'nda 516 sayfa olarak basılmıştır. Eserin Ahmed Esad tarafından tercüme edilen ikinci cildi ise aynı matbaa tarafından 1309-1311 yılları arasında 205 sayfa olarak basılmıştır.

5. *Muhâberât-ı Kılâ': Erkân-ı Harbiye Müntehî Sınıf Şakirdânına Mahsus*: Faruki Sami tarafından çevrilen eser 1309 (1894) yılında Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye-i Şâhâne Matbaası tarafından 392 sayfa olarak basılmıştır.

6. *Erkân-ı Harbiye Vezâifi, Kısım-ı Evveli*: Eser Mehmed Sami ve Mehmed Esad tarafından çevrilmiştir. İstanbul'da 1306-1307

(1890) yılında Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye-i Şâhâne Matbaası tarafından 73 sayfa olarak basılmıştır.

7. Devlet-i Âliyye'nin Zaaf ve Kudreti: Hasan Fehmi Zaimzâde tarafından çevrilen eser, 1324 (1908) yılında Kahire'de Matbaatü'l-Fütûh tarafından 61 sayfa olarak basılmıştır.

8. Harbin Sevk ve İdâresi: Osman Senâi (Erdemgil) tarafından çevrilen eser, İstanbul'da A. Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası tarafından 1315 (1897) yılında 403 sayfa olarak basılmıştır.

9. Muhârebeye Dâir Nefer Ne Bilmelidir? Ahmed Refik (Altınay) tarafından tercüme edilen eser 1320 (1902) yılında İstanbul'da Matbaa-i Saryan tarafından 46 sayfa olarak neşredilmiştir.

10. Müstakil Keşif Kolları: Ali Besim tarafından çevrilen eser 1316 (1898) yılında Selanik'te Osmanlı-Asır Matbaası tarafından 126 sayfa olarak basılmıştır.

11. Osmanlılar Muhârebelerini Nasıl Gâib Ettiler, Şimdi Nasıl Telâfi ve Terakkî Edebilirler? Goltz Paşa'nın İmhoff Paşa ile beraber kaleme aldığı bu eser, Adil Nami tarafından çevrilmiş olup İstanbul'daki Sançakçıyan Matbaası tarafından 1331 (1915) yılında 303 sayfa olarak basılmıştır.

12. Seferber Zâbitâna Mahsus Muhtıra: Mahmud Şevket Paşa tarafından çevrilen eser 1301 (1885) yılında İstanbul'daki Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye-i Şâhâne Matbaası tarafından 287 sayfa olarak basılmıştır.

13. İlim ve Askerlik: Ahmed Refik Altınay tarafından çevrilen eser 48 sayfa olarak 1327 yılında İstanbul'da basılmıştır.

14. Plevne: Târih-i Harpten Asâkir-i Redîfe Kısmina Dâir Tedkîkât: Mehmed Tâhir tarafından Türkçe'ye çevrilen eser, H.1316/ M. 1898 yılında İstanbul'da Mahmud Bey Matbaası tarafından 43 sayfa olarak basılmıştır.

IV. Plevne İsimli Eseri

Von der Goltz Paşa tarafından Almanca olarak kaleme alınan *Plevne* isimli eser, Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne muallimlerinden, Goltz Paşa'nın tercümanı ve ders muâvini⁶⁷ Miralay Mehmed Tâhir⁶⁸ tarafından Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiş, eser Maarif Nezâreti Celîlesi'nin 583 numara ve Teşrin-i Sâni 313 tarihli ruhsatıyla 1316⁶⁹ yılında İstanbul'daki Mahmud Bey Matbaası tarafından 43 sayfa olarak basılmıştır.

Kitap başlığı olan *Plevne*'nin altında *Târih-i Harpten Asâkir-i Redîfe Kısımına Dâir Tedkikat* şeklinde bir açıklama vardır. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere eser, Plevne Müdâfaası'ndaki redîf askerlerinin üstün gayret ve başarılarını örnek göstermek suretiyle redîf askerlerinin genel harp tarihi içindeki önemine dair yapılan bir değerlendirmedir.

67 Bilgi için bkz. *Salnâme-i Askerî*, 1304 (1888), s. 93.

68 *Osmanlı Müellifleri* isimli eserde Tâhir Beg (Bosnalı Mehmed Tâhir Beg), olarak geçen Mehmed Tâhir, ümerâ ve askeri yazarlar içinde bilgisi ve dirâyetiyle temeyyüz etmiş bir zâttır. Bosna'da Slavca öğrendikten sonra Viyana'ya gönderilmiştir. Mehmed Tâhir, Viyana Dârü'l-fünûnunun ilk kademesini başarıyla tamamlamasının yanı sıra Almanca'yı da iyi derecede öğrenmiştir. Daha sonra İstanbul'a gelerek Mekteb-i Harbiye'ye kayıt yaptırmıştır. Mezun olduktan sonra İstanbul askeri rüştiyelerinde Fransızca, daha sonra Mekteb-i Harbiye'de Almanca ve Tedkik-i Müellifât-ı Ecnebiye muallimi olarak görev yapmıştır. H. 1321 (M. 1905)'de vefat eden Mehmed Tâhir, Beşiktaş civarında Vâlide Çeşmesi'ndeki Şeyh Kabristanı'na defnedilmiştir. Osmanlı Müellifleri isimli eserde Bosnalı Mehmed Tâhir'in eserleri hakkında verilen bilgilere göre müellifin en değerli eseri, Von der Golç Paşa'nın, *Millet-i Müsellâha* tercümesidir. Müellifin diğer eserleri ise *Tedkik-i Müellifât-ı Ecnebiyye*, *Binbir Hayâl*, *Meşhur Kumandanlar*, *Mektebe Mûteallik Vezâif*, *Jezvit Tarihi*, *Plevne*, *Almanca Kıraat Muallimi*, *Almanca Lisanında Teşkil-i Kelimât*, *Almanca Mükâleme*, *Mektubât-ı Askeriye*, *Erkân-ı Harbiye Vezâifi*, *Muhtıra-ı Zâbitân-ı Askerî* ile Kolağası Rıfat Efendi ile ortak kaleme aldıkları *Târih-i Fenn-i Harp*'tir. (Bilgi için bkz. Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1342, C. III, s. 83-84.)

69 Kitap üzerindeki "Maarif Nezâreti Celîlesi'nin 583 numara ve Teşrin-i Sâni tarihli ruhsatıyla" ifadesinden hareketle basım tarihini Rûmî takvime göre ele aldığımızda 1316 yılı Miladi 1900-1901'e denk gelmektedir. Ancak Özege, eserin basım tarihini Hicri 1316/ M.1898 olarak vermektedir. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Goltz Paşa'nın eserini yazdığı sıralarda Almanya'da redif askerî sistemi ile ilgili tartışmalar olmakta ve redif askerlerinin başarılı bir şekilde savaşta kullanılabileceği fikrine şüpheyle yaklaşılmaktaydı. Ayrıca bu görüş, Alman-Fransız Savaşı'ndan seçilen örneklerle de desteklenmekteydi. Goltz Paşa bu eseri, Alman ordu teşkilatında redif askerinin önemine dikkat çekmek ve Alman askerî sistemi içinde redif askerlerinin etkin olarak değerlendirilmesine vurgu yapmak gayesiyle kaleme almıştır.

Yazar eserinde redif askerlerinin başarılarına dikkat çekmek için, Plevne Müdâfaası sırasında Gazi Osman Paşa'nın yâveri Talat Bey'in kaleme aldığı, *Défense de Plevna d'après les documents officiels et privés réunis sous la direction de muchir Ghazi Osman Pacha par le Général Mouzaffer Pacha et le lieutenant-Colonel Talaat Bey, Paris, Baudoin 1889*⁷⁰ isimli eseri kaynak olarak göstermektedir.

43 sayfa olan eser, tek bölüm halinde yazılmış olmakla birlikte 25. sayfadan sonra başka bir bölüme geçildiği anlaşılmaktadır. Goltz Paşa, eserinin başlangıcından 25. sayfanın sonuna kadar genel hatlarıyla Plevne Müdâfaası'nı anlatmaktadır. 26. sayfanın başında *Fevkalâde şanlı olan bu müdâfaadan ve şecâat ve tefevvuk ile icrâ kılınan ve mâmâfih rehîn-i muvaffakiyet olamayan işbu taarruzlardan ale'l-umûm harb ve fenn-i harb nokta-i nazarından ne gibi bir ibret alınması lâzım geleceği husûsu şimdiye kadar bir takım müdekkik-i muharririn tarafından tefsîr ve îzâh edilmiş olmakla biz burada tedkikat ve mütâlaâtımıza bâis olan asıl maksad-ı husûsiyemize rucû edelim* diyen Goltz Paşa, eseri yazmadaki gayesinin genel harp ve harp teknikleri açısından Plevne Müdâfaası'ndan

70 Eser, Plevne cephesinde bizzat bulunan Miralay (Albay) Mahmut Talat Bey tarafından *Plevne Tarihi Harbi* başlığıyla kaleme alınmış ve 1880 yılında basılmıştır. Muzaffer Paşa'nın yardımcılarıyla 1927 yılında Paris'te Budvan Matbaası'nda Fransızca ve sonra da Osmanlı Türkçesiyle eserin ikinci baskısı yapılmıştır. Eser 1997 yılında Talat Yalazan tarafından *Plevne Savunması* adıyla günümüz harflerine aktarılmıştır. (Bkz. Talat Yalazan, *Plevne Savunması*, Ankara 1997) - <https://rantey.org>

sonuçlar çıkarmak olmadığını, asıl gayesinin redîf askerine dair değerlendirmeler olduğunu belirtmektedir.

Goltz Paşa eserini, Müşîr Osman Paşa'nın askerleriyle birlikte 13 Temmuz 1877'de Vidin Kalesi'nden hareket etmesiyle başlatır. Eserini Birinci ve İkinci Plevne Müdâfaaları ve Osman Paşa'nın hurûc harekâtıyla devam ettirdikten sonra Osmanlı askerinin teslim olmasıyla bitirir. Goltz Paşa, kitabın birinci bölümü olarak kabul edebileceğimiz bu bölümde genel hatlarıyla Plevne Müdâfaası'nı aktarmakla birlikte daha ziyade müdâfaa sırasındaki redîf askerlerinin başarılarını ön plana çıkarmaktadır. Sözgelimi 31 Ağustos'ta Osmanlı ordusunun başarısıyla sonuçlanan Pişat'taki muharebede on altı taburdan sekiz tanesi redîf taburudur. Ayrıca 3 Eylül'de Lofça'da meydana gelen müdâfaada tek bir muvazzaf tabur bulunmayıp buradaki sekiz tabur da redîf askerlerinden oluşmaktadır. Goltz Paşa, müdâfaa sırasında kahramanca savaşan ve başarılar elde eden bazı redîf taburlarının isimlerinden özellikle söz eder. Nitekim bunlardan biri İkinci Plevne Müdâfaası'nda Ruslara karşı saatlerce mukavemet eden Milas Redîf Taburu'dur. Bir diğeri ise savaştığı her yerde üstün gayret ve başarı göstermiş olan Silistre Redîf Taburu'dur. Ayrıca hurûc harekâtında askerlerin büyük bir kısmı redîf askerlerinden olup Zağferânbolu ve Manastır gibi redîf taburlarının askerlerinin büyük bir kısmı çarpışma esnasında şehit olurken diğeri kısmı da yaralanmıştır.

Eserin ikinci bölümü olarak kabul edebileceğimiz bölümde Goltz Paşa, Osmanlı ordusunun Plevne'deki başarısından ne gibi dersler çıkarılabileceğini şu şekilde belirtmektedir:

Plevne Müdâfaası'ndaki Osmanlı ordusunun büyük bir kısmını redîf askerleri oluşturmakta olup kânun-ı evvelin onuncu gününe ait yoklama cetveline göre buradaki altmış üç taburun kırk iki taburu redîf, müstahfız ve hatta gönüllü efrâddan oluşmaktadır. Redîf askerleri gerek uzun gece yürüyüşlerinde gerekse ge-

çilmesi zor ve tehlikeli yerlerde nizâm ve tertibata sıkı sıkıya bağlı kalmanın yanı sıra savaş meydanında sadece müdâfaada kalmayıp şiddetli taarruzlarda da bulunarak yiğitlik ve kahramanlıklarını göstermişlerdir. Goltz Paşa, redîf askerlerinin bu durumunu *doğrusu ya aynı ahvâl içinde dünyanın en iyi askerinden bundan ziyâde fedakârlık âsârı taleb olunamaz* şeklinde ifade etmektedir.

Goltz Paşa'ya göre Plevne Müdâfaası'ndaki başarının birinci sırnı başkumandan Osman Paşa'dır. Osman Paşa, kısa bir sürede maiyyetindeki askerler üzerinde *nüfûz-ı sihr-i âmîzini* hissettirmiş askerlerine gayret ve cesaret vermek için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Bunun en önemli örneği karargâh olarak bahçeli bir köşkte kalmak yerine, askerlerinin çektiği sıkıntılara ve zorluklara ortak olmak suretiyle karargâhını açık sahraya kurdurmasıdır. Osman Paşa'nın bu uygulaması onun âdil olduğunu göstermesinin yanı sıra başkumandanları tarafından her an teftiş ediliyor olma düşüncesi askerlerde şevk ve gayretin artmasına sebep olmuştur.

İkinci sebep Osman Paşa'nın maiyyetinde bulunan askerlerin noksan ve kusurlarına tamamen vâkıf olmasına rağmen yine de en iyi ve en mükemmel askerin başındaymış gibi davranmasıdır. Osman Paşa, o sıralarda muvazzaf ile redîf askeri arasında bir fark olduğu düşüncesine kapılmayıp iki taburun askerine de durumun gerektirdiği vazifeleri havale etmekte tereddüt etmemiştir. Böylece askerlerine duyduğu güveni göstermiş ve bu durum askerlerin özgüveninin artmasına vesile olmuştur.

Goltz Paşa'ya göre redîf taburlarının başarılı olmalarının üçüncü sebebi, taburlardaki askerlerin aynı memleketlilerden yani "hemşehriler"den oluşmasıdır. Bu taburlardaki Zeybek, Laz veya Arnavud gibi topluluklar, düşman karşısında kendilerini diğer milletlerden daha cesur görmekteydiler. Ayrıca Anadolu'nun birçok taburu ile Balkanlardaki Rodop Dağları ahalisi ve Kırcaali ahalisi de cesaretleriyle iftihar eden topluluklardandı.

Goltz Paşa, redîf askerleriyle ilgili ayrıca şu değerlendirmelerde bulunur: Öncelikle Osmanlı redîf taburlarında, Avrupa ülkelerindeki redîf taburlarında olduğu gibi fabrika işçileri yoktur. Osmanlı redîf askerlerinin sivil hayatlarında yaptıkları işler seferberlik zamanındaki yaşantıya da uzak değildir. Zira bu askerlerin büyük bir çoğunluğu sivil hayatlarında çoban, avcı, katırcı, kömürcü, orman ve kır bekçisi olarak çalışmaktadır. Sade bir yaşantı oluşturan bu meslekler, onların sağlıklı olmalarında oldukça etkilidir. Ayrıca bu kimselerin büyük bir çoğunluğunun boğazından tek bir damla “ispirto” yani içki geçmemiştir. Buna karşılık Avrupa’nın sanayi merkezlerinde, işçi sınıfından oluşan redîf askerlerinin yaşadıkları meşakkatli hayat, onların bedenlerinde vaktinden evvel yaşlanmalara ve maneviyatlarında çöküntülere sebep olmaktadır. Osmanlı redîf askerlerinin yaşadıkları toprakların verimli olması ve geniş topraklar üzerinde ortalama bir nüfusla yaşamaları onların ihtiyaçlarını rahatça karşılamalarına fırsat vermektedir. Bu insanların, iyi asker olmalarındaki en önemli unsurlardan biri de *mukadderât-ı ilâhiye* olan inançlarıdır. Aynı zamanda mensup oldukları İslam dini, zaruret ve meşakkat içinde dahi son kerte kadar sebat etmelerinde etkili olmakta, isteklerinde aşırıya gitmeyip ellerindekilerle yetinmeyi de öğretmektedir.

Goltz Paşa’ya göre Osmanlı Devleti’ndeki redîf devâiri (dai-reler) dâhilinde bir miktar askerin ve subay heyetinin sürekli olarak bulunması ve bu subayların tezkeresini almış askerlerle daima temas halinde olması, Osmanlı redîf askerinin başarısındaki önemli unsurlardandır. Bu düzenin devam ettirilmesi durumunda redîf askerinin kıymeti oldukça artacak ve redîf askeri nitelik bakımından da muvazzaf askere oldukça yaklaşacaktır. Bu uygulamanın sonucu olarak, her asker subayını daha önceden tanıdığı, onunla çalıştığı, onun nasihatine alışkın olduğu için ileride kendisine savaşa kumanda edecek kumandanına da bu şekilde alışmış olacaktır. Aynı şekilde redîf subayı da maiyyetindeki her bir

askeri tanımış, durum ve özelliklerini öğrenmiş olduğundan savaş sırasında her birine göstereceği mahâl ve vazifeyi de önceden belirleyebilecektir.

Goltz Paşa'ya göre Plevne'deki redif askerlerinin başarısındaki önemli bir husus da askerlerin vazifelerine hazırlanabilmeleri için yeterli vakitlerinin olmuş olmasıdır. Şöyle ki, askerler Anadolu dağlarından sahillere inebilmek için epeyce yürümüş, bu süre zarfında hizmete, itaate ve ortak iş görmeye alıştıkları gibi memleketlerini de az çok unutmaya başlamışlardır. Askerin uzun bir yolculuktan sonra savaş bölgesine gelmesini avantaj olarak gören Goltz Paşa, her kim böyle bir kıtayı birkaç gün içinde toplar ve tren vasıtasıyla süratli bir şekilde sınıra, oradan da doğrudan doğruya harp meydanına sevk etmek isterse daima hoşla gitmeyecek tecrübelerle karşılaşacaktır şeklinde bir uyarıda bulunmaktadır.

Goltz Paşa, Plevne muharebesine katılan askerlerin silah altına alınırken kıyafet olarak sadece memleketlerinde giymeye alışık oldukları çarıkları giymelerine ve dağlarda yolculuk yaparken alışık oldukları çantalarını taşımalarına izin verilmesini güzel bir tedbir olarak görmektedir. Memleket âdetlerinin makul ölçülerde korunup, bazı zâhiri gösterişlerden kaçınmak pek çok kere lazım olacaktır diyen Goltz Paşa, aksi takdirde zâhiri şeylerin hatırı için, alışılmamış bir kıyafet ve yük sebebiyle meydana gelecek yorgunluktan, yürüyüşün ilk günlerinde yüzlerce belki de binlerce askerin kayıp verileceğine dikkat çekmektedir.

Goltz Paşa, redif askerine kumandanlık eden subayların, muvazzaf asker ile redif askeri arasındaki zâhiri mükemmeliyetten kaynaklanan farklılıkları görmekten kaçınmaları gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca redif askerlerine komuta eden subayların fevkalade bir gayret göstermesi, daima asker arasında bulunması gerekliliğini de belirtmektedir.

Goltz Paşa, redîf askerleri için küçük bir subay kadrosunun oluşturulmasını tavsiye etmektedir. Gelecekte alacakları vazifeler için yetiştirilen bu subaylar vazifelerini sevecek ve görevlerinin gereklerini yerine getirmeye çalışacaklardır. Ayrıca savaş esnasında da redîf askerlerine kumanda edecekleri ve bu askerlerin başında şan ve şeref kazanacakları fikrine de alışmış olacaklardır. Bu subayların maiyyetine giren askerler de önceden tanıdığı, bildiği bir subayın kumandasında olmakla manevî bir dayanak bulacak, kendilerini vazifelerine tam anlamıyla hazırlamış olacaklardır.

Goltz Paşa'ya göre redîf askerleri gençlerden oluştuğu ölçüde askerî kıtalar iyi olacaktır. Çünkü gençlerde asker olmanın verdiği iftihar duygusu, daha ön plana çıkmakta böylelikle gençler, askerliğin gerektirdiği yükümlülükleri daha kolay yerine getirebilmektedir.

Goltz Paşa, yukarıda beyan ve izah ettiği şartlara uyulduğu takdirde Alman redîf askerlerinin de büyük işler göreceği konusunda şüphesinin olmadığını söylemektedir.

Goltz Paşa'ya göre Almanya'daki yeni askerî ıslahatlar hususunda üzerinde en çok durulan konu redîf ordusudur. Goltz Paşa redîf ordusu hakkında yapılan ıslahatların halka iyi anlatılması üzerinde durur. Bu ıslahatların halk tarafından kabul görmesinden sonra atılacak en önemli adımın bu askerlerin başına vazifelerini hakkıyla yerine getirebilecek komutanlar atanması olduğunu belirten Goltz Paşa, ancak bu suretle askerî tarihler Plevne ve Lofça gibi tarihî muharebelerden bahsedebilecektir diyerek eserini sona erdirir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PLEVNE

(METİN)

I. İfâde-i Mahsûsa

Târih-i askerî-i Osmânîmizi tezyîn eden vekâyî-i harbiyenin en parlaklarından biri de Plevne müdâfaa-i meşhûresidir. Gerçi buna dâir Avrupa'da pek çok eserler tahrîr ve neşrolunmuş ise de iktidâr-ı seyfi ve kalemîsiyle müşârün-bi'l-benân olan müşîrân-ı izâmdan devletlû Von der Goltz Paşa Hazretlerinin vak'a-i mezkûre hakkındaki tedkikatlarını hâvi Almanca olarak vücûda getirdikleri eser bi'l-vücûh hâiz-i rüchândır.

Bunda kuvve-i umûmîye ve bil-hassa asâkir-i redîfe-i şâhânenin ahvâl-i hazariye ve seferiyesi fevkalâde bir dikkat ve ciddiyetle beyân ve tasvîr olunmağa böyle bir eser-i mühim ve fevâid-âverin kütüphâne-i askerîmizde dahi bulunması arzusu hâsıl olduğundan Almancadan tercemesine gayret ve sâye-i terakkîyât-pirâye-i Cenâb-ı cihân-dârîde maârifîn her şubesine müteallikan neşredilmekte bulunan âsârın mazhar-ı rağbet-i umûmîye olmasına nazaran bunun da nâil-i takdîr ve tahsîn olabileceği emniyesiyle mevki-i intişâra ve vaz'ına cesâret eyledim. Hemân Cenâb-ı Rabbü'l-Menân kumândân-ı azam ve akdesimiz şehriyâr-ı fârûktüvân velî-nimet bî-imtinân efendimiz hazretlerini kemâl-i şân ve şevketle taht-ı âlî-baht-ı mülûkânelerinde ilâ-yevmü'l-kıyâm muammer ve sâye-i tûbâ-vâye-i hazret-i hilâfet-penâhîlerinde daha

nîce nîce âsâr-ı ber-güzîde intişâriyle kütüphâne-i millîmizin bir kat daha tezyînini müyesser buyursun duâsıyla hatm-i kelâm eylerim.

II. Plevne

1877 senesi temmuzunun on üçüncü günü sabahı erkenden idi ki Müşîr Osman Paşa Hazretleri vasatî Bulgaristan'a gitmek ve orada Rusların memâlik-i Osmâniyeye duhûl ve tecâvüzüne karşı edilen müdâfaaya iştirâk eylemek üzere kuvve-i askeriyeleri başında olarak Vidin kal'ası kapılarından hurûc eyledi.

Müşârün-ileyh hazretleri bed' olunan harb ve cidâlin tesviye-i kat'iyesi hengâmında kendisinin o sırada zâten sükûnet üzere bulunan Sırpılar ve Romanyalıları tarassud etmek üzere memâlik-i Osmâniyenin müntehâ-yı şimâl-i garbîsinde kâin bir köşede bulunmasında kat'iyen bir fâide olmadığını tamamıyla anlamış olduğu cihetle oradan hareket etmesine müsâade edilmesini serdâr-ı ekremden birkaç defa istirhâm etmiş ise de bu istirhâmı is'âf kılınmamış idi. Lâkin Rusların Zıştovi mevki'inde Tuna Nehri'ni mürûr edip de Balkan'a doğru bir sürat-i fevkalâde ile tecâvüz etmeleri üzerine müşârün-ileyh hazretlerinin fikri doğru olduğunu ve bazı derece-i sâniyede makâsîd uğrunda vekâyı-ı cesîmeye karşı yirmi bin kişiden ziyâde askerden müretteb bir kuvveti seyirci hâlinde bulundurmak zî-kıymet olan kuvâ-yı askeriyeyi boş yere dağıtmak ve daha doğrusu isrâf etmek bulunduğunu isbât eyledi.

Bütün bütün terkine karar vermekte tereddüd edilen kıymetli mevzileri tutmak için kuvve-yi harbiyeyi dağıtmak zımnında husûle gelen meyl-i meşûm bu küçük orduyu Vidin'den hareketi zamanına kadar on iki bin kişi raddesine tenzîl eylemiş idi. Hâlbuki bu ordunun az bir müddet sonra ne kadar âli bir hidmet ve vazîfe ifâsına memûr olacağı husûsu ordu dâhilinde bulunanlardan kimşenin hâtır ve hayâline gelmez idi.

Yürüyüşün bidâyeti gâyet sıcak bir havaya tesâdüf etmekle pek meşakkatli idi. Yürüyüş kolu ibtidâ üç Alman mili ba'îd mesâfesinde olan "Arç Palangası"na kadar münbit olan Tuna Ovası'nı geçtikten sonra birinci geceyi mezkûr palangada geçirdi. Vidin'in ancak yanı yolunda bulunan ve Vidbol civânna gelindiği zaman düşman bataryaları bir gûna zarar îrâs etmemek üzere yürüyüş kolunu selamlamış idi.

Ertesi sabah Tuna'nın mürtefi'i olan sâhiline su'ûd edilip bundan sonra yol gittikçe yükselerek yürüyüş kolu dağdan yukarı ve dağdan aşağı olarak hareket ediyordu. Pek çok kereler bataryalar kolu takib edemez oldu. Efrâd-ı askeriye topları ileriye sürmek için kollarıyla topların tekerleklerine yapışmaya mecbûr oldular. Nihâyet öğleden sonra hedef-i hareket ve takriben beş Alman mili mesâfede bulunan ve "Lom Palanga"nın cihet-i cenûbiyesinde kâin olan "Krivodol"a muvâsalat olundu. Bu mevki'e vusûlünde Mâbeyn-i Hümayûn başkitâbetinden Müşîr Paşa'nın hareketini tesri' etmeyi emreder bir telgrafnâme vârid oldu ki meali şudur: "Fevkalâde gayret ve büyük bir vatanperverlik ibrâzı zamanı geldi. Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî size hareketi tesri' etmenizi emir buyuruyorlar."

İşte vaktiyle arzusu hilâfında Vidin'de geri bırakılmış olan ve yakınında bulunan "Niğbolu"yu tehlike ve muhâtarada bilen Müşîr Paşa şimdi cesûr olan askerinin tavk u tâkat-ı beşerin hâricinde tesri' etmeye mecbûr oldu. Mâmâfih müşârün-ileyh tereddüdün ne olduğunu bilmediği cihetle hemân ordusuyla yola çıkıp yine üç mil mesâfede olan Vilçedırım istikâmetinde olarak bütün gece tepelerden vâdilerden yürüyerek temmuzun on beşinci günü öğle vakti mahal-i mezkûre muvâsalat eyledi.

Oraya vusûlünde yeni bir takım meşûm haberler aldı. Serdâr-ı Ekrem Abdülkerim Paşa Niğbolu mevki'inin derece-i nihâyede tehlike içinde bulunduğunu ve Müşîr Paşa'nın mümkün olduğu

kadar daha çabuk Plevne civârına muvâsalat etmesi lüzûmunu telgraf vâsıtasıyla bildiriyor idi. Bunun üzerine yine gece istirâhatı bozuldu. Piş-dâr gecenin karanlığında harekete başlayıp kısm-ı küllî dahi şafak vaktinde yola çıkarak hava fevkalâde sıcak olduğu hâlde çıplak ve susuz olan mürtefi ovalardan yürüdü. Gayr-ı muntazam ve kaya parçalarıyla mestûr olan ve bir yerde gölgelik göstermeyerek çalı çırpı arasında münhanîler ile giden yolların üzerinde böyle bir yürüyüşün ne dereceye kadar zahmetli ve meşakkatli olduğunu ancak bir temmuz ayını Balkan memâlikinde geçiren bir kimse lâyıkiyle anlayabilir. Efrâd-ı askeriyeden bazılarının tâb u tüvânı kesilip bî-ruh olarak yere düştüler bununla beraber nizâm ve intizâma ve zabt u rabta hâlel gelmedi. “Sıkat” Nehri üzerinde kâin olup altı Alman mili mesâfede bulunan “Altımir” mevki’ine vâsıl olmak için tamâmı kırk beş kilometrelik bir mesâfe katolundu. Ordunun hiçbir husûsunu nazar-ı dikkatten dûr etmeyen kumandân ileriye adamlar sevk ederek yolun kenarlarına suyla memlû fiçılar vazettirdi. Çünkü askerin kuvvetini ibkâ ve derece-i nihâyeye varan susuzluk sebebiyle dağılmasını menetmek ancak bu çâre ile mümkün idi. Altımir’e gelindikte geceyi orada geçirmeye ve istirâhat etmeye mecbûriyet hâsıl oldu. Ertesi günü yani temmuzun on yedinci günü öğleden sonra saat üç buçukta tekrar yürüyüşe bed’ olunup gece karanlığında takrîben üç Alman mili mesâfede olan İsmail Peykâr mevki’ine muvâsalat olunmuş ise de hasretle arzu olunan biraz ârâm ve rahat burada dahi bulunmadı.

Oraya vârid olan bir telgrafnâme düşmanın Plevne’nin beş mil cenûbunda ve şehr-i mezkûr ile Balkan silsilesi beyrinde bulunan Lofça mevki’ine geldiğini bildiriyor idi. Bunun için yine bir defa daha bütün gece hareket edilerek şafak vakti İsmail Peykâr’dan bir buçuk mil mesâfede olan İskar Suyu sâhiline gelinip karşı yakaya geçmek için arabalardan bir köprü teşkil ve suyu ol vechile mürûr etmek lüzûmu görüldü. Karşı yakaya geçildikten sonra

cebel sırtına yapışmış olan Mahalata nam köyün civârında mola edilerek ba'dehu öğleden sonra saat dörtte tekrar yola çıkılarak gece hulûlünde "Dolnanetrapol" nâm mahale muvâsalat olundu ki bu sûretle o gün üç buçuk saat Alman mili bir mesâfe katedilmiş ve Plevne'ye iki buçuk saatlik bir mesâfe kalmış idi. Yürüyüş esnâsında Niğbolu mevki'inin düşman eline geçtiği haberi teessüf eseri gelmiş olduğundan bu vechile Osman Paşa'nın ordusu iki düşman ordusu arasında bulunup bir kama gibi Rusların kuvâ-yı fâikası meyânına sokulmuş idi. Piş-dâr daha zahmetli yürüyüş icrâsıyla Plevne'ye vâsıl olmuş ve orada bulunan gâyet zayıf kuvve-i muhâfazaya takviyet vermiş idi.

Herkesçe malûm olan bu vekâyı'dan bugün yine bahsetmeye başlamaklığımızın elbette bir sebab-i mahsûsu olmalı.

Müşîr Osman Paşa'nın taht-ı kumandasında bulunan kuvve-i askeriyenin kısm-ı azamı efrâd-ı redîfeden müretteb bulunuyor idi.

Malûm olduğu üzere son zamanda asâkir-i redîfe veyâ ihtiyâtiye hakkında pek çok ve hem de şedîd mübâhiseler geçip asâkir-i merkûmenin harpte muvaffakiyetle istimâl olunabileceği husûsu dâire-i şek ve iştibâha çekilmiş ve bu iştibah dahi zıkr ve ityânları pek çok taraflarda hoşnutsuzluğu mûcib olmuş Almanya-Fransız seferinden müntahab bir takım vukûât ile tekîd ve isbât edilmeye çalışılmıştır. Binâen-aleyh bu meselede alâkadâr olanlar tarafından birçok protestolar îkâ' olunduğu gibi kuvve-i redîfenin kıymet ve ehemmiyeti dahi bidâyet-i mübâhisede ne dereceye kadar tenzîl edilmiş ise muahharen kuvve-i mezkûrenin taraftarân ve muhibbânı cânibinden dahi o nisbette sûret-i mübâlağa-kârânede ref' ve ilân edilmiş idi. Bu derece heyecâna mahal yok idi.

Çünkü kuvve-i redîfenin hilâf-gîrânı diye irâe olunan kimse-ler hakîkatte esâsen zerre kadar bu sınıf-ı askerin düşmanı olmayıp onların maksatları ancak kuvve-i harbiyemizin bu sınıfının

hâl ve şânına dâir malûmât-ı vâzıha vermek ve tecârib-i sâlifeye istinâden sınıf-ı mezkûrun istikbâlde hüsn-i istihdâmı için ne gibi tedâbire tevessül etmek lâzım geleceğini irâe etmek idi. Eğer bunda bir yanlışlık vukû bulmuş ise o da misâl intihâbında edilen sehv ve hatadadır.

Almanya'nın nekre-gûlarından müteveffâ “Boğumil Golç”un ağzından bir gün şu kavlı hikmet-âmîzi işitmiş idim: “Benim âdetim umûm-ı âleme birden ta’ân ederim. O zaman münferid kimselere ta’ânımın pek ufak bir hissesi düşer” İşte bu meselede yalnız ahvâl-i umûmiyeyi nazar-ı dikkatte tutarak bahsetmek zâten mikdânının azlığından nâşi hâl-i umûmî için bir isbât-ı kâmil olmayan bir takım münferid vukûâtları misâl olarak zikretmekten sarf-ı nazar etmek lâzım gelirdi.

Eğer târîh-i harb-i cedîd seferde mikdâr-ı küllî asâkir-i redîfenin muvaffakiyetle istimâline dâir her vakit irâesi câiz bir misâl-i mükemmelle ibrâz ediyor ise asâkir-i merkûme bir ecnebî ve yalnız nizâmât-ı esâsiye cihetiyle bizim ordumuza müşâbih bir orduya mensûb olsa bile yine nazar-ı dikkatimize celbetmeye şâyân ve sezâvârdır. Böyle şâyân-ı istifâde bir devrin mütâlâası için ise Osmanlılar tarafından tahrîr ve telîf edilmiş şâyân-ı itimâd bir esere birkaç vakitten beri mâlik bulunmaktayız. Eser-i mezkûr şudur:

Défense de Plevna d'après les documents officiels et privés réunis sous la direction de muchir Ghazi Osman Pacha par le Général Mouzaffer Pacha et le lieutenant - Colonel Talaat Bey, Paris, Baudoin 1889.

Mâmâfih biz şimdilik nakl ve hikâyesine başladığımız vekâyî'nin nakline devam edelim “Dolnanetrapol”de Vid Suyu üzerinden geçen köprüünün yakınında tekmiil gece istirâhat olundu. Düşman her taraflarda görülmüş olduğundan bundan sonra icrâ olunacak yürüyüş düşman ile müsâdemeye bâis olabileceği muhakkak bulunduğundan Osman Paşa bu müsâdemenin gece karanlığında vukû bulmasından ictinâb etmek arzusunda idi.

Binâen-aleyh temmuzun on dokuzuncu günü sabahleyin şafak ile beraber köprüden geçilmeye başlanıp erkân-ı harbiye zâbitânı dahi maiyyetlerinde bir mikdâr asker olduğu halde Plevne etrafında bulunan mevâzii keşfetmek ve kuvve-i askeriyenin mevâzi-i mezkûreye sûret-i taksimini tedkik eylemek için ileriye doğru azîmet ettiler. Bu babta sûret-i umûmîyede olarak yine zâten Plevne'de mevcûd bulunmuş olan kuvve-i muhâfazanın vaktiyle tuttuğu mevzileri tutmakla iktifâ etmeye karar verilip Osman Paşa dahi karargâh-ı umûmîsini açıkta ve askerinin ortasında nasb ve ikâme eyledi.

Düşman ancak öğle vakti Niğbolu cihetinden yani Tuna tarafından ve biraz sonra cihet-i şarkiyeden dahi zuhûr etmiş ise de akşama kadar tarafeynden yalnız top endahtıyla iktifâ vukûa geldi. Gece sükûnetle geçti. Osman Paşa'nın hâli pek ziyâde şâyân-ı endîşe idi. Düşman o vakte kadar kolay ve ansızın bir takım muvaffakiyete nâil olmuş ve büyük bir sûratle tevsî' ve terakkî ediyor görüldüğü gibi ortalıkta deverân eden rivâyât dahi kuvvetini izâm etmekte bulunmuş olduğu hâlde müşârün-ileyh Osman Paşa seferin bidâyetinde Vidin'de kalmaya mecbûr olmakla Ruslar hakkında pek az malûmât alabilmiş ve hele o vakte kadar onlar ile hiç muhârebe etmemiş ve gündüzün tutulan birkaç esirin ifâdâtından dahi ancak malûmât-ı cüzîye alabilmiş idi. Cebri yürüyüşlerin netîcesi askerinin yorgunluğuyla alenen meydana çıktı ise de müşârün-ileyh kendisi faâliyet ve gayretini iki kat ederek askerinin her nev'a dağılmasını men için maiyyetinde bulunan paşalara kuvvetlerini toplu tutmalarını emrettiği gibi fevkalâde dikkatli bir de ileri karakol hattı tesis eyledi. Mevzii tahkîm etmek dahi arzu ve teşebbüs olunmuş ise de "Vid" Suyu'ndan sekiz yüz kadem irtifâ'a kadar su'ûd eden sırtların taşlık zemîni amâliyatın pek cüzî terakkî etmesine müsâade etti.

Muhârebe temmuzun yirminci günü sabahleyin erkenden başladı. Bu defa ciddi bir taarruz icrâ olunuyor idi. Osman Paşa'nın

hasmı olan Plevne'nin şimâlinde kâin "Bukova" ve sonra da şark tarafında kâin ve muahharen ol kadar iştihâr eden "Griviçe" karyesi civârında hücûma ibtidâr eyledi.

İki nokta üzerinde dahi bir hâl-i za'f ve tereddüd nümâyân olarak müdâfiîn geriye çekilmeye başladı. Bunun başlıca sebebi ise bir gûna huzur ve rahat görmeyerek geçirilen gecelerden sonra askerde hâsıl olan maddî ve manevî yorgunluk idi. "Bukova" civârında bir hücûm-ı mukâbil icrâsıyla hâl-i asliye avdet etmeye muvaffakiyet hâsıl olmuş ise de "Griviçe" tarafında hâller daha fena bulunuyor idi. Mevzi-i mezkûrda Osmanlı muhârebe hattının sağ cenâhının nihâyetini teşkil eden sınıf-ı tâli Simâv taburu mevki'ini terketmekle umûmî bir ricat hareketi bed' eyledi.

Plevne'nin şark cihetinde kâin bir tepeden muhârebeyi idâre etmekte bulunan Osman Paşa yanında alıkoymuş bulunduğu bir mikdâr kuvve-i ihtiyâtiyeden muhâtara içinde bulunan noktaya doğru imdâd kolları gönderdikten sonra yâver-i harplerinden Talat isminde olan yâveri yanına çağırıp yâvere harfiyen şu emri verdi: "Muhârebe hattına git, tabur binbaşılarını bul, şimdi askerlerini toplayıp düşmana yeniden hücûm ederek eski mevzilerini zabtetsinler. Firâr edenlere asla merhamet etmesinler. Şunu da söyle ki eğer emirlerimi harfi harfine icrâ etmezlerse karargâh bataryalarını onlar ve onların askeri üzerine doğrultur ve onları iki ateş arasında bırakırım". Emir tesîr etti. Çünkü başkumandanın sözünün eri olduğunu ve söylediği sözü zarûret-i hâlde icrâdan asla geri durmayacağını da herkes pekiyi biliyor idi.

Bunun üzerine kayıp edilen mevkiele tekrar zabtedilip düşman geriye püskürtülmüş ve parlak bir muzafferiyet kazanılmıştır.

Bu birinci muhârebede tarafeynin kuvvetleri takrîben yekdiğerine muâdil ve belki de Osman Paşa'nın kuvveti biraz daha fâik bulunmuş ise de temmuzun otuzuncu günü vukû bulan ikinci muhârebeye kadar güzêrân eden müddet esnâsında bu

hâl büsbütün tebdîl etti. Vâkıâ Müşîr Paşa dahi o esnâda kısmen Tuna cihetinden ve kısmen memâlik-i şâhânenin içeri taraflarından bir mikdâr imdâd almış ise de yine muhârebe günü maiyyetinde yirmi bin nefer ile elli dört toptan ziyâde bir kuvvet yok idi. Bu kuvve-i sağıre bununla beraber büyük bir mesâfe üzerinde munkasım bulunuyor idi. Plevne yanından cereyân eden “Vid” Suyu’nun cenûbundan mezkûr suyun yine şehrin şimâl cihetinde olan noktasına kadar mesâha edilecek olur ise görülür ki Osmanlıların Plevne’nin cenûb-i şark ve şimâl cihetleri etrafındaki sırtlar üzerinde kavs sûretinde tuttukları mevzilerin mecmû’u yirmi kilometrelik yani üç Alman milinden ibâret bir mahal işgâl etmiş idi. Bizzât cenûb-i şarkî, şark ve şimâl-i şarkî cihetine doğru mümted olan asıl muhârebe hattının tûlu dahi on üç kilometrelik bir mesâfeden ibâret yani Gravelot ve Sen-Priva nâm çift muhârebede tekmiî Fransız cebhesinden daha ziyâde mahal işgâl ediyordu. Binâen-aleyh her münferid nokta üzerinde bulunan kuvve-i askeriyenin gâyet zayıf olması bir emr-i tabîî idi.

Hele bu noktaların gerisinde bir istinâd hemân büsbütün mefkûd olup tekmiî kuvve-i askeriye yegâne olan birinci hatta bulunuyor idi. Bu ahvâl içinde Osman Paşa tıpkı Genaral Kobe’nin Sen-Kentin muhârebesinde harekât eylediği gibi hareket etti. Müşârün-ileyh ilk tehdîd olunan noktaya eli altında mevcûd bulunmuş olan ihtiyâtı imdâd olarak gönderdikten sonra o sırada işsiz bulunan bir takım kıt’ât-ı askeriyeden yeni bir ihtiyât cem ve teşkîl eyledi. Ruslar taarruz için General Baron Krudner’in taht-ı kumandasında olarak otuz iki bin nefer ile yüz yetmiş altı toptan ibâret bir kuvvete mâlik bulunuyorlar idi.

Her ne kadar Osmanlıların mâlik oldukları istihkâmât müdâfînin mikdâr ve kuvvetçe noksanlarını bir dereceye kadar tadîl ediyor idiyse de mââmâfih müdâfînin kemâl-i metânet ve sebât ile tûl-ı müddet müdâfaa etmiş olmalarına nazaran istihkâmât-ı mezkûrenin ehemmiyeti lüzûmundan ziyâde mübâlağa ile tavsîf olunmuş idi.

Zîrâ bu istihkâmât dediğimiz şeyler fi'l-hakîka sûret-i mâhirâne de tesîs edilmiş olmakla beraber yine âdi toprak yığıntılarından veyâhud hafif istihkâmlardan başka bir şey değil idi.

Rusların taarruzu şimâl-i şarkî ve cenûb-ı şarkîden olarak iki kol üzere icrâ olunup bu kolların arasında ismi pek çok kere zikrolunan “Griviniça” karyesi bulunuyor idi ki işbu karye civârında Osmanlı hattı araziye tab'iyet ederek içeriye doğru büyük bir zâviye teşkil etmiş olduğundan mezkûr iki kol tarafından ihâta edilmiş bulundu. Cenâhlardan pek ziyâde ileriye sevk edilen iki yan müfreze şimâl ve cenûb istikâmetinden şehre doğru hareket eyledi. Burada yani bu sol mevkide Rusyalılara harbin kahramanı olan General “Skobelef” kumanda etmekte idi. Bugünkü muhârebenin neticesi malumdur. Yalnız “Prens Şakovski”nin kumandası altında olarak cenûb-i garbî cihetinden taarruz eden kol bidâyet-i muhârebede mazhar-ı muvaffakiyet olup bu cihette iki istihkâm zabtetmişler ise de bu istihkâmları müdâfaaya memûr bulunan iki redîf taburu yine nizâm ve intizâmalarını asla bozmayıp hatta birinci tabyanın düşman yedine geçmesi üzerine şedîd mukâbil hücûmlar icrâsıyla onu tekrar istirdâda çalışmış oldukları gibi harbin sonraki zamanlarında dahi müdâfiîn asla yalnız müdâfaa ile iktifâ etmeyerek pek çok kereler taarruz eden taraf ile vazîfeyi tebdîl ile mevzilerinden hurûc ve taarruz üzerinde bulunan düşmana şiddetle hücûm ederler idi. Çadırı evvelki gibi yine muhârebe hattı gerisi ortasında ve eski mahallinde bulunan Osman Paşa muhârebenin en ziyâde şedîd ve heyecanlı olan bir hengâmında tekrar bizzât işi deruhte ile Rusların taarruzuna karşı piyâdesinin ricate başladığını gördüğü gibi imdâd gelmekte olduğunu görmekle askerde îade-i cesâret ve metânet etmek için evvelâ bâlâda ismi zikrolunan Talat Beg'in kumandası altında olarak dört zayıf bölük ile bir de bir batarya topu piyâdenin imdâdına sevkettikten ve bir küçük ihtiyât kolu teşkiline muvaffak olduktan sonra

bizzât ricat edenlere mukâbil şitâbân olup ricat eden efrâdı tevakkufa ve terkettikleri mevkilere avdete mecbûr eyledi.

Nihâyet akşama doğru muhârebenin netîce-i kat'iyesi rûnümâ olup Osmanlıların vasatta bulunan redîf taburlarının son bir mukâbil hücumu "Prens Şahofski"yi dahi ricate mecbûr ettiği gibi "Griviçe" istihkâmâtı önünde bulunan Rus kolları da zâyîât-ı külliyyeye dûçar olarak zâten tevakkufa mecbûr olmuş idi. Şimâl cihetinde ve yan taraftaki kol tarafından şâyân-ı tezkâr bir şey vukû bulmayıp cenûb tarafında ise "Skobelef" bazı muvaffakiyete nâil olur gibi görünüyordu idiyse de sınıf-ı tâlî Milâs taburunun üç bölüğü kendisine saatlerce müdâfaa ve mukâvemet etmişlerdi.

Osmanlıların gâyet sâde olan raporu mezkûr tabur hakkında diyor ki: "Şâyân-ı hayret cesâret ve metânet ibrâz eyledi." Mezkûr tabur bağlar içinde ve bir gûna istihkâma mâlik olmaksızın muhârebe edip yüz otuz beş neferden ibâret yani mutlaka sülüsü nisbetinde bir zâyîata dûçar oldu.

Bu kanlı muhârebenin tekmîl cereyânı esnâsında Fransa harbinin muhârebelerini andırır bir şecâat ve metânet ibrâz ve tarafeyn askerinin cesâret ve şecâatini sûret-i mükemmelede isbât eylemiştir.

Bundan sonra Ağustosun otuz birinci günü "Pişât"da vukû bulan hurûc muhârebesi şu cihetle şâyân-ı ehemmiyettir ki işbu muhârebe Osmanlıların açık sahrâda ve düşman tarafından işgâl ve hâl-i müdâfaaya vazolunmuş bir mevzide taarruz için olan istidâd ve iktidarlarını meydana koymuştur. Kısa hücumlar ile avcı hendekleri ve tabyaları ve hatta toplar dahi zabtolundu. Muhârebeye iştirâk eden on altı taburdan sekizi redîf taburu bulunup yevm-i mezkûrda verilen zâyîât kuvve-i mevcûdenin yedide biri olmakla gâyet mühimdir denilebilir. Plevne'ye doğru icrâ olunan ve fâik bir düşmanın gözü önünde icrâ olunmakla tehlikesiz bulunmuş olan ricat hareketi kemâl-i intizâm ile icrâ olundu.

Daha sonra yani eylülün üçüncü günü Lofça müdâfaa-i kahramânânesi vukû buldu ki işbu müdâfaada muvazzaf olarak bir tabur bile bulunmayıp kuvve-i tedâfüiye sekiz redîf taburundan ibâret bulunuyor idi. Bunların dahi üç taburu sınıf-ı sâlis taburu ve iki taburu dahi Plevne'ye imdâd için Sofya'da yeniden teşkil edilmiş taburlar idi. Bu cesûr taburlar kendilerine nisbeten on kat daha kuvvetli piyâde ve on iki kat daha kuvvetli topçuya karşı tamam bütün gün sebât ve mukâvemet ettiler hatta bir sıra oldu ki müdâfîn -sol cenâhın dört zayıf bölüğü- Rusların birinci bir hücumunu defettikten sonra killet kuvvetini ferâmûş ederek mevâzi-i müstahkemedden hurûc ile bir mukâbil hücum dahi icrâ ettiler. Vâkıâ bu hareket cezâsını görür bir hiffet idiyse de mâmâfih yine askerin cesâret ve nefse olan emniyetinin büyüklüğüne delâlet eder. Bu muhârebeden mütebâkî asker akşam üstü çekildiği zaman o cesûr askerin iki bin neferi yani kuvve-i mevcûdunun yüzde kırkı telef veya mecrûh olarak meydân-ı ma'rekede yatıyor idi. Kuvve-i mezkûreye kumanda etmiş olan Rıfat Paşa'yı düşmanın bile takdir ve sitâyiş eylediği malûm olup müşârün-ileyhin kendisine "Bu derecede sebât ve mukâvemet nasıl muvaffak olabildiğini" suâl eden büyücek bir zâbite verdiği Osmanlılığa lâıyk şu: "Ben bir şey yapmadım ne yaptı ise Cenâb-ı Hak yaptı" cevâbı şâyân-ı dikkat ve sitâyiştir. Plevne'ye yine bir takım asker-i imdâdiye vürûd eyledi. Muhârebe-i kat'iyenin takarrüb üzere olduğu gittikçe tahakkuk etmekte bulunmuş olmakla bu askerin vürûdu ziyâdesiyle bâis-i memnûniyet oldu. Eylülün yedinci günü Osmanlı istihkâmâtı aleyhinde her taraftan top atışı bed' edip gece ve gündüz hiç durmayarak devam eyledi. Osman Paşa hücumun icrâ olunacağına hükmeylettiği cihetle şehrin cenûb tarafında bulunan hatlarını eylülün onuncu günü daha ileriye doğru sürdü. Bu teşebbüste yalnız redîf taburları dâhil bulunup onu kemâl-i mahâret ve gayretle ifâ ettiler. Çok geçmeden düşman cenûb cihetinden ve pek ziyâde fâik bir kuvvetle taarruza başlayıp düşmanın taht-ı tehdîdinde bir

istihkâmda cebhâne ber-hevâ olmasıyla müdâfînden elli kişiyi yere serdiği hâlde efrâd-ı sâire kemâl-i sükûn ile yerlerinde kalarak yine “Skobelev”in kumandası altında taarruz eden Rusların bi’l-cümle gayret ve ihtihâmlarına karşı uzun bir müddet sebât ve mukâvemet ettiler. Nihâyet askerin tâb u tûvânı kesilmeye başladı. Osmanlı taburlarından çoğunun kumandanları telef olduğu gibi birçok taburların efrâd-ı mütebâkîyesi ricâte ibtidâr eyledi. Tabyalardan biri düşmanın eline geçmiş iken istirdâd olunduysa da işin nihâyetinde şehrin tamamı müntehây-ı cenûbîsinde bulunan iki tabya düşmanın yed-i zabtında kaldı. Bununla Osmanlı hutût müdâfaası kesredilmiş bulunup düşmanın Plevne’ye girmesi için yol açılmış görünüyordu. Firârîler şehre dolmaya başladı gibi şehir dâhilinde de bir havf ve dehşet âsârı münteşir olmaya başladı. Osman Paşa dağılmış olan askeri toplamak ve tekrar muhârebeye ibtidâr olunmak için Lofça kahramanı Rıfat Paşa’yı gönderdi. Rıfat Paşa elinde revolver olduğu hâlde geriye kaçanları bilâ merhamet telef etmek tehdidi ile o cesûr piyâdenin aksâm-ı mütebâkîsini yine muhârebeye sürer ise de nihâyetinde kendisi mecrûh olarak yere serilir.

Şehrin cenûb-i şarkisinde yani Osmanlı hatt-ı müdâfaasının vasatında müdâfînin tâlî’i daha iyi bulunuyor idi. Ruslar bu cihette hücumlarını on dört defa tekrar ettikleri hâlde yine hiçbir şeye muvaffak olamadılar. Ziyâdesiyle dûcâr-ı müzâyaka olan bir tabya Silistre redîf taburunun bir mukâbil hücumuyla kurtarıldı. Muhârebe raporu bu babta diyor ki: Bu cebhede zâbitân ve efrâd şâyân-ı hayret bir gayret ve şecâatle muhârebeye ettiler. Silistre redîf taburu sûret-i mahsûsada olarak temeyyüz etti. Zâten bu tabur bütün sefer esnâsında her muhârebe ettiği yerde gösterdiği gayret ve şecâatten dolayı şâyân-ı takdîr ve sitâyîştir. Şimâl-i şarkî cihe-
tinde ise malûm olduğu üzere iki Griviçe tabyalarından birisi düş-
man eline geçmiş ise de diğer tabyanın ve bir de Osman Paşa’nın
karargâh-ı umûmîde alıkoyduğu bataryanın âteş-i taht-ı tesîrinde

bulunduğundan düşman için bir gûna kıymet ve ehemmiyeti olmaz idi. Bu tabya gerek taarruz ve gerekse müdâfaa eden tarafa îrâs eylediği fevkalâde zâyîâtta nâşi asker tarafından “Kanlı Tabya” nâmıyla yâd olundu. Eylülün on ikinci gecesi Osman Paşa’nın ordusunu büyük bir zarûret ve müzâyaka içinde buldu. Asker sabahdan beri, piyâdece kendisine dört ve toplarca altı defa fâik bir düşmanla muhârebe üzere bulunup bir şey yapmamış idi. Sudan yana dahi zarûret çekilmeye başladı. Çünkü menbaların kısm-ı azamı hutût-ı istihkâmiyenin ilerisinde bulunuyor idi. Sağ cenâhın nihâyet kısmı Ruslar tarafından zabtolunan tabyalar sebebiyle ordunun başlıca kuvvetinden münfek kalarak irtibâtı ancak dolaşık yollardan temîn edebiliyor idi. Bununla beraber başkumandan yalnız sebât etmeye değil hatta düşman eline geçen tabyaları istirdâd için mukâbil taarruz icrâsına dahi azm-i karâr eyledi.

Binâen-aleyh eylülün on ikinci günü Plevne’nin cenûb tarafında şiddetli muhârebeler başladı. Osmanlıların birinci bir teşebbüsü ona kumanda eden paşa tarafından terkolunduğu gibi diğer teşebbüslerin hiçbirisinde bir eser-i muvaffakiyet görülemedi. Bununla beraber Osman Paşa sebât ve metânete asla hâlel getirmeyip son olarak umûmî bir hücumla ibtidâr eyledi. Her taraftan taburlar imdâda şitâbân olduğu misillü o cesûr ve gayûr olan Silistre taburu dahi geldi. İşte şimdi âdetâ bir sûret-i müdhîşede vukû bulan istirdâda teşebbüs olunup civârda bulunan tabyadaki asker ile Plevne’de evlerin damlarına çıkmış olan ahâli binlerce “Allah Allah” nidâlarıyla şîr-i jiyân gibi ileri hücum etmekte bulunan askeri teşcî ediyorlardı. Bu velvele-i uzmâ hücum eden askerin mikdârını hakîkatte olduğundan ziyâde gösteriyor idi. Çünkü hakîkatte hücum eden asker birkaç zayıf taburlardan ibâret bulunuyor idi. Tabyalara en evvel Silistre taburu dâhil oldu. Civârda bulunan bi’l-cümle efrâd-ı askeriye siperler ve top-
rak yığınları üzerine atlayarak bu muvaffakiyeti sürekli “Allah Al-

lah” nidâlarıyla ve nihâyette “Padişahım sen çok yaşa” nidâsıyla tebrik ve ilân ettiler.

Bu vâkıa hakkında resmî rapor diyor ki: İki günden beri Osmanlılar arasında hüküm-fermâ bulunmuş olan ye’s ve nevmîdî yerine fevkalâde hubûr u meserret kâim oldu. Herkes birbirini tebrik ve Cenâb-ı Hakk’a hamd ve şükür ediyor idi. Zâbitân, efrâd ve ahâli-i kasaba cümlesi muvaffakiyeti böyle bir zamân-ı buhrân-ı nişânda istikbâlden asla ye’s ü fütûr getirmemiş ve ahvâlin müşkilâtı tezâyüd ettiği nisbette gayret ve metânetini tezyîd etmiş olan Osman Paşa’ya isnâd etmekte müttefik bulunuyor idi. Ordu böyle bir kumandanın maiyyetinde harb etmekle iftuhâr ettiği gibi padişahı ve vatanı uğrunda fedâ-yı câna hâzır bulunuyor idi.

Ordu gâlib ve muzaffer oldu. Fakat bu muzafferiyet bâlâdan gelen evâmire itâat ile Plevne’de sebât etmeye mecbûr kalan cesûr orduyu kurtarmaya muktedir olamadı. Osman Paşa’nın yeniden aldığı imdâdlar dahi netice-i kat’iyeyi ancak bir müddet için tehîr edebildi. Gittikçe mikdârı tekessür etmekte bulunan fâik bir düşman tarafından tazyîk olunan mahsûrîn kendilerine imdâd yetişmediği hâlde mutlaka teslim olmaya mecbûr olacak idi. Hâlbuki öyle bir imdâdın yetiştirilmesi için lâzım gelen kuvvet mefkûd idi. Ordugâhta erzâk tükenmeye başladı nihâyette mısır ekmeği ve su içinde kaynatılmış mısır ile yaşamaya başlandı. Asker elbisesi mevsimin şiddetiyle mütenâsib olmadığı gibi ordugâhta ateşlerini yakmak için odun dahi bulunmuyor idi. Binâen-aleyh tesîr-i ye’s ile mevkiden cebren hurûc etmeyi tecrübeden başka çare kalmadı. Bu hurûc-ı cebrî de kanûn-ı evvelin onuncu günü vukû buldu.

Ordunun muhârebeye daha muktedir kalmış olan kısmı ki takriben otuz bin kişiden ibâret bulunuyor idi. Gecenin sükûneti hengâmında şehrin cihet-i garbiyesinde kâin “Vid” Köprüsü’nde bi’l-ictima köprüyü geçmeye başladı. Gece sisli ve mağmûm idi.

Yollar donmuş bulunuyor idi. Gâyet müşkül olan dağ yollarını aydınlatmak için düşmanın nazarından mestûr kalan vâdiler ve uçurumlarda ateşler yakıldı. Bununla beraber tabyaların tahliyesi dağınık bulunan kıt'ât-ı askeriye'nin cem ve "Vid" Köprüsüne doğru yürüyüş kemâl-i sükûn ve nizâm ve intizâm dâhilinde icrâ olundu. Yalnız asker ile beraber pek ziyâde ağırlık bulunuyor idi. Çünkü Müşir Paşa'nın niyeti hurûc hareketinde muvaffakiyeti hâlinde muhârebeden sarf-ı nazar etmek olmayıp bi'l-akıs evvelâ serîan "İskar Nehri"ni geçip orada düm-dârı vâsıtasıyla düşmanı tevakkûfa mecbûr ettikten sonra "Kutlu Viçe" üzerinde "Gençi" Geçidi'ni tutmak ve bu sûretle Balkanın kısm-ı garbîsinde bulunan müdâfîn ile birleşmek idi ki bu hareketin muvaffakiyeti vekâyi-i harbiyenin sûret-i cereyân-ı âtisi üzerine fevkalâde bir tesîr icrâ ederdi. Fakat teessüf olunur ki Osman Paşa bir ulûv-ı cenâba tab'iyet ederek ahâli-i İslâmiyeye de âile ve eşyalarıyla beraber refâkat etmeye müsâade etmiş olduğundan bundan dolayı "Vid" Köprüsü'nde hâsıl olan izdihâm ve karışıklık hurûcun bir netice-i meşûmeye vusûlüne pek büyük bir yardım etmiş idi.

Ordu "Allahü Ekber" nidâsı ve kemâl-i şevk ve salâbet ile taarruza bed' edip Rusların birinci hattı kesredildiği gibi on bir pâre topları dahi muhâcimînin eline düştü. Muhâcimîn bu hattı kesrettikten sonra hatt-ı mezkûrun bin hatve gerisinde bulunan ikinci hattın bile bir tabya zabtına muvaffak oldular ise de ne çâre ki geriden imdâd gelemedi. Geriden gelen asker kısmen ağırlık ve kısmen dahi firâr eden ahâli sebebiyle geç vakitte ileri vararak ileride bulunanlara imdâd edemedi. Zâyiât gittikçe tezâyüd ediyor idi. Hatta Zağferânbolı ve Manastır gibi bazı redîf taburları kemâl-i şân ve şerefle büsbütün mahv u nâ-bûd oldular. Bu taburların zâbitân ve efrâdının kısm-ı azamı ya telef ya mecrûh olarak meydân-ı vegâda serilmekle taburlar da muhâripler arasından nâ-bûd oldular. Bir muhâsara hattının dûçâr-ı taarruz olan bir noktasında her dâim vâkı olduğu gibi burada da her taraftan imdâda şitâbân

olan düşmanın kuvvet ve mikdarı gittikçe tezâyüd etti. Nihâyet Osman Paşa'nın mecrûhiyeti ordunun da perişânîsini mûcib oldu. Çünkü ordunun tekâmül emniyeti ve selâmeti fevkalâde parlak bir sebât ve bir kuvve-i faâliyet ile ahvâle hâkim bulunmuş olan bu zât-ı âlî kadrin elinde idi.

Binâen-aleyh müşârün-ileyhin mecrûh olmasıyla beraber "Vid" Köprüsü'ne doğru bir ricat hareketi başlayıp nihâyette firâr ve perişânî işe netice verip Plevne fâciası dahi hakîkaten fâci' bir sûrette nihâyet buldu. Osmanlıların bu sırada fâcia-i hevl-engîze cidden dehşet ve şaşaası fevkalâde olarak son bir eser-i uluvvîyet ile nihâyet vermek istiyorlar imiş gibi umûmî olan bir perişânî arasında muvazzaf bir alay piyâdeleri geriden şiddetle takîb eden düşmana kemâl-i şecâat ve savlet ile hücûm ve düşmanı bir müddet daha tevakkufa mecbûr etti. Bundan sonra iş oldu bitti. Teslîm-i silâh ordunun inkırâzını temhîr eyledi.

Fevkalâde şanlı olan bu müdâfaadan ve şecâat ve tefevvuk ile icrâ kılınan ve mââmâfih rehîn-i muvaffakiyet olamayan işbu taarruzlardan ale'l-umûm harb ve fenn-i harb nokta-i nazarından ne gibi pür-ibret alınması lâzım geleceği husûsu şimdîye kadar bir takım müdekkik muharriîn tarafından tefsîr ve îzâh edilmiş olmakla biz burada tedkikat ve mütâlaâtımıza bâis olan asıl maksad-ı husûsîyemize rucû edelim.

Ordunun yoklama cedvelinin kânun-ı evvelin onuncu günü mevcûd olarak irâe eylediği altmış üç taburveya tabur bâkiyelerinden kırk iki tabur redîf, müstahfız ve hatta gönüllü efrâddan müretteb olduğu gibi mevcûd olan redîf taburları içinde de sınıf-ı mukaddeme nazaran sınıf-ı tâlî ve sâlis taburları daha ziyâde mikdarda idi. Bizim dahi gayret ve besâletine nazar-ı takdîr ile baktığımız bir

düşman karşısında bu askerin gösterdiği âsâr-ı satvet ve şecâat kendisine fevkalâde bir nazar-ı hayretle bakmaklığımıza bizi mecbûr eylemektedir. Bunlar şiddetli sıcaklar içinde uzun ve meşakkatli yürüyüşler gâyet sa'bû'l-mürûr yollar üzerinde gece yürüyüşleri icrâ ettikleri hâlde General "Belohér"ın meşhûr olan "Düşmandan ziyâde gece yürüyüşlerinden korkarım" sözüne rağmen sıraları içinde nizâm ve irtibâta asla hâlel getirmedikleri gibi esnâ-yı muhârebede dahi siper ve hendek arkasından müdâfaa ile iktifâ etmeyerek taarruzda da isbât-ı mahâret ve liyâkat ettiler. Bu yolda yegâne olarak icrâ olunan "Pelişât-Mukâbil Hücûmu" büyücek bir muvaffakiyeti müntic olmamış ise bunun sebebini askerin noksâni-i gayret ve besâletine atfetmek asla câiz olmayıp olsa olsa tertibât-ı cesîme-i umûmîyeye ve ahvâl-i mevcûdeye isnâd eylemek iktizâ eder.

Lofça müdâfaası ber-hâl-i nevmîdide bulunan bir askerin fevkalâde cesâret ve şecâatini ve Plevne'nin eylül muhârebesi dahi mûcib-i ye's ve fütûr olmaya yakın bir hâl ve mevkide hârikulâde sebât ve metânetini ibrâz ve isbât eylemektedir. Bundan sonra sonbahar ve kış mevsimleri eyyâmında fevkalâde zarûretler ve meşakkatler içinde bulunduğu hâlde kahramânâne sebât ve metânet âsârı ibrâz eylediği gibi nihâyette dahi bir hâl-i nevmîdi içinde icrâ olunan ve ancak ahvâlin adem-i müsâadesinden nâşi karîn-i muvaffakiyet olmayan hurûc hareketini kemâl-i şevk ve şecâatle icrâ eylemiştir. Doğrusu ya aynı ahvâl içinde dünyanın en iyi askerinden bundan ziyâde fedakârlık âsârı taleb olunamaz, vâkıâ Osman Paşa'nın maiyyetinde bulunan kuvâ-yi askeriye'nin bir kısmı ondan evvel icrâ olunan Sırbistan seferinde hazır bulunmuş ve binâenaleyh daha yeni silâh altına alınan askerdeki acemiliği kaybetmiş olduğu beyân olunabilir ise de bu söz ancak Vidin'den gelen birkaç tabur hakkında câri ve mûteber olabilip bunların gayrı olan taburların hemân cümlesi daha yeni silâh altına alınmış veya hiçbir

gûnâ talîm görmeksizin teşkîl edilerek dârü'l-harekâta sevk olunmuş idi. Tekmîl bu ahvâlde bakarak ne gibi bir ders alabiliriz?

Asâkir-i redîfeyi açık sahrâda düşmana -bu düşman ne hâlde olur ise olsun ve ahvâl isterse müsâid isterse gayr-i müsâid bulunsun- karşı sevk etmekten ihtirâz ve ictinâb etmek bir çok hatîata sevkeder sathî ve meşûm bir netîce-i mülâhazâttır.

Çünkü bizim ordumuzda dahi muhtelif zamanlarda muvazzaf asker ile redîf askeri arasında ne kadar fark olduğunu bugünkü ordu tensikâtı meselelerinde fevkalâde hizmeti sevk etmiş olan General “Boguslavski” daha geçenlerde isbât eylemiş idi. Redîf sınıfının aynı sınıf ve aynı esnân efrâdından teşkîli bile kıymetini tamamıyla temîn edemeyip bu kıymeti temîn edecek diğer sebepler ancak teşkîlâtın metânet-i kumandaya müteallik husûsât, umûm ordunun dâhilindeki mevkii hâiz olduğu itibâr ve öteden beri mâlik bulunabileceği sıyât u şöhret olduğuna mebnî ittihâb ettiğimiz misâlde şâyân-ı tedkîk bulduğumuz şey öyle şanlı ve şerefli vak'a-i harbiyenin husûlüne ne gibi esbâb-ı husûsiyenin bâdi ve hâdim olduğudur.

Esbâb-ı mezkûrenin birinci ve en mühimmi başkumandanın kendi zâtı olduğuna asla şüphe yoktur. Her redîf kumandanı bir Osman Paşa değildir. Müşîr Paşa yalnız şimdiki hâlde dünyanın kendisini tanıdığı bir er olmakla iktifâ etmeyip bunu maiyyetinde bulunan askere de pek çabuk hissettirdi. Ordu dâhilinde bulunan her bir ferd demirden bir emir ve irâde ile düşman mukâbelesine sürüleceğine tamamıyla kanaât hâsıl etmiş idi. Hakîkatte ise emirlerini infâz ve kumandası altında bulunan askerin kalbine gayret ve şecâat ilgâ etmek için vesâit-i şedîde-i fevkalâdeye mürâcaata ihtiyac bile görmedi. Muhârebe raporlarında idâre-i örfiyeden ve idâmlardan veya sâir bir takım ağır cezalardan bahis bile yoktur. Müşârün-ileyhin zâtının nüfûz-ı sihr-i âmîzinin asker üzerine icrâ-yı tesîr eylemesi kifâyet ediyor idi. Lâkin müşârün-ileyh de bu

nüfûzu husûle getirmekten için hiçbir fedakârlıktan geri durmadı. Müşârün-ileyh orduya emirlerini telgraf veya tahrîrât ile vermek üzere kendisine karargâh-ı umûmî olarak bağçe ile muhât bir köşk etmeyip maiyyetinde bulunan asker ile beraber açıkta ve çadır altında konarak askerin bi'l-cümle meşâk ve mezâhimine iştirâki ihtiyâr eylemiş idi. Kendisinin orada mevcûd bulunması tesiri herkeste hiss-i mesûliyeti tezyîd eyledi. Herhangi hâl ve mevkide olur ise olsun efâlinin âdil ve şedîd nazarı taht-ı teftîşinde olduğunu gören bir askerin şevk ve gayreti dâimâ tezâyüd eder.

Mûmâ-yı hâl için bir ikinci sebebi kitabın mukaddimesinde münderic şu sözlerde buluyoruz: Osman Paşa maiyyetinde bulunan kuvve-i askeriyenin noksan ve kusurlarına tamamıyla vâkıf olmakla beraber yine en iyi ve en mükemmel bir askerin başındaymış gibi iş görmek için lâzım gelen cesâret ve metânete mâlik bulunuyor idi. Müşârün-ileyhin sun'î olarak tezyîd edilmiş bir matlûbât-ı askeriyeden neşet etme bir fikre zâhib olarak muvazzaf ile redîf taburları arasında bir fark irâe etmeyip iki sınıf taburlara dahi ahvâlin icâb ettiği vezâif ve hidemâtı tahmîl ve havâle etmekte asla tereddüd etmedi.

Tabîat-ı beşeriye esrârındır ki matlûbât-ı fevkalâdeye karşı îfâ-yı vazîfeye cesâret matlûbât-ı mezkûreyi îfâ etmek iktidârından daha nâdirdir. Mâmâfih matlûbât-ı mezkûrenin dahi tâkat-ı beşer fevkinde olmaması lâzım geleceği bir emr-i bedîhî olmakla Osman Paşa'nın bu babtaki selâmet-i nazar ve muvaffakiyeti hakîkaten şâyân-ı hayrettir.

Müşârün-ileyh askerine bir takım vezâif-i müşkile havâle ederek kendisine olunan emniyetini sûret-i aleniyede ibrâz etmekle askerin dahi nefse emniyeti tezâyüd edip iktidâr-ı faâliyeti hakkında kalbinde cüz'î bir şübhe bulunmuş ise o da zâil oldu. Bugünkü günde dahi Devlet-i Aliyye ordusunda muvazzaf ile redîf sınıfları arasında kimse bir fark görmedikten başka redîf sınıfı asl sefer or-

dusu tanılmaktadır. Çünkü muvazzaf ordunun vakt-i hizada en büyük vazîfesi jandarma hidemâtıdır. Bazı cüzî müstesnâlardan sarf-ı nazar edilir ise ordu-yı mezkûr ibkâ-yı emn u âsâyiş zım-nunda memâlik-i şâhânenin nukât-ı muhtelifesini üzerinde ve aksâm-ı sağıre hâlinde dağılmış olup bir harb zuhûrunda bile bazı kısımları bulundukları mahalden kaldırmak ekseriyâ mümkün olamaz. Binâen-aleyh muvazzaf ordu sahrâ ordusuna ale'l-ekser ancak topçu ile süvâri askeri verip piyâde askerinin kısm-ı küllisi ise efrâd-ı redîfeden ibâret bulunur. Redîf sınıfının ise kendi kendisine böyle bir vazîfe-i âliyenin tahmîl edilmesiyle nefse emniyeti tezâyüd edeceği gibi kendisine edilen itibâr ve vakârını ve bununla beraber besâlet ve şecâatını dahi artırır.

Şurasını dahi nazar-ı dikkate almalıdır ki redîf sınıfında taburlar efrâdı dâimâ aynı memleket ve ahâliden ibâret olmasından nâşi bir de hemşehrîlik hissi icrâ-yı nüfûz eder. Zeybekler, Lazlar, Arnavudlardüşman karşısında akvâm-ı sâire efrâdından daha şecî ve cesûr olmak iddia iddiasında bulundukları gibi Konya taburlarıyla Anadolu'nun sâir celbel taburlarının cesâret ve şecâati dahi meşhûrdur. Bunun gibi "Rodop" Dağları ahâlisi ve bi'l-hassa "Kırcaali" efrâdı cesâretle müftehir ve mübâhidir. Bunların cümlesinde ise hissiyât-ı dîniye ve bi'l-hassa akvâm-ı muhtelif arasında millet-i hâkime bulunmak his ve iftihârı icrâ-yı nüfûz eylemektedir. Osmanlı redîf askerinin hulkaten askerliğe istidâdı olduğu asla inkâr olunamaz.

Memâlik-i şarkiyede şehir ahâlisi ziyâdesiyle kalîl'ül-mikdâr olup hatta "hâlis Türk için şehir bir mahbestir" darb-ı meseli dahi bunu isbât eylemektedir. Avrupa'da olduğu gibi redîf taburları efrâdı arasında fabrika amelesi mevcûd olmayarak efrâd-ı merkûmenin memleketlerindeki tarz-ı maîşetleri dahi gâyet sâde ve sıhhate muvâfıktır. Bunlar çoban, avcı, katırcı, kömürcü, orman ve kır bekçisi olarak ekseriyâ seferberlik âlemine yakın bir maîşet

üzere olup kısm-ı azamının boğazından ise bir damla ispirto girmemiş olduğu gibi Avrupa'nın merâkiz-i sanâiyesinde yaşayıp büyüyen amelelerde vâkı olduğu misillû bunların kuvâ-yı bedeniye ve maneviyyeleri de düşünce ve zahmet ve meşakkat ile vaktinden evvel münkesir olmamıştır. Münbit ve mahsûldâr ve bununla beraber sûret-i mütedilede nüfûs-ı şâmil bir arâzî, gâyet latîf bir iklim her birine ihtiyâcât-ı maîşeti tesviye etmekte olup bunların arzuları dahi bundan ilerisine varmamaktadır. Latîf bir sîmâ ve mukadderât-ı ilâhîye itikâd bunların tabiatına iyi askerler yetiştiren bir nev'i kayıtsızlık itâ ediyor. Hele tesviye-i ihtiyâcât-ı maîşet husûsundaki kanâatları pek çok defalar zarûret ve meşakkat içinde derece-i nihâyeye kadar sebât edebilmelerine bâis olmuştur. Vâkıâ havâss-ı dinîye ve millîyede ve bir de bütün tarz-ı maîşetteki fark bir mukâyeseyi müşkîl kılıp bu misâlden kazanılan tecrübelerin bizim tarafa naklini haylice tahdîd etmekte ise de yine böyle bir nakl bütün bütün gayr-i mümkün olmadıktan başka büyük bir fâideyi dahi şâmilidir. Esbâb-ı münferide-i müessireyi ayrı ayrı yek-digerleriyle mukâyeseye kıyâm etmeyerek ahvâl-i umûmîye ile toptan mukâyese mümkün olup bu mukâyesede bazı sebeplerin netâyic-i muâyene istihrâcına müsâade edecek sûrette mutâbık oldukları dahi zâhir ve nümâyân olur.

O günkü Devlet-i Aliyye ordusunun tensîkâtı yalnız bazı mevâdd ve husûsâtta düvel-i muazzama-i sâire orduları tensîkâtından farklı bulunup Prusya ordusunun Napolyon seferlerinden çıktıktan sonraki eski tensîkâtına müşâbih bulunuyor idi. O vakitlerde Osmanlı neferi altı sene müddet-i muvazzaf ile ihtiyâta altı sene redîf ve sekiz sene dahi müstahfız hizmetinde bulunup muvazzaf ordusuna dâhil olmayan efrâd ilk altı senenin mürûrundan sonra hiçbir gûnâ talîm görmeksizin redîf sınıfına naklettiğinden bizim eski redîf acemi efradına müşâbih bulunarak talîmini her sene efrâd-ı redîfenin taburlar hâlinde ictima ile dört hafta müddet-i

talim ettikleri zaman görecekti. Mâmâfih bu husûsta redîf sınıfının müteşekkil bulunmuş olduğu üç sınıf münâvebe ile hareket eder idi. Bu tensikâtta bir mahzûr var idi ki silâh altına alınan efrâdın yeni esnândan alınmayıp yirmi altı yaşından dûn bulunan ve henüz hizmet-i askeriyede bulunmamış olan umûm efrâd arasından kura ile alınır ve bu sûretle efrâdın bir kısmı pek geç olarak silâh altına celbolunur idi. Binâen-aleyh bu misillû efrâd bi'n-nisbe daha ziyâde yaşlı olarak redîf sınıfına nakleyler idi. Bundan sarf-ı nazar edilecek olur ise taburların yalnız iki esnândan terkibi mûcib-i muhsenât bulunarak askerin umûmu nazar-ı dikkate alındıkta sîn farkının zâil olduğu ve umûmen askerin bi'n-nisbe genç bulunduğu görülür. Plevne'de bulunan asâkir-i redîfenin bazı hâvass-ı hasene-i tabîiyeden başka bir de mertebe-i kifâyede iyi bir teşkilât ve intizâm ile mütemeyyiz bulunduğu dahi inkâr olunamaz. Diğer taraftan ise bizim redîfimiz Osmanlı redîfinin mâlik olmadığı birçok vesâite ve her şeyden evvel daha iyi bir talim ve terbiye-i askeriyeye ve daha mükemmeli hazırlığa ve'l-hâsıl medeniyette fevkalgaye terakkî etmiş bir memleketin hâiz bulunduğu servet, hizmette dikkat ve intizâm ve zekâ ve malûmâtın i'tâ edebileceği daha birçok vesâite mâlik bulunuyordu. Binâen-aleyh bizim redîfimizin muhsenâtı Osmanlı redîfinin bâlâdaki havâssına muâdil gelmekte bulunduğu cihetle Plevne etrafında vukû bulan muhârebeler mi kyâsına göre Plevne'de mevcûd şerâit vücûda geldiği takdirde bizim de redîf askerinden bir harb esnâsında açık sahrâda ne dereceye kadar iş ve gayret talep edebileceğimizi tayin ve takdir etmekte haklıyız.

Bu babta her şeyden evvel muvazzaf asker ile sahrâ hizmetinde kullanmak niyetinde bulunduğumuz redîf taburları arasında sûret-i umûmîyede bir fark görülmemesini talep ederiz.

Bu askerin böyle bir hizmet için teşkîl ve böyle bir hizmete tayîn edilmemiş ve binâen-aleyh onu ifâya gayr-i muktedir bulunmuş olduğu fikrinin aklına gelmesi hakîkatte bu asker ki kuvve-i kalbîyesini ve gayret ve metânetini kesreder. Muharrirîn-i meşhûreden “Şâr Nehorest” in şu “Cesûr bir orduya mâlik olmak isteyen kimse kendisine cesûr olduğunu dahi inandırmalıdır” sözü pek doğrudur.

Asâkir-i muhâfazadan gayrî şey olmamak fikr-i meşûmı bizim redîf askerimizin son harpler esnâsında iktidâr-ı faâliyetini tenkis etmiş olduğuna asla şüphe edilemeyeceği cihetle fikr-i mezkûrun zâil ve redîf askerinin sahrâ ordusuna olan irtibâtı zâhiren dahi nümâyân olmalıdır. Binâen-aleyh son zamanda asâkir-i redîfeyi dahi cesîm aksâm-ı askeriye dâhilinde olarak sonbahar manevralarında iştirâk ettirmek emrinde ittihâz olunan usûle büyük bir eser-i terakkî nazarıyla bakılmalıdır. Asâkir-i merkûme talimât-ı fenniyeden ziyâde bu manevralar sâyesinde kendilerinin dahi muhârebe meydanında isbât-ı vücûd edeceğini daha iyi anlamış olur. Lâkin bu hüsn-i aksâm-ı askeriye kumanda eden zevâtta dahi terakkî eylemelidir.

Onlar da Plevne kahramanı gibi muvazzaf ile redîf askeri beyninde bazı zâhirî mükemmeliyetten nâşi gördükleri farktan sarf-ı nazar etmelidir. Çünkü zihninde mütemâdiyen “redîf askeriye” kumanda ettiği ve bu askerden büyük işler talep edilemeyeceği fikrini gezdiren bir kumandan büyük işler görmeye muvaffak olamaz vâkıâ böyle bir askere kumanda eden zâtın büyük bir faâliyet, fevkalâde bir gayret göstermesi, asker ile beraber yaşaması ve konması, dâimâ asker arasında bulunması, her yerde hâzır ve her yerde bizzât nâzır olması iktizâ eder. Bu keyfiyet yeni silâh altına celbedilmiş ve kendisi için her şey yeni buluncak olan asker husûsunda hiç olmazsa harbin bidâyeti zamanında mutlaka elzem olacaktır.

Asâkir-i muvazzafa talîm görmüş müstaid ve bir makine gibi muntazamân işler bir heyet-i zâbitân altında olduğundan baş ile azâ beynindeki irtibât o vechile sûret-i muntazamada temîn edildiği hâlde âsâkir-redîfede bu irtibâtı temîn ve muhâfaza etmek için başkumandanın zâtının daha ziyâde müessir olması iktizâ eder.

Harbe sevkolunan asâkir-i redîfenin başına öyle bir tesîr-i icrâyâ muktedir havâssa mâlik oldukları evvelden malûm olan zevâtı koyacak olursak o zaman şimdiye kadar asâkir-i redîfeye kumanda etmek sâir kumandanlara nazaran dûn derece itibârda bulunmak gibi mevcûd bulunmuş olan fikr-i sakîmden neşet eder ağyâr dahi büsbütün mahv u zâil olub icrâât ve iş görmek için şevk ve neşât artar. Heves-i faâliyet ve fikr-i icrâât pek büyük bir terakkî bulur. Devlet-i Aliyye asâkir-i redîfesi tensîkâtının büyük bir fâidesi dahi redîf devâiri dâhilinde mevcûdu tam bir heyet-i zâbitân ile bir de bir mikdâr efrâd-ı askeriyenin daimî sûrette mevcûd bulunarak asâkir-i müstebdele ile sûret-i dâimede temâs üzere olmasıdır. Bu tertîbâtan lâıykıyla istifâde olunduğu takdîrde asâkir-i redîfenin kıymeti pek ziyâde artar ve onu asâkir-i muvazzafaya pek ziyâde yaklaştırır. Herkes zâbitini daha evvelden bilir ve onunla işini gördüğü ve îcâbında o zâbitin nasîhatine, himâyesine, vesâtetine müracaât eylediği cihetle bi't-tedric ileride kendisine kumanda edecek zâbite alışır. Zâbit dahi vakt-i hizada maiyyetinde olan asker üzerine icrâ-yı tesîr eder ve her ferdin ahvâli ve husûsâtına kesb-i vukûf ile harb zamanında her birine göstereceği mahal ve vazîfeyi evvelden öğrenmiş bulunur. Eğer büyücek redîf talimleri veyâhud büyük aksâm-ı askeriyenin manevralarında iştirâkı vâki olacak olur ise o zaman mâ-fevk ile mâ-dûn arasındaki râbîta daha ziyâde takviyet bulur. Cemiyetle iş görmek hiss-i tezâyüdü ve bir hiss-i sıyt u şöhrat iktisâb ve muhâfaza etmek iftihânı terakkî eder.

Her nerede müsâbaka ile şân ve şeref kazanmak mümkün ise orada gayret ve sebât dahi tezâyüd eder. Çünkü bütün bütün

havâss-ı maneviyyesi mâil-i zevâl olmayan her insanın tab'ında biraz hırs-ı şân vardır.

Bu babta idâreden neşet eder mülâhâzat vesâire müşkilât bi't-tab bize bir had çekecek ve tam mevcûdlu bir heyet-i zâbitânı bulundurup idâre etmek gayr-i mümkün olacağı gibi onu yetiştirmek dahi nâ-kâbil olacaktır.

Lâkin hiç olmazsa muvazzaf orduyla beraber meydân-ı harbe sevkedeceğimiz asâkir-i redîfe için küçük bir heyet-i zâbitân bulunduracak olursak bu zâbitân meşgûliyet ve vazîfesi hasebiyle mensûb oldukları redîf dâirelerinden uzak yerlerde olmuş olsalar yine pek büyük fâidesi olur. Teşkil olunacak bu küçük zâbitân kadrolarında daha vakt-i hizada dahi ileride memûr olacağı vazîfe hakkında olan fikir yerleşmeli ve bir seferberlik zamanında zâbitânın hidemâtı muvazzafadan infikâk ile redîfe nakletmelerini bir eser-i tenzîl nazarıyla bakmamaları esbâbını tehyî'e etmeli.

Bu vechile ümerâ ve zâbitân âtîdeki vazîfelerini öğrenmiş ona muhabbetle bakmaya alışmış ve vazîfe-yi mezkûrenin matlûbâtını tedkik ve tahsîl etmiş olacakları gibi harb zuhûrunda redîfe kumanda edecekleri ve bu asker başında şân ve şeref kazanacakları fikrine alışmış bulunacaklardır. Sancak altına şitâyâb olan efrâd-ı askeriye ise mensûb oldukları kît'a-ı askeriye'nin zâten malûmları olan esâsen kadrosunda bir istinâd-ı manevî bulacakları misillü kendilerini vazîfelerine tamamıyla hazırlanmış ifkâ ve menâfi-i müstereke ile idâre-i umûr eder ne yapacaklarını tamamıyla bilir adamlar tarafından istikbâl olunacaklardır. Bunlar her gelen nefere yerini ve vazîfesini ber-sûret-i kat'iyede tayîn edebileceklerdir. Hâlbuki zâbitân ve efrâd memûr oldukları kît'ada ikisi de yeni ve acemi olup fikr-i müsterekin yeniden yetiştirilmesi iktizâ eder ise iş büsbütün başka türlü olur.

Gençlik ve esnânın müsâvâtı gibi rüchâniyetleri, biz harbe sevkedeceğimiz asâkir-i redîfe meyânında pek kolay ve dünyada en

basît bir tedbir ile husûle getirebiliriz. Bu tedbir de umûm ahâlinin hidmet-i askeriye ile mükellef olması fıkır-i âlî ve adlîni sûret-i şedîdede mevki-i tatbîk ve icrâyâ vaz ile silâh taşımaya muktedir olan bi'l-cümle efrâd ve ahâliyi vatanlarına karşı îfâsına borçlu oldukları vazîfe-i mukaddeseyi edâ zımnında orduya ve silâh altına idhâl etmektir.

Bu sûretle münferid esnân sınıflarına müteallik olan efrâdın mikdârı artarak mikdâr-ı mezkûr matlûb olan kuvve-i askeriye teşkil lâzım olan mikdârı bile tecâvüz eder. Cemolunan efrâd sûret-i vasatiyede olarak ne nisbette genç olur ise teşkil edecekleri kıt'ât-ı askeriye dahi o nisbette iyi olur. Bu bir hakîkattir ki redd ve cerhî mümkün değildir. Zirâ genç olan efrâdda geçirmiş oldukları hidmet-i askeriye hâtırası daha canlı olacağından yeniden yine askerlik ile kolay kesb-i ülfet edecekleri gibi bu misillû efradda asker olmak hiss-i iftihârî ve seferberlik âleminin ef'âl-i cürât-ı perverâneye müsâid olan ahvâline muhabbet daha ziyâde ve memleketlerinde kalan âile için düşünce dahi daha az olur.

Şurası dahi nazar-ı dikkatten dûr edilmemelidir ki Plevne asâkir-i redîfesinin gelecek vazîfeye az çok hazırlanmak için bi'n-nisbe epey vakti var idi. Sırbistan seferinde muhârebe etmemiş ve meydân-ı harbe yeni gelmiş kıt'ât-ı askeriye bile evvelce müştereken ve kısmen Anadolu cibâlinden sâhil-i bahre gelmek için büyük yürüyüşler icrâ etmişler idi. Binâen-aleyh hidmete, itâate ve müştereken iş görmeye alışabildikleri gibi memleketlerini az çok unutmaya dahi vakit bulabilmişlerdir. Her yeni teşkil olunan bir kıt'a-i askeriye böyle bir devr-i inkılâb geçirdi. Her kim böyle bir kıt'ayı birkaç gün içinde cemederek şimendifer vâsıtasıyla ve kemâl-i süratle hudûd üzerine ve oradan doğrudan doğruya harb meydanına sevk etmek isterse dâimâ hoşâ gitmeyecek tecrübelerle tesâdüf edecektir. Sulh zamanında böyle bir kadrosu bulunmamış olan böyle bir asker, zâten bu misillû vazîfenin îfâsına

muktedir bulunmayacaktır. Binâen-aleyh asâkir-i muvazzafadan müteşekkil olan asıl harb ordusu ilk sadmeye mukâbele ve yalnız başına olarak harbin ilk birkaç haftası mukâvemet edebilecek derecede kuvveti hâiz olmalı o zaman harbe memûr asâkir-i redîfeden tamamıyla istifâde edilmiş olur.

Plevne müdâfainine, silâh altına cemolundukları zaman yalnız memleketlerinde giymekte oldukları çankları değil hatta cebbelerde mâşiyen yolculuk ettikleri vakit taşımaya alışmış oldukları çantayı dahi yegâne yük olarak tahmîl edilmesi pek güzel bir tedbîr idi.

Bundan dolayı askerin üniformasına ve letâfet manzarasına biraz hâlel gelmiş ise de zabt u rabt askeri zâyi olmamıştır.

Memleket âdâtının ber-sûret-i makûlede sıyânet ve muhâfazası ve bazı zâhirî âlâyîşlerden sarf-ı nazar etmek pek çok kereler lâzım olacaktır. Çünkü aksi takdîrde zâhirî şeylerin hatırı için alışılmamış bir kıyâfet ve yük sebebiyle hâsıl olacak yorgunluktan dolayı yürüyüşün ilk günlerinde yüzlerce ve belki de binlerce efrâd fedâ edilmiş olur.

Bâlâda beyân ve îzâh olunan şerâite riâyet olunduğu hâlde asâkir-i redîfemizin büyük büyük işler göreceğinde asla şüphe edilemez.

Şimdi hükûmetin yeni lâyhalarında beyân edilen efkâr ve mülâhazât-ı esâsiyeyi nazar-ı dikkate alacak olursak şerâit-i mezkûrenin en mühimlerini vücûda getirmek husûsunda bir meyl görürüz. Levâyih-i mezkûrenin dâimî ordunun takviyesinden başka asıl âsâkir-i redîfeden ibâret olan kuvve-yi dâhiliyeyi takviye etmek maksadına hâdim oldukları husûsunun efkâr-ı umûmîye nazar-ı dikkatinin ber-sûret-i musırrânede keşfedememesi şâyân-ı istiğrabdır.

Levâyih-i mezkûreyi ızrâr olmamış olsa bile ehemmiyetini tenkîse çalışmış olanlar hakikat-i maddeyi lâyıkıyla idrâk edeme-

miş olduklarından bu harekette bulunmuşlardır. Hâlbuki bâlâda beyân olunan maksattan gayri bir maksat yoktur. Senevî ziyâde olarak sınıf-ı redîften alınacak efrâd-ı harb ordusunun asâkir-i muâvenesini gençleştirecek ve seferberlik hâli için küçük redîf-i zâbitân kadroların tesîsi ona harb için elzem olan şiddet-i râbitayı i'tâ ve temîn eyleyecektir. Heyet-i zâbitân böyle bir vazîfeyi hüsn-i îfâ etmek için daha iyi hazırlanmak lâzımdır.

Yeni ıslahât-ı askeriye meyânında en ziyâde nazar-ı dikkatte tutulan ihtiyât ordusu veyâ tabir-i câiz ise harb redîf ordusu bulunmuş olduğuna ve bu ıslahât-ı mürevvic olan zevâtın asıl bu ordunun terakkî hâline sâ'y bulunmuş olduklarına asla şübhe edilemez.

Bundan başka muvazzaf orduda zâbitân heyetinin istifâdesini bâis olan aksâm-ı cesime-i askeriye teşkilâtı ve büyük kumandanlıklar gibi bi'l-cümle tertîbât-ı cedîde dahi mefkûddur. Binâen-aleyh asıl bu hâl ıslahâtı ahaliye sevdirmeye ve ona ıslahattan maksad-ı hakiki "millet-i müsellâha"nın tezyîd-i mevcûdu olduğunu anlatırmaya kifâyet etmek iktizâ eder idi.

Bir kere bu efkâr-ı cedîde efkâr-ı umûmîde muzaffarâne galebe ettikten sonra o zaman bir şey daha kalır ki o da harb redîf ordusuna mahâret-i askeriyesi müsellemler ve kendileri uhdelelerine havâle olunan vezâîfi hem de kemâl-i şevk ile îfâyâ muktedir kumandanlar tayîn eylemektir. O zaman kuvve-i askeriyemizin bir kısmı husûsiyle bir harbin imtidâdı hengâmında iktidâr-ı faaliyet ve meleke ve mahâret cihetinden gittikçe harb ordusuna muâdil olarak yaklaşacaktır. O zaman ileride zuhûr edecek harbler tarihi asâkir-i redîfemizin bazı Plevne ve Lofçalarından başka mukâbil hücûmlarından ve taarruzî muhârebelerinden hikâye edebilecektir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Salnâme-i Askerî: 1304 / 1888; 1306 / 1890; 1307 / 1888; 1309 / 1890; 1311 / 1895.

BOA. İ.AS. 34.

BOA. İ.HB. 167.

BOA. İ.TAL. 499.

Diğer Kaynaklar

Akcan, Erol, "Colmar Von Der Goltz Paşa'nın Osmanlı Ordusu ve Asker-Sivil Aydınlar Üzerindeki Etkisi" *Atatürk Dergisi*, C. 4, S. 1 (2015).

Albay Talat, *Plevne Savunması*, çev. Talat Yalazan, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1997.

Altıparmak, Sırrı, "Colmar Freiherr Von Der Goltz Paşa'nın Biyografisi" *20nci Yüzyıl Başına Kadar Türk Askeri Eğitiminin Tarihi Gelişimi*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1983.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1342, C. III.

Colmar Freiherr von der Goltz Paşa, *Genç Türkiye'nin Hezimet ve İmkân-ı İtilâsı*, çev. H. Cevdet, İstanbul: Cemiyet Kütüphanesi, 1332.

_____, *Plevne: Târih-i Harpten Asâkir-i Redîfe Kısımına Dâir Tedvîkât*, çev. Mehmed Tâhir, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1316.

Çadırcı, Musa, "Osmanlı Ordusu'nda Yeni Düzenlemeler" *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler II*, Ankara 1983.

_____, *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Askerlik*, Ankara: İmge Kitabevi, 2008.

Çakın, Naci, "Redif Teşkilatı" *Askeri Tarih Bülteni*, S. 26 (1989).

Çalık, Ramazan, "Colmar Freiherr Von Der Goltz (Paşa) ve Bazı Görüşleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XII, S. 36 (1996).

Karabekir, Kazım, *Türkiye'de ve Türk Ordusunda Almanlar*, hzl. Orhan Hülagü - Ömer Hakan Özalp, İstanbul: Emre Yayınları, 2001.

Kütükoğlu, Mübahat S., "Redif Kıyafetlerinin Maliyetine Dair", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 1984 (41), 1-4.

_____, "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu Redif-i Asâkir-i Mansûre", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 12 (1981-82).

"Landwehr", *Meydan Larousse*, İstanbul 1972, C. VII.

M. Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukûat*, sdl. Neşet Çağatay, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980, C. III-IV.

Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.

Ortaylı, İlber, *İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1981.

Özcan, Abdülkadir, "Redif" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 2007, C. XXXIV.

Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, C. III.

Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türkî*, İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317.

Turan, Oğuz, “Von Der Goltz Paşa’nın Stratejik Düşünceleri ve Eserleri” *Askeri Tarih Bülteni*, S. 21 (Ağustos 1986).

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1978, C. III, 5. Kısım.

Türsan, Nurettin, “Generalfeldmarschall Colmar Freiherr Von der Goltz’un Türkiye Yaşamı ve Hizmetleri”, *20nci Yüzyıl Başına Kadar Türk Askeri Eğitiminin Tarihi Gelişimi*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1983.

Uğur, Erol, “Von Der Goltz Paşa’nın 1883-1895 Yılları Arasında Türkiye’deki Hizmetleri”, *20nci Yüzyıl Başına Kadar Türk Askeri Eğitiminin Tarihi Gelişimi*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1983.

Ulus, İbrahim, “Colmar Freiherr Von Der Goltz (Golç Paşa)’un Biyografisi”, *Askeri Tarih Bülteni*, S. 21 (Ağustos 1986).

V. Mudra, *Goltz Paşa’nın Hâtrası ve Hal Tercümesi*, çev. Pertev Demirhan, İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, 1953.

Wallach, Jehuda L., *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1985.

ÖZEL ADLAR (ŞAHIS-YER) DİZİNİ

A

Abdülkerim Paşa 45
Alman 45, 46, 47, 51
Altımir 46
Anadolu 63, 69
Arç Palangası 45
Arnavudlar 63

B

Balkan 44, 46
Belohér 60
Boguslavski 61
Boğumil Golç 48
Bukova 50
Bulgaristan 44

D

Dolnanetrapol 47, 48

F

Fransız 47, 51

G

Genaral Kobe 51
Gençi 58
General Baron Krudner 51

Gravelot 51
Griviçe 50, 53, 55
Griviniça 52

I

İskar 46, 58
İsmail Peykâr 46
İstanbul 2

K

Kanlı Tabya 56
Kırcaali 63
Konya 63
Krivodol 45
Kutlu Viçe 58

L

Lazlar 63
Lofça 46, 54, 60
Lom Palanga 45

M

Mahalata 47
Marmara 5
Milâs 53
Müşir Paşa 45, 51, 58, 61

N

Napolyon 64
Niğbolu 45, 47, 49

O

Osman Paşa 44, 47, 48, 49,
50, 51, 52, 54, 55, 56,
57, 58, 59, 60, 61, 62

P

Pişât 53
Plevne 43, 44, 46, 49, 50, 51,
53, 54, 56, 57, 59, 60,
65, 66, 69, 70, 71
Prens Şakovski 52

R

Rıfat Paşa 54, 55
Rodop 63
Ruslar 49, 51, 55

S-Ş

Sen-Kentin 51
Sen-Priva 51

Sıkat 46
Sırplılar 44
Silistre 55, 56
Simâv 50
Skobelev 52, 53, 55
Sofya 54
Şâr Nehorest 66

T

Talat 50
Talat Beg 52
Tuna 44, 45, 49, 51

V

Vılçedırım 45
Vid 48, 49, 51, 57, 59
Vidbol 45
Vidin 44, 45, 49, 60

Z

Zağferânbolı 58
Zeybekler 63
Ziştovi 44

EKLER

آدمی دروان مایون
۲۹۵۱

[illegible]

225

عبد یقظم

BOA. İ.TAL. 499 (Golç Paşa'ya bir kıta altın harb imtiyaz
madalyası verildiğini gösterir irâde)

مستبر فرود در غریب یات برنجی اور و فرمان اخذ فیضه فلتی-

اشتراک اوردہ بنه فلتی اجلاس حیدر قلمد مانعہ در - اجلاس در کابل

مستبر فرمان اور و کابل

مستبر قلمد

ان-

مستبر قلمد

مستبر

Ek: 2

BOA. İ.HB. 167. (Golç Paşa'nın Birinci Ordu Kumandanlığına tayin edildiğini gösterir irâde)

TIPKIBASIM

قوماندانلر تعیین ایلمکدر . او زمان قوه عکریه مزك بر قسمی
خصوصیه بر حربك امتدادی هنگامده اقتدار فعالیت و ملکه
ومهارت جهتدن کتدکجه حرب اردوسنه مهادل اوله رق
یا قلاشه جقدر . او زمان ایلروده ظهور ایده جك حربلر تاریخی
عساکر ردیفه مزك بعض پلونه و لوفجه لرندن بشقه مقابل
هجوملرندن و تعرضی محاربه لرندن حکایه ایده بیله جکدر .

اولدقلرندن بوحرکنده بولنشلردر. حالبوکه بالاده بیان اولانان مقصودن غیر بر مقصد یوقدر. سنوی زیاده اولهرق صنف ردیفدن الهجق افراد حرب اردوسنک عسا کر معاونه سی کنج لشدیره جک وسفر برلک حالی ایچون کوچک ردیف ضابطان قادرو لرك تأسیسی اکا حرب ایچون الزم اولان شدت رابطله بی اعطا وتأمین ایله جکدر. هیئت ضابطان بویله بر وظیفه بی حسن ایفا ایتک ایچون دها ابو حاضر لانتق لازمدر. یکی اصلاحات عسکر به میاننده اک زیاده نظر دقتده طوتیلان احتیاط اردوسی ویا تعمیر جائز ایسه حرب ردیف اردوسی بولنش اولدیفته وبو اصلاحاتی مروج اولان ذواتک اصل بو اردونک ترقی حاله ساعی بولنش اولدقلرینه اصلا شبهه ایدیله من.

بوندن بشقه موظف اردوده ضابطان هیئتک استفاده سی باعث اولان اقسام جسیه عسکر به تشکیلاتی و بیوک قوماندانقلر کی باجلله ترتیبات جدیده دخی مفقوددر. بناء علیه اصل بو حال اصلاحاتی اهالی به سودیرمه واکا اصلاحاتدن مقصد حقیقی «ملت مسلحه» نک تزید موجودی اولدیقی اکلاندیرمه کفایت ایتک اقتضا ایدر ایدی.

بر کره بو افکار جدیده افکار همومیهده مظفرانه غلبه ایند کدن صکره اوزمان بر شی دها قایلر که اوده حرب ردیف اردوسنه مهارت عسکر به سی مسلم و کندیلری عهده لرینه حواله اولنان وظائفی همده کمال شوق ایله ایضاً مقتدر

چانطه بی دخی یکانه بۆك اوله رق تحمیل ایدلمی بك كوزل بر تدبیر ایدی .

بوندن دولایی عسرك اونيفورمه سنه واطافت منظره سنه براز خلل كلمش ايسه ده ضبط ور بط عكری ضایع اولامشدره . مملكت عاداتك بر صورت معقوله ده صیانت و محافظه می و بعض ظاهری آلاشلردن صرف نظر ایتك بك چوق كرملر لازم اوله جقدر . چونكه عكسی تقدیرده ظاهری شیلرك خاطری ایچون آیلشلاماش بر قیافت و بۆك سبيله حاصل اوله جق یور غونلقدن دولایی یورویشك ایلک كونلرنده یوزلرجه و بلسكده بیلكرجه افراد فدا ایدلمش اولور .

بالاده بیان وایضاح اولنان شرائط رعایت اولندیفی حالدده عساكر رده فمزك بیوك بیوك ایشلر كوره جكنده اصلا شبهه ایديله مز .

شمعی حكومتك یكی لایحه لرنده بیان ایدیلان افكار و ملاحظات اساسی بی نظر دقته اله جق اولور سق شرائط مذ كوره نك اك مهملرینی وجوده كتیرمك خصوصنده بر میل كوریرز . لواج مذ كوره نك دائمی اردونك تقویه سندن بشقه اصل عساكر رده فدن عبارت اولان قوه داخلیه بی تقویه ایتك مقصدینه خادم اولدقلری خصوصنك افكار عمومیه نظر دقتك بر صورت مصرانده كشف ایده مامسی شایان استغرابدر .

لواج مذ كوره بی اضرار اولاماش اوله بيله اهمیت تقیه چالشمش اولانلر حقیقت ماده بی لایقيله ادراك ایده مامش

شوراسی دخی نظر دقتدن دور ایدلامایدز، که پلونه عسا کر
ردیفه سنک کله جک وظیفه به آرزوق حاضر لائق ایچون بالنسبه
ابی وقتی وار ایدی صر بستان سفرنده محاربه ایتماش و میدان
حربه یکی کلش قطعات عسکریه بیله اولجه مشترکاً و قسمماً
اناطولی جبالندن ساحل بحره کک ایچون بیوک یوروشلراجرا
ایتمش ایدی . بناءً علیه خدمته اطاعته و مشترکاً ایش کورمه که
آلیش بیلدکاری کبی ملکتریخی آرزوق اونوتمه دخی وقت
بوله بیلدملردر . هر یکی تشکیل اولنان بر قطعه عسکریه بویه
بر دور انقلاب کچوردی . هر کیم بویه بر قطعه پی بر قاج کون
ایچنده جمع ایدرک شمندوفر واسطه بویه و کمال سرعتله حدود
اوزرینه واورادن طوغریدن طوغری به حرب میداننه سوق
ایتمک ایسترایسه ذاتماً خوشا کینمیه جک تجر به لره تصادف
ایده جکدر . صالح زماننده بویه بر قادروسی بویه بولنماش
اولان بویه بر عسکر ذاتاً بو مثلاً وظیفه نیک ایفاسنه مقتدر
بولنمیه جقدر . بناءً عابه عسا کر موظفدن متشکل اولان اصل
حرب اردوسی ایلمک صدمه به مقابله ویا لکیز باشنه اوله رق
حربک ایلک بر قاج هفته سی مقاومت ایده بویه جک درجه ده
قوتی حائز اولمی . اوزمان حرب به مأمور عسا کر ردیفه دن
تمامیله استفاده ایدلش اولور .

پلونه مدافعتنه ، سلاح الته جمع اولندقلری زمان یالکیز
ملکترنده کیمکده اولدقلری چارقلری دکل حتی جلالرده
ماشياً یولجیلانی ایستدکاری وقت طاشمغه آلمش اولدقلری

فكر مشترك يكیدن يتشد برلمی اقتضا ايدرايسه ايش بستان
بشقه درلو اولور .

کنجلك واسنانك مساواتی کبی رجحایتلری ، بز حربہ
سوق ایدہ جگمز عما کر ردیفہ میانده بک قولای و دنیاہ اک
بسیط بر تدبیر ایله حصہ ولہ کثیرہ بیلیرز . بو تدبیرده عموم
اهالینک خدمت عسکر یہ ایله مکلف اولمی فکر عالی وعادتی
صورت شدیده موقع تطبیق واجرایہ وضع ایله سلاح طائیفہ
مقدر اولان بالجلہ افراد و اهالی بی وطنلرینہ قارشو ایفاسنہ
بورجلی اولدقلری وظیفہ مقدسہ بی ادا ضمنتہ اردویہ وسلاح
الته ادخال اتمکدر .

بوصورتله منفرداسنان صنفلرینہ متماق اولان افرادک
مقداری آرتورق مقدار مذکور مطلوب اولان قوۃ عسکر یہ بی
تشکیلہ لازم اولان مقداری بیله تجاوز ایدر . جمع اولان افراد
صورت وسطیہ ده اوله رق نہ نسبتده کنج اولور ایسه تشکیل
ایده جکلری قطعات عسکر یہ دخی اونستده ابو اولور . بو بر
حقیقتدرکہ رد و جرحی ممکن دکلدر . زیرا کنج اولان افرادده
کچورمش اولدقلری خدمت عسکر یہ خاطرہ سی دها جانی اولہ
جفندن یکیدن بنه عسکرلک ایله قولای کسب الفت ایدہ جکلری
کبی بو مثللو افرادده عسکر اولمق حس افتخاری وسفر برلک
طالک افعال جرآت پرورانه مساعد اولان احوالہ محبت
دها زیاده ومملکتلرنده قالان عائله ایچون دوشونجه دخی دها
آز اولور .

لكن هیچ اولمازسه موظف اردو ایله برابر میدان حربیه
 سوق ایده جگمز عسا کر ردیفه ایچون کوچک بر هیئت ضابطان
 بواندیره جق اولور سهق بوضابطان مشغولیت ووظیفه سی حسبله
 منسوب اولدقلری ردیف دائره لرندن اوزاق یرلرده اولمش
 اولس لرینه پک بیوک فائده سی اولور . تشکیل اولنه جق بو
 کوچک ضابطان قادرولرنده ده اوقت حضرتده دخی ایلروده
 مأمور اوله جنی وظیفه حقنده اولان فکر یرلشمی و بر سفر
 برلک زماننده ضابطانک خدمات ووظیفه دن انفکاک ایله ردیفه
 نقل ایتملرینی بر اثر تنزل نظریله باقاملری اسبابی تهیه ایتملی .
 بوجهله اسرا و ضابطان آتیده کی وظیفه لرینی او گر نمش
 اکا محبتله باقغه آلمش ووظیفه مذکور نک مطلوباتی تدقیق
 و تحصیل ایتمش اوله جقلری کی حرب ظهورنده ردیفه قوماندا
 ایده جقلری و بوعسکر باشند شان و شرف قزانه جقلری فکرینه
 الشمش بولنه جقلردر . سنجاق الته شتایاب اولان افراد
 عسکریه ایسه منسوب اولدقلری قطعه عسکریه نک ذاتا مملوولری
 اولان اساس قادر و سنده بر استناد معنوی بوله جقلری مثلاً
 کندیلرینی وظیفه لرینه تمامیه حاضرلنش افکا و منافع مشترکه
 ایله اداره امور ایدر ونه یاجقلرینی تمامیه بیلیر آدم لر طرفندن
 استقبال اولنه جقلردر . بونلر هر کلان نفره یرینی ووظیفه سی
 بر صورت قطعه ده تعیین ایده بیه جکلردر . حالو که ضابطان
 و افراد مأمور اولدقلری قطعه ده ایکسیده یکی و عجمی اولوب

ایله صورت دائمده تماس اوزره اولمایدیر . بو ترتیباتدن لایقيله استفاده اولندینی تقدیرده عساکر ردیفه نك قیثی بك زیاده آرتار وانی عساکر موظفه به بك زیاده یاقلاشدیریر . هر کس ضابطانی ده اولدن بیلیر و آنکله ایثنی کوردیکی وایجابنده او ضابطك نصیحتته ، هماهمنه ، وساطتته مراجعت ایلدیکی جهتله بالتدریج ایلروده کندیسنه قومانده ایدم جك ضابطه الیشور . ضابط دخی وقت حضردمه معیتده اولان عسکر اوزرینه اجرایی تأثیر ایدر وهر فردك احوال وخصوصاً نه کسب وقوف ایله حرب زماننده هر برینه کوسرتهمجکی محل ووظیفه یی اولدن او کرشمش بولنور . اگر بیوجك ردیف تعلیملری ویاخود بیوک اقسام عسکر به نك مانورلرنده اشتراك واقع اوله جق اولور ایسه اوزمان مافوق ایله مادون ارمهنده کی رابطه ده ازیاده تقویت بولور . جمعیتله ایش کورمك حسی تزیایدور حسن صیت و شهرت اکتساب و محافظه ایتمك افتخاری ترقی ایدر .

هر نرمده مسابقه ایله شان و شرف قزائاق ممکن ایسه اوراده غیرت و ثبات دخی تزیاید ایدر . چونکه بتون بتون خواص مغنوبه سی مائل زوال اولمیان هر انسانك طبعنده براز حرص شان واردر .

بو بایده اداره دن نشأت ایدر ملاحظات و سائر مشکلات بالطبع بزه بر حد چکچك و نام موجودلی بر هیئت ضابطانی بولندیروب اداره ایتمك غیر ممکن اوله جنی کی انی یتشدیرمك دخی ناقابل اوله جقدر .

فوق العاده بر غیرت کوشتمی ، عسکر ایله برابر یشماسی
وقوغه سی ، دائماً عسکر اره سنده بولنمی ، هر یرده حاضر
وهر یرده بالذات ناظر اولمی اقتضا ایدر . بو کیفیت یکی سلاح
الته جالب ایدلمش و کندیسی ایچون هر شی یکی بولنه جق اولان
عسکر خصوصنده هیج اولمازسه حربك بدایتی زماننده مطلقاً
الزم اوله جقدر .

عسا کر موظفه تعلیم کورمش مستعد و برما کنه کی منتظماً
ایشلر بر هیئت ضابطان التند اولدیغندن باش ایله اعضا بیننده کی
ارتباط او وجهله صورت منتظمه ده تأمین ایدلدیکی حالد عسا کر
ردیفده بو ارتباطی تأمین و محافظه ایتک ایچون باش قوماندانك
ذاتك دها زیاده مؤثر اولمی اقتضا ایدر .

حربه سوق اولان عسا کر ردیفنك باشنه او یله بر تأثیری
اجرایه مقتدر خواصه مالك اولدقلری اولدن معلوم اولان
ذواتی قویه جق اولورساق او زمان شمدی به قدر عسا کر ردیفه
قوماندانك سائر قوماندانلره نظراً دون درجه اعتبارده
بولنق کی موجود بولنش اولان فکر سقیمدن نشأت ایدر
اغیار دخی بستیون محو وزائل اولوب اجراآت وایش کورمك
ایچون شوق و نشاط آرتار . هوس فعالیت و فکر اجراآت
يك بیوك بر ترقی بولور . دوات علیه عسا کر ردیفه سی
تنسیقاتنك بیوك بر فائده سی دخی ردیف دواثری داخلنده
موجودی نام بر هیئت ضابطان ایله برده بر مقدار افراد
عسکر ینك دائمی صورتده موجود بولنه رق عسا کر مستبدله

قلبه سنی و غیرت و متانتی کسر ایدر ، محررین مشهوره دن
 « شار نه ورست ، ك شو : » جسور بر اردویه مالک اوماق
 ایستیان کیمسه کندیسنه جسور اولدیغنی دخی ایناندرملیدر .
 سوزی بك طوفریدر .

عسا کر محافظه دن غیری شی اوماق فکر مشومی بزم ردیف
 عکرمزك صوك حربلر ائناسنده اقتدار فعالیتی تنقیص ایتمش
 اولدیغنه اصلاً شبهه ایدیللمیه جکی جهتله فکر مذکورك زائل
 وردیف عکرمزك محرا اردوسنه اولان ارتباطی ظاهراً
 دخی نمایان اولمیدر . بناءً علیه صوك زمانده عسا کر ردیفه بی
 دخی جسم اقسام عکریه داخلنده اوله رق صوك بهار مانو-
 ره لرنده اشتراك ایتدیرمک امرنده اتخاذ اولنان اصوله بیوک
 بر اثر ترقی نظریله باقلمیدر . عسا کر مرقومه تعلیمات فیه دن
 زیاده بو مانوره لر سایه سنده کندیلرینك دخی محاربه میدانده
 اثبات وجود ایده جکئی ده ایا کلامش اولور . لکن بو
 حس اقسام عکریه بی قومانده ایدن ذواتده دخی ترقی
 ایللمیدر .

انلرده پلونه قهرمانی کبی موظف ایله ردیف عکری
 بیننده بعض ظاهری مکملیدن ناشی کورد کلری فرقدن صرف
 نظر ایتلمیدر . چونکه ذهنده متادیا « ردیف عکرینه ،
 قوماندا ایتدیکی و بو عسکردن بیوک ایشلر طلب ایدیللمیه جکی
 فکری کزدیرن بر قوماندان بیوک ایشلر کورمکه موفق اوله ماز
 واقعا بویه بر عکره قومانده ایدن ذاتک بیوک بر فعالیت .

محسنت بولنرق عسكرك عمومى نظر دفته الندقه سن فرقك زائل اولدینی و عمومأ عسكرك بالنسبه كنيج بولندينى كوريلور. پلونهده بولنان عساكر رديفنهك بهض خواص حسنه طيعمه دن بشقه برده مرتبه كفابده ابو بر تشكيلات و انتظام ايله متميز بولندينى دخی انكار اولنه ماز. ديكر طرفدن ايسه بزم رديفمز عثمانلى رديفنهك مالك اولمدينى برچوق و سائطه و هرشيدن اول دها ابو بر تعليم و تربيه عسكريه و دها مكممل حاضرلقه ، و الحاصل مدنيتده فوق النفايه ترقى ايتمش بر مملكتك حائز بولندينى ثروت، خدمته دقت و انتظام و ذكا و معلوماتك اعطا ايده بيله چكى دها برچوق و سائطه مالك بولنيوردي. بناءً عليه بزم رديفمزك محسنتى عثمانلى رديفنهك بالاده كى خواصنه معادل كلمكده بولندينى جهته پلونه اطرافده وقوعبولان محسار بهار مقياسنه كوره پلونهده موجود شرائط وجوده كلديكى تقديرده بزمده رديف عسكركندن بر حرب ائساننده آچيق مخراده ندرجهيه قدر ايش و غيرت طلب ايده بيله جكمزى تعين و تقدير ايتكمده حقل يز .

بوابده هرشيدن اول موظف عسكرايله مخرأ خدمتهده قوللاقمق نيتمده بولنديفمز رديف طابورلرى اره سنده صورت همويهده بر فرق كورولماسنى طلب ايدرز .

بو عسكرك بويله بر خدمت ايجون تشكيل و بويله بر خدمته تعين ايدلامش و بناءً عليه انى ايفايه غير مقتدر بولنش اولدینی فكرينك عقلنه كلي حقيقتده بو عسكركه قوه

احوال عمومی بی احوال عمومی ایله طویدن مقایسه ممکن اولوب
 بو مقایسه ده بعض سبیلرک نتایج معینه استخراجنه مساعده
 ایدمک صورتده مطابق اولدقلری دخی ظاهر و نمایان اولور.

اووقتکی دولت علیه اردوسنک تنسیقاتی یا کیز بعض مواد
 و خصوصاً دول معظمه سائر اردولری تنسیقاتدن فرقلی
 بولوب روسیا اردوسنک نابولیون سفرلرندن چیققدن صکره کی
 اسکی تنسیقاتنه مشابه بولایور ایدی. اووقتده عثمانلی نفری الی
 سنه مدت موظف ایله احتیاطده الی سهر دینف و سکرز سنه دخی
 مستحفظ خدمتده بولوب موظف اردوسنک داخل اولیان افراد
 ایلمک الی سنه نکر ضرورندن صکره هیچ برکونه تعلیم کورمک سزین
 ردیف صنفنه نقل ایتدیکنندن بزم اسکی ردیف عجمی افرادینه
 مشابه بولنه رق تعلیمی هر سنه افراد ردیفنک طابورلر حالده
 اجتماع ایله درت هفته مدت تعلیم ایتدکاری زمان کوره جک
 ایدی. مع مافیه بو خصوصده ردیف صنفنک متشکل بولنش
 اولدینی اوج صنف منابه ایله حرکت ایدر ایدی. بو تنسیقاتده
 بر محذور وار ایدی که سلاح الله النان افرادک یکی اسناندن
 النیوب یکر می الی یاشندن دون بولنان و هنوز خدمت عسکر به ده
 بولنامش اولان عموم افراد اره سندن قرعه ایله التور و بوضو
 رتله افرادک بر قسمی یک کچ اوله رق سلاح الله جلب اولور
 ایدی. بناءً علیه بومثللو افراد بالنسبه ده زیاد یاشلی اوله رق
 ردیف صنفنه نقل ایلمر ایدی. بوندن صرف نظر ایدیله جک
 اولور ایسه طابورلرک یا کیز ایکی اسناندن ترکیبی موجب

بونی اثبات ایلمکده در اوروپا، اولدینی کی ردیف طابورلری
 افرادی ارسند قاریقه عملیهی موجود اولیهرق افراد
 مرقومهک ملکنلرنده کی طرز همیشه تلی دخی غایت ساده
 وصحنه موافقدر. بونلر چوبان، آوجی، قاطرچی، کورچی
 اورمان وقیر بکجیسی اولهرق اکثریا - غر برلک طالنه یقین بر
 معیشت اوزره اولوب قسم اعظمنک بوغازندن ایسه برطلمه
 اسپرتو کیرماش اولدینی کی اوروپاک مراکز صنایه سنده
 یشایوب بیویان عمللرده واقع اولدینی مثلاً بونلرک قوای
 بدنیه ومنویله لیده دوشونجه وزحمت ومشقت ایله وقتندن اول
 منکسر اولامشدر. منبت وعصولدار وبونکله برابر صورت
 معتدله نفوسی شامل براراضی، غایت لطیف بر اقایم هر برینه
 احتیاجات معیشتی تسویه ایتمکده اولوب بونلرک آرزولری
 دخی بوندن ایلروسنه وارما مقده در. لطیف برهما ومقدرات
 الهیهیه اعتقاد بونلرک طبیعتیه ابو عسکرلر یتشدیرن برنوع
 قیدسزلق اعطا ایدیور. هله تسویه احتیاجات معیشت خصوص
 سنده کی قناعتلری پک چوق دفعه لر ضرورت ومشقت ایچنده
 درجه نهاییه قدر ثبات ایده بیلملرینه باعث اولمشدر. واقعا
 خواص دینه ولیهده و برده بتون طرز همیشه کی فرق بر
 مقایسه یی مشکل قیلوب بومثالدن قزانیلان تجربه لرک بزم طرفه
 نقاتی خلیجه تحرید ایتمکده ایسه ده ینه بویله برنقل بتون بتون
 غیر ممکن اولمدقدن بشقه بیوک بر فائده یی دخی شاملدر اسباب
 منفرد مؤثره یی آری آری یکدیگر لریله مقایسه یه قیام ایتمه رک

اوزرنده واقسام صغیره حائنده طاعلمش اولوب بر حرب
 ظهورنده بیله بعض قسملری بولند قلری عیلمدن قالدیرمق
 اکثریا ممکن اوله ماز . بناءً عایه موظف اردو صحرا اردوسنه
 علی الاکثر انجق طوبجی ایله سواری عسکری ووروب پیاده
 عسکرینک قسم کلیسی ایسه افراد ردیفه دن عبارت بولنور .
 ردیف صنفک ایسه کندیسنه بویله بروظیفه عالیته تک تحمیل
 ایدلمسینه نفسه امنیتی تزیاید ایده جکی کبی کندیسنه ایدیلان
 اعتبار وقارینی وبونکله برابر بسالت وشجاعتی دخی آرتدیرر .
 شوراسنی دخی نظر دفته المیدرکه ردیف صنفنده طابورلر
 افرادی دائما عین مملکت واهالیدن عبارت اولمندن ناشی برده
 همشهریک حسی اجرای نفوذ ایدر . زیبکله ، لازله ، ارناودلر
 دشمن قارشوسنده اقوام سازه افرادندن دها شجیع وجسور
 اولق ادعا ادعاسنده بولند قلری کبی قونیه طابورلریله اناطو -
 لینک سائر جبل طابورلرینک جسارت وشجاعتی دخی مشهوردر .
 بونک کبی « ردوب » طاعلری اهالیسی وبالخاصه « قیرجه علی »
 افرادی جسارتله مفتخر ومباهیدر . بونلرک جمله سنده ایسه
 حیات دینی وبالخاصه اقوام مختلفه اره سنده ملت حاکمه بولنق
 حس وافتخاری اجرای نفوذ ایلمکده در . عثمانی ردیف
 عسکرینک خلقه عسکرلکه استعدادی اولدینی اصلا انکار
 اولنه ماز .

ممالک شرقیده شهر اهالیسی زیاده سیله قلیل المقدار اولوب
 حق « خالص ترک ایچون شهر برعکسدر » ضرب مثلی دخی

ایچون لازم کلان جسارت و متانت مالک بولنیور ایدی .
مشار الیه صنی اوله رق تزید ایدلمش بر . مطلوبات عسکرینه دن
نشأت ایتمه بر فکره ذاهب اوله رق موظف ایله ردیف
طابورلری اده سنده بر فرق اراشه ایتمیوب ایکی صنف طابورلره
دخی احوالک ایجاب ایندیکی وظائف و خدماتی تحمیل و حواله
ایتمکده اصلا تردد ایتمدی .

طبیعت بشریه اسرارندر که مطلوبات فوق العاده به قارشو
ایضای وظیفه به جسارت مطلوبات مذکوره بی ایضا ایتمک
اقدارندن دها نادر در . مع مافیه مطلوبات مذکوره نک دخی
طاقت بشر فوقنده اولماسی لازم کله چکی بر امر بدیهی اولمقله
عثمان پاشانک بو بایده کی سلامت نظر و موفقیتی حقیقه شایان
حیرتدر .

مشار الیه عسکرینه بر طاقم وظائف مشکله حواله ایدرک
کندیسنه اولنان امنیتنی صورت علنیده ابراز ایتمکله عسکرک
دخی نفسه امنیتنی تزیاید ایدوب اقتدار فعالیتی حقنده قلبنده
جزئی بر شبهه بولمیش ایسه اوده زائل اولدی . بو کونکی
کونکی کونده دخی دولت علیه اردو سنده موظف ایله ردیف
صنفلری اده سنده یکسه بر فرق کورمدکن بشقه ردیف
صنف اصل سفر اردوسی طمانله مقده در . چونکه موظف
اردونک وقت حضرده الک بیوک وظیفه سی ژاندارمه خدماتیدر .
بعض جزئی مستشاردن صرف نظر ایدیلور ایسه اردوی مذکور
ایضای امن و اسایش ضمننده مالک شاهانه نک نقاط مختلفه سی

بولنان هر بر فرد دميردن بر امر و اراده ايله دشمن مقابله سنه سوريله چكنه تماميله قناعت حاصل ايتمش ايدى . حقيقتده ايسه امرلرني انفاذ و قومانداسى التنده بولنان عسكرك قلبنه غيرت و شجاعت القا ايتمك ايجون و سائط شديد و فوق العاده يه مراجعتيه احتياج بيهله كورمدى . محاربه راپور لرند و اداره هرفيه دن و اعدا ملردن و ياساثر بر طاقم اغير جزا لر دن بحث بيهله يوقدر مشار اليك ذاتك نفوذ سحر آميزينك عسكر اوزرينه اجر اى تأثير ايلمسى كفايت ايدى يور ايدى ، لكن مشار اليه ده بونفوذى حصوله كتيرمكنن ايجون هيچ بر فداكار لقتن كيرو طورمدى . مشار اليه اردويه امرلرني تاغراف و يا تخريرات ايله و يرمك اوزره كنديسنه قرار كاه عمومى اوله رق باغچه ايله محاط بر كوشك ايتيوب معيئنه بولنان عسكر ايله برابر آچيقده و چادر التنده قونه رق عسكرك بالجله مشاق و مزاحنه اشتراكى اختيار ايلمش ايدى . كنديسنك اوراده موجود بولمى تأثيرى هر كنده حس مسؤوليتى تزويد ايلدى . هر هانكى حال و موقعده اولور ايسه اولسون افعالنك ، عادل و شديد بر نظرك تحت تفهيشنده اولديغنى كورن بر عسكرك شوق و غيرتى دائما تر ايد ايدر .

معماني حل ايجون بر ايكنجى سببى كتابك مقدمه سنده مندرج شو سوزلرده بوليورز : عثمان پاشا معيئنه بولنان قوه عسكريه مك نقصان و قصور لرينه تماميله واقف اولمقله برابر ينه اك ابو واله مكمل بر عسكرك باشنده ايتمش كى ايش كورمك

عسا کر ردیفه یی آجیق صحرا ده دشمنه ، — بو دشمن نه
حالمه اولور ایسه اولسون واحوال ایسترسه مساعد ایسترسه
غیر مساعد بولسون — قارشو سوق ایتمکدن احتراز واجتناب
ایتمک بر چوق خطیئانه سوق ایدر سطحی و مشئوم بر نتیجه
ملاحظاندر .

چونکه بزم اردو مزده دخی مختلف زمانلر ده موظف
عسکر ایله ردیف عسکری ارمه سنده نه قدر فرق اولدیفنی
بوگونکی اردو تفسیقاتی مسئله لرنده فوق العاده خدماتی سبق
ایتمش اولان جنرال « بوغوسلاویتی » ده اچکیلر ده اثبات
ایلمش ایدی . ردیف صنفک عین صنف و عین اسنان
افرادندن تشکیلی بیه قیمتی تمامیه تأمین ایده میوب بوقیمتی
تأمین ایده جک دیگر سیدلر انجق تشکیلاتک متانی قوماندایه
متماق خصوصیات صوم اردونک داخلنده کی موقعی حائر
اولدیفنی اعتبار و اوتونه برو مالک بولنه بیله جکی صیت و شهرت
اولدیفنه مبنی انتخاب ایتمدیکمز . ثالده شایان تدقیق بولدیغمز
شی اوبله شانلی و شرفلی وقعه حربیه نک حصوله نه کی اسباب
خصوصیه نک بادی و خادم اولدیفندر .

اسباب مذکورده نک برنجیسی واک مهمی باش قوماندانک
کندی ذاتی اولدیفنه اصلا شبه بوقدر . هر ردیف قوماندانی
بر عثمان پاشا دکلدر . مشیر پاشا یالکیز شمدیکی حالمه دنیا مک
کندیسی طانیس دینی برار اولقله اکتفا ایتمیوب بونی معینده
بولان عسکره ده پک چابوق حس ایتمدیردی . اردو داخلنده

بر موفقیی منتج اولماش ایسه بونک سببی عسکرک نقصانی
غیرت و بسالته عطف اتمک اصلاً جائز اولیوب اولسه اولسه
ترتبات جسیمة صومییه و احوال موجوده به اسناد ایلمک
اقتضا ایدر .

لوفجه مدافعه سی بر حال نومیدیده بولنان بر عسکرک فوق العاده
جسارت و شجاعتی و بولونهک ایلول محاربه سی دخی و جب یأس
وقور اولغه یقین بر حال و موقعه خارقی العاده ثبات و متانتی ابراز
و انبات ایلمکده در . بوندن صکره صوک بهار و قیش موسملری ایلمنده
فوق العاده ضرورتلر و مشقتلر ایچنده بولندیفی حالد قهرمانانه
ثبات و متانت آناری ابراز ایلدیکی کبی نهایتده دخی بر حال
نومیدی ایچنده اجرا اولنان و انجق احوالک عدم مساعده سنبدن
ناشی قرین موفقیت اولمیان خروج حرکتی کمال شوق
و شجاعتله اجرا ایلمشدر . طوضریسی یا عین احوال ایچنده
دنیا ناک ایو عسکرندن بوندن زیاده فداکاراق آناری طلب
اولنه ماز ، واقعا عثمان پاشانک معیتده بولنان قوای عسکریه ناک
بر قسمی اندن اول اجرا اولنان صربستان سفرنده حاضر
بولنمش و بناءً علیه دها یکی سلاح الته النان عسکرده کی
هجمیلکی غیب ایتمش اولدینی بیسان اولنه بیلور ایسه ده بوسوز
انجق و دیندن کلن برقاج طابور حقنده جاری و معتبر اوله بیلوب
بونلرک غیری اولان طابورلرک همان جمله سی دها یکی سلاح
الته النمش و یا هیچ بر کونه تعلیم کورمکسزین تشکیل ایدیلرک
دار الحرکاته شوق اولنمش ایدی . تکمیل بو احواله باقارق
نه کبی بر درس الهیایر ؟

ایله اجراقلان و مع مافیه رهین موفقیته اوله میان اشبوت امر ضلردن
 علی العموم حرب و فن حرب نقطه نظرندن نه کبی پر عبرت
 آلمی لازم کله چکی خصوصی شمدی به قدر بر طاقم مدقی
 محررین طرفندن تفسیر و ایضاح ایدلمش اولقله بز بوراده
 تدقیقات و مطالعات مزه باعث اولان اصل مقصد خصوصیمزه
 رجوع ایدلم .

اردونک یوقلمه جدولنک کانون اولک اونجی کونی موجود
 اوله رق ارانه ایلدیکی الشمس اوج طابور و یا طابور بقیه لرندن
 قرق ایکی طابور ردیف ، مستحفظ و حتی کواکلی افراد دن
 مرتب اولدینی کبی موجود اولان ردیف طابورلری ایچنده ده
 صنف مقدمه نظراً صنف تالی و ثالث طابورلری ده ازیاده
 مقدارده ایدی بزم دخی غیرت و بسالته نظر تقدیر ایله باقدیمز
 بردشمن قارشوسینده بو عسکرک کوستردیکی آثار سطوت
 و شجاعت کندینه فوق العاده بر نظر حیرتله باققلیمزه بزی
 مجبور ایلمکده در . بونلر شدتلی صیجاقلر ایچنده اوزون و مشقتلی
 یورویشلر ، غایت صعب المرور یوللر اوزرنده کیجه یورویشلری
 اجرا ایتدکلری حالده جنرال « بلوهر » ک مشهور اولان
 « دشمندن زیاده کیجه یورویشلرندن قورقارم . » سوزینه رغماً
 صره لرلی ایچنده نظام و ارتباطه اصلاً خلل کتیرمدکلری کبی
 انسانی محاربه ده دخی سپر و خندق ارقه سندن مدافعه ایله اکتفا
 ایتمه رک امر ضده اثبات مهارت و لیاقت ایتدیلر . بو یولده
 یکانه اوله رق اجرا اولتان « پلایشات — مقابل هجومی » بیوجک

طابورلرک ضابطان و افرادینک قسم اعظمی یا تلف و یا مجروح اوله رق میدان وغاده سر یا مکه طابورلرده محارب اره سندن نابود اولدیلر . بر محاصره خطنک دوچار تعرض اولان بر نقطه سنده هردائم واقع اولدینی کبی بوراده ده هر طرفدن امداده شتابان اولان دشمنک قوت و مقداری کیندکجه تزايد ایتدی . نهایت عثمان باشنک مجروحیتی اردونک ده پریشانی سی موجب اولدی . چونک اردونک تکمیل امنیت و سلامتی فوق العاده پارلاق بر ثبات و بر قوه فعالیت ایله احواله حاکم بولنش اولان بو ذات عالیقدرک انده ایدی .

بناءً علیه مشارالیهک مجروح اولمیه برابر وید ، کوپریسنه طوغری بر رجعت حرکتی باشلا یوب نهایتده فرار و پریشانی ایشه نتیجه و یروب یلونه فاجعه سی دخی حقیقه فاجع بر صورتده نهایت بولدی . عثمانیلرک بو صره ده فاجعه هول انکیزه جداً دهشت و شمشه سی فوق العاده اوله رق صوک بر اثر علویت ایله نهایت و یرمک ایست یورلر ایش کبی عمومی اولان پریشانی اره سنده موظف بر الای پیاده لری کیرودن شدتله تعقیب ایدن دشمنه کمال شجاعت و صولت ایله هجوم و دشمنی بر مدت ده ها توقفه مجبور ایتدی . بوندن صکره ایش اولدی بتدی . تسلیم سلاح اردونک اقراضنی تمهیر ایلدی .

فوق العاده شانی اولان بو مدافعدن و شجاعت و تفوق

زیاده آغیرلق بولنیور ایدی . چونکه مشیر باشانک نبی خروج
حرکتده موقیتی حالده محاربه دن صرف نظر ایتمک اولیوب
بالعکس اولا سریعاً ایس قار نهرینی کچوب اوراده دمرداری
واسطه سبیله دشمنی توقفه مجبور ایتمکدنصکره . قوتلوویجه ،
اوزرنده « کینچی ، کچیدینی طوتمق و بوسورتله بلقانک قسم
ضربیسنده بولنان مدافمین ایله برلشماک ایدی ، که بو حرکتک
موقیتی وقایع حربیه نک صورت جریان آتیمی اوزرینه
فوق العاده بر تاثیر اجرا ایدردی . فقط تأسف اولنور که عثمان
پاشا بر علوجنابه تبعیت ایدرک اهالی اسلامیه یهده عائله واشیارلیله
برابر رفاقت ایتمک مساعده ایتمش اولدیغندن بوندن دولایی
« وید » کو پریشنده حاصل اولان ازدحام وقاریش تاق خروجک
بر نتیجه مشئومه یه وصوله یک بیوک بریاردم ایتمش ایدی .

اردو « لله اکبر » نداسی وکمال شوق و صلابت ایله تعرضه
بدأ ایدوب روسلرک برنجی خطی کسر ایدلدیکی کبی اون برباره
طوبلری دخی ، مهاجینک الله دوشدی . مهاجین بوخطی کسر
ایتمکدنصکره خط مذکورک بیک خطوه کیروسنده بولنان
ایکینچی خطدن سبیله برطاییه ضبطنه موقی اولدیلر ایسه ده
نه چاره ، که کیروندن امداد کلامدی . کیروندن کلان عسکر قسماً
آغیرلق و قسماً دخی فرار ایدن اهالی سبیله کچ و قنده ایلرو
واره رق ایلروده بولنانلره امداد ایده مدی . ضایعات کیتدکجه
تراید ایدیور ایدی . حتی زغفرانبولی و مناسترکی بهضردیف
طابورلری کمال شان و شرفله بیستون محو و نابود اولدیلر . بو

اردو بی قورنارمغه مقتدر اوله مدی. عثمان باشاک یکیدن الدینی امداد لر دخی نتیجه قطعی انجق بر مدت ایچون ناخیر ایده بیلدی. کیتدکجه مقداری تکثر ایتمکده بولان فائق بردشمن طرفدن تضیق اولنان محصورین کندیلرینه امداد یتشمه دیکی حالدده مطلقاً تسایم اولمغه مجبور اوله جق ایدی. حال بوکه اوله بر امدادک یتشدیرلمسی ایچون لازم کلان قوت مفقود ایدی. اردوگاهده ارزاق توکنمکه باشلادی نهایتده مصر اکسکی وصو ایچنده قایناداش مصر ایله یشامغه باشلاندی. عسکرک البسه سی ووسمک شدتیه مناسب اولمدینی کبی اردوگاهده آتشلرینی یاقق ایچون اودون دخی بولنیور ایدی. بنهء غایه تأثیر یأس ایله موقعدن جبراً خروج ایتمکی تجربه دن بشقه چاره قالمدی بوخروج جبری ده کانون اولک اونجی کونی وقوعبولدی.

اردونک محاصیه ده مقتدر قالمش اولان قسمی، که تقریباً اوتوز بیک کشیدن عبارت بولنیور ایدی. کیجه نک سکوئی هنکامنده شهرک جهت ضریبه سنده کاشن وید، کوپریسندده بالاجتماع کوپری بی کچمکه باشلادی. کیجه سییلی ومفهوم ایدی. یولار طوکمش بولنیور ایدی غایت مشکل اولان طاع یوللرینی آیدینلتمق ایچون دشمنک نظرندن مستور قالان وادیلر و اوجوروملرده آتشلر یاتلدی. بونکله برابر طابیلرک تخلیه سی طاغنیق بولنان قطعات عسکریه نک جمی و وید، کوپریسه طوغری یوروش کمال سکون و نظام و انتظام داخلنده اجرا اولندی. بالکز عسکر ایله برابر پک

پلونده اولرك طاملرينه چيقمش اولان اهالى بيكلرجه
 «اه اه» ندالريله شير ژيان كي ايلرو هجوم ايتمكه بولسان
 عسكرى تشجيع ايدىيورلردى . بولولوه عظمى هجوم ايدن
 عسكرك مقدارينى حقيقتده اولديغندن زياده كوسترييور ايدى.
 چونكه حقيقتده هجوم ايدن عسك برقاچ ضعيف طابورلردن
 عبارت بولتيور ايدى . طابيله اك اول سلسله طابورى
 داخل اولدى . جوارده بولسان بالمله افراد عسكريه سپرلر
 و طوپراق ييغينلرى اوزرينه آطلايه رق بوموقفنى سوركل
 «اه اه» ندالريله ونهائتده پادشاهم چوق يشا ، نداسيله
 تبريك و اعلان ايتديلر .

بووقه حقنده رسى راپور ديوركه : «ايكى كوندن برو
 عثمانلير اره سنده حكمرما بولنش اولان يأس ونوميدى يرينه
 فوق العاده برحبور ومسرت قائم اولدى . هر كس بربرينى تبريك
 و جناب حقه حمد وشكر ايدىيور ايدى . ضابطان ، افراد و اهالى
 قصبه جلهسى موقوفى بويله بر زمان بحران نشانده استقبالدن
 اصلا يأس و قنور كنيرمامش و احوالك مشكلاتنى تزايد ايتديكى
 نسبتده غيرت و متانتنى تزويد ايتمش اولان عثمان پاشايه اسناد
 ايتمكه متفق بولتيور ايدى . اردو بويله بر قوماندانك محيتمده
 حرب ايتمكه افتخار ايتديكى كي پادشاهى و وطنى اغورنده
 فدائى جانه حاضر بولتيور ايدى .»

اردو غالب و مظفر اولدى . فقط بومظفر ريت بالادن كلان
 اوامره اطاعت ايله پلونده ثبات ايتمكه مجبور قالان جسور

شهره طولفه باشلادی کبی شهر داخلنده بر خوف و دهشت
آناری . نئمراولفه باشلادی . عثمان پاشا طاعلمش اولان عسکری
طوبیلامق و تکرار محاربه به ابتدار اولنق ایچون لوفجه قهرمانی
رفت پاشایی کوندردی . رفت پاشا الله روولور اولدینی
حالد کیرویه قاجالری بلا مرحمت تلف ایتمک تهدیدی ایله
اوجور پیاده نك اقسام متباقیه سنی ینه محاربه به سورر ایسه ده
نهایتده کندبسی مجروح اوله رق یره سربلور .

شهرک جنوب شرقیه نده یعنی عثمانلی خط مدافعه سنک
وسطنده مدافینک طامی دها ابو بولنیور ایدی . روسلر
بوجهته هجوملری اون درت دفعه تکرار ایتدکلری حالده ینه
هیچ برشیئه موفق اوله مدیلر . زیاده سیله دوچار مضایقه اولان
برطانیه ساستره ردیف طابورینک بره قابل هجومیله قورتلدی .
محاربه راپوری بوباده دیورکه : بوجهده ضابطان و افراد
شایان حیرت بر غیرت و شجاعتله محاربه ایتدیلر ساستره ردیف
طابوری صورت مخصوصده اوله رق تمیز ایتدی ذاتاً بو طابور
بتون سفر ائسانده هر محاربه ایتدیکی یرده کوسه تردیکی غیرت
و شجاعتدن دولایی شایان تقدیر و ستایشدر . شمال شرقی
جهته ایسه معلوم اولدینی اوزره ایکی غریبجه طابیه لرندن
برسی دشمن الله کچمش ایسه ده دیگر طابیه نك و برده عثمان
پاشانک قرارگاه عمومیده آیقویدینی بتاریه نك آتشی تحت
تأثیرنده بواندیندن دشمن ایچون برکونه قیمت واهیتی اوله ماز
ایدی . بو طابیه کرک تعرض و کرکه مدافعه ایدن طرفه ابراث

وستایشدر . یلونه یه بر طاقم عسکر امدادیه ورود ایلدی .
محاربة قطعیه نك تقرب اوزره اولدینی کیندکجه تحقق ایتمکده
بولنش اولغله بو عسکرک ورودی زیاده سیله باعث عنونیت
اولدی ایلولاک بدنجی کونی عثمانلی استحکاماتی عایینده هر طرفدن
طوب آتشی بدأ ایدوب کیجه وکوندوز هیچ طور مهربق دوام
ایلدی عثمان پاشا هجرمک اجرا اولنه جفته حکم ایلدیکی جهتله
شهرک جنوب طرفنده بولنان خطارینی ایلولاک اونجی کونی
دها ایلرویه طوغری سوردی . بو تئش بشده بالکیز ردیف
طابورلری داخل بولوب انی کمال مهارت وغیرتله ایضا ایستدیلر
چوق کچمه دن دشمن جنوب جهتندن وپک زیاده فائق بر قوتله
تعرضه باشلا یوب دشمنک تحت ته دیدنده براستحکامده جیخانه
بر هوا اولم سیله مدافعیندن الی کشی پی بره سردیکی حالدده
افراد سائر کمال سکون ایله یرلرنده قاهره یه « سقوباف » ک
قوماندانی التنده تعرض ایدن روسلرک باجله غیرت واقعه حاملرینه
قارشو اوزون بر مدت ثبات و مقاومت ایستدیلر . نهایت
عسکرک تاب وتوانی کسلهک باشلادی . عثمانلی طابورلرندن
چوغنک قوماندانلری تلف اولدینی کبی بر چوق طابورلرک
افراد متباقیه سی رجعته ایستدار ایلدی . طایبه لردن بری دشمنک
النه کچمش ایکن استرداد اولندیسه ده ایشک نهایتنده شهرک تمام
منتهای جنوبی بونده بولنان ایکی طایبه دشمنک ید ضبطنده قالدی .
بونکله عثمانلی خطوط مدافعه سی کسر ایدمش بولوب دشمنک
یلونه کیرمسی ایچون یول آچلمش کورینور ایدی . فراریلر

دېهاسکره یعنی ایلولاک او چنچي کونی لوفجه مدافعه قهر-
مانانه سی وقوع بولدی که اشبو مدافعه ده موظف اوله رق بر
طابور بيله بولمیبوب قوه تدافیه سکیز ردیف طابورندن
عبارت بولمبور ایدی . بونلرک دخی اوج طابوری صنف
ثالث طابوری وایکی طابوری دخی بلونه امداد ایچون
صوفیه ده یکیدن تشکیل ایداش طابورلر ایدی . بو جور
طابورلر کندیلرینه نسبتاً اون قات دها قوتلی پیاده واون ایکی
قات دها قوتلی طوپچی به قارشو تمام بتون کون ثبات ومقاومت
ایندیلر حتی بر صره اولدی که مدافعین — صول جناحک
درت ضعیف بلوکی — روسلرک برنجی بر هجومی دفع
ایند کدن سکره قلت قوتی فراموش ایدرک مواضع مستحکمه دن
خروج ایله بر مقابل هجوم دخی اجرا ایندیلر . واقعا بو
حرکت جزاسنی کورر بر خفت ایدیسده مع مافیه یته عسکرک
جسارت ونفسه اولان امنیتک بیوکلیکنه دلالت ایدر . بو محامه
ر به دن متبانی عسکر اقسام اوستی چکلدیکی زمان او جسور
عسکرک ایکی بیک نفری یعنی قوه موجوده نك یوزده قرقی
تلف ویا مجروح اوله رق میسدان معرکه ده یاتبور ایدی .
قوه مذکوریه قوماندا ایتمش اولان رفعت پاشایی دشمنک بيله
تقدیر وستایش ایلدیکی معلوم اولوب مشار الیهک کندیسنه
د بودرجه ده ثبات ومقاومته نصل موفق اوله بیلدیکنی ، سؤال
ایدن بیوجک بر ضابطه ویردیکی عثمانلیغه لایق شو : بن بر
شی یایمدم نه یایدی ایسه جناب حق یایدی ، جوابی شایان دقت

« سقوط یافت، بعض موفقیتان نائل اولور کبی کورنیور ایدیسده صنف تالی میلاس طابورینک اوج بلوکی کندیسنه ساعترجه مدافعه و مقاومت ایتمشدر .

عثمانیلرک فایت سادہ اولان راپوری مذکور طابور حقندہ دیور کہ : « شایان حیرت جسارت و منانت ابراز ایلدی . » مذکور طابور باغرایچنده و بر کونه استحکامه مالک اولمق سزین محاربه ایدوب یوز اوتوز بش نفر دن عبارت یعنی مطلقا نائی نسبتده بر ضایعانه دوچار اولدی .

بوقانلی محاربه نیک تکمل جریانی اثناسنده فرانسه حربینک محاربه لرینی آندیرر بر شجاعت و منانت ابراز و طرفین عسکرینک جسارت و شجاعتی صورت مکملده اثبات ایلمشدر .

بوندن صکره اغستوسک اوتوز برنجی کونی « پیشانده » وقوعبولان خروج محاربه سی شو جهتله شایان اهمیتدر که اشبو محاربه عثمانیلرک آجیق محاراده و دشمن طرفدن اشغال و حال مدافعه یه وضع اولمش بر موضعه تعرض ایچون اولان استعداد و اقتدار لرینی میدانہ قویمشدر . قیصه هجوملر ایله آوجی خندہ قلری و طابیه لر و حتی طویلر دخی ضبط اولندی . محاربه یه اشتراک ایدن اون اتی طابوردن سسکزی ردیف طابوری بولنوب یوم مذکورده ویریلان ضایعات قوه موجوده نیک یدیده بری اولمقله غایت مهمدر دینله بیلور . پلونه یه طوغری اجرا اولنان وفائی بر دشمنک کوزی اوکنده اجرا اولنمقله تهاکم سز بولنماش اولان رجعت حرکتی کمال انتظام ایله اجرا اولندی .

چنانچه این
 اولی اندی . سال خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 قویله دی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اندی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه

اینست که
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه
 اولی . نبات خسته و نان طریقه کی قول طریقه

مع مافیه مدافعتك كمال متانت و ثبات ایله طول مدت مدافعه
ایتمش اولمیرینه نظراً استحکامات مذکوره نك اهمیتی لزومندن
زیاده مبالغه ایله توصیف اولمش ایدی . زیرا بواسطه استحکامات
دیدیکمز شیلر فی الحقیقه صورت ماهرانه ده تأسیس ایدلمش
اولقله برابرینه عادی طوبراق ییغیتیلرندن و یا خود خفیف
استحکاملردن بشقه برشی دکل ایدی .

روسلرک تعرضی شمال شرقی و جنوب شرقیدن اوله رق ایکی
قول اوزره اجرا اولنوب بوقوللرک ارمه سنده اسمی پک چوق کره
ذکر اولنان « ضربونچا » قریه سی بولنیور ایدی ، که اشبو قریه
جوارنده عثمانلی خطی اراضی به تبعیت ایدرک بچرویه طوغری
بیوک برزایه تشکیل ایتمش اولدیفندن مذکور ایکی قول
طرفندن احاطه ایدلمش بولندی . جناحلردن پک زیاده ایلرویه
سوق ایدیلان ایکی یان مفرزه شمال و جنوب استقامتندن شهره
طوغری حرکت ایلدی . بوراده یعنی بو صوک موقعه ده
روسه لیلره حربک قهرمانی اولان جنرال « سقوبلف » قوماندای
ایتمکده ایدی بوکونکی محاربه نك نتیجه سی معلومدر . بالکز
« برنس شاقووسکی » نك قوماندای التنده اوله رق جنوب
ضربی جهتدن تعرض ایدن قول بدایت محاربه ده مظهر موقیت
اولوب بو جهته ایکی استحکام ضبط ایتمش ایلده بو
استحکاملری مدافعه به مأمور بولنان ایکی ردیف طابوری به
نظام و انتظاملرینی اصلاً بوزمیوب خطی برنجی طایفه نك دشمن
بدینه یکجمنی اوزرینه شدید مقابل هجوملر اجرا سیله انی تکرار

ایسه کوریلورکه عثمانیلرک بلونتهك جنوب شرق و شمال جهتلری اطرافنده کی صرتلر اوزرنده قوس صورتنده طوتدقلری موضملرک مجموعی یکریمی کیلومترهك یعنی اوج المان میاندن عبارت بر محل اشغال ایتمش ایدی . بالذات جنوب شرقی . شرق و شمال شرقی جهتنه طوغری بمنده اولان اصل محاربه خطنك طولی دخی اون اوج کیلومترهك بر مسافه دن عبارت یعنی ضراولوط و سن - پریوا نام چفت محاربه ده تکمیل فرانسهز جبهه سندن دها زیاده محل اشغال ایدیوردی . بناء علیه هر منفرد نقطه اوزرنده بولنان قوه عسکر بهك فایت ضعیف اولاسی بر امر طبیعی ایدی .

هله بونقطه لرك کپرو سنده بر استناد همان بستیون مفقود اولوب تکمیل قوه عسکر به یکانه اولان برنجی خطده بولنیور ایدی . بواحوال ایچنده عثمان پاشا طبق جنرال کوبهك سن - کنتن محاربه سنده حرکت ایلدیکی کبی حرکت ایتدی . مشار الیه ایلک تهدید اولنان نقطه به الی التنده موجود بولنمش اولان احتیاطی امداد اوله رق کوندرد کدن صکره اوصرمده ایشسنر بولنان بر طاقم قطعات عسکر به دن یکی بر احتیاط جمع وتشکیل ایلدی . روسلر تعرض ایچون جنرال بارون قردنرک تحت قومانداسنده اوله رق اوتوز ایکی بیک نفر ايله یوز یتمش الی طوبدن عبارت بر قوته مالک بولنیور لر ایدی .

هر نه قدر عثمانیلرک مالک اولدقلری استحکامات مدافعینك مقدار وقونجه نقصانلری بر درجه به قدر تعدیل ایدیور ایدیسه ده

د محاربه خطنه کیت طـابور بیکباشیلرینی بول . شـمدی
عسکرلرینی طوبلا یوب دشمنه یگیدن هجوم ایدرک اسکی موضعلرینی
ضبط ایتـونلر . فرار ایدنلره اصلا مرحمت ایتـمونلر . شونیده
سویله که اگر اسرلریمی حرفی حرفه اجرا ایتـزلرسه قرارگاه
بطاربه لرینی انلر وانلرک عسکری اوزرینه طوغرلیر . وانلری
ایکی آتش ارمـسندـه بر اقیـرم . اسـر تأثیر ایتـدی . چونکه باش
قوماندانک سوزینک اری اولدیفی و سوبلیدی سوزی ضرورت
حاله اجرادن اصلا کیزو طورمه جفتی ده هر کس پک ابو
بیلور ایدی .

بونک اوزرینه غیب ایدیلاں موقمـلر تکرار ضبط ایدیلوب
دشمن کیرویه پوسکوردمش و پارلاق بر مظفریت قزانلمشدر .
بو برنجی محاربه ده طرفینک قوتلری تقریباً یکدیگرینه
مـعادل و بلـکده عثمان پاشانک قوتی براز دها فائق بولنش
ایسـده تموزک اوتوزنجی کونی وقوعـبولان ایکنجی محاربه ده
قدر کذران ایدن مدت اثناسندـه بو حال بـستون تبدل ایتـدی .
واقعا مشیر پاشا دخی اوئاناده قـمما طونه جهـتدن قـمما مالک
شاهانهـنک ایچرو طرفلرندن بر مقدار اعداد المش ایسـده یـنه
محاربه کونی معیتـنده یکریمی بیک نفر ایله اللی درت طوپدن
زیاده بر قوت یوق ایدی . بو قوه صغیره بونـکله برابر بیوک
بر مسافه اوزرنده منقسم بولنیور ایدی . پلونه یانـسـدن جریان
ایدن د وید ، صوبینک جنوبـسـدن مذکور صوبک یـنه شهرک
شمال جهـتـنده اولان نقطهـنه قدر مسـاحه ایدیلـجک اولور

آرزو و تشبث اولمش ایسه ده « وید » صویندن سکز یوز قدم
ارتفاعه قدر صعود ایدن صرتلرک طاشلق زمینی عملیاتک پک
جزئی ترقی ایتمسه مساعده ایدی .

محاربه تموزک بکر منجی کونی صباحین ابرکندن باشلادی .
بودفه جدی بر تعرض اجرا اولنیور ایدی . عثمان باشانک
خصمی اولان بلوننک شمالنده کائن « بوقووا » و سکره دن
شرق طرفنده کائن و مؤخرأ او قدر اشتہار ایدن « ضربویچه »
قریبی جوارنده هجومه ایتدار ایلدی .

ایکی نقطه اوزرنده دخی بر حال ضعف و تردد نمایان اوله رق
مدافعین کیرویه چکلمکه باشلادی . بونک باشلوجه سببی ایسه بر
کونا حضور و راحت کورمیه رک کجیریلان کججه لردن سکره عسکرده
حاصل اولان مادی و معنوی یورغونلق ایدی . « بوقووا »
جوارنده بر هجوم مقابل اجرا سیله حال اصلی به عودت ایتمکه
موقفیت حاصل اولمش ایسه ده « ضربویچه » طرفنده حاللر ده
فنا بولنیور ایدی . موضع مذکورده عثمانلی محاربه خطک صاغ
جناحک نہایتی تشکیلی ایدن صنف تالی سپا و طابوری موقفی
ترک ایتمکه عمومی بر رجعت حرکتی بدا ایلدی .

بلوننک شرق جهته کائن بر تپه دن محاربه بی اداره ایتمکه
بولنان عثمان باشا یاننده البقویمش بولندی بی بر مقدار قوه
احتیاطیه دن مخاطره ایچننده بولنان نقطه یه طوضری امداد
قوللری کوندرد کدن سکره یاور حر بلرندن طلعت اسمنده
اولان یآوری یانه چاغروب یاوره حرفیاً شو امری ویردی :

صورت تقسیم فی تدقیق ایلمک ایچون ایلرویه طوغری عزیمت
ایستیلر . بوبابده صورت عمومیهده اوله رق بنه ذاتاً بلونده
موجود بولمیش اولان قوه محافظانک و قتیله طوندینی، وضعلری
طونقله اکتفا ایتمک قرار و بریلوب عثمان پاشا دخی قرار کا.
عمومیهنی آچیقده و عسکرینک اورته سنده نصب واقامه ایلدی .
دشمن انجق اوکله وقتی نیکبولی جهتدن یعنی طونه طرفندن
وبراز سکره جهت شرقیهدن دخی ظهور ایتمیش ایسده اقسامه
قدر طرفیندن بالکز طوپ انداختیله اکتفا وقوعه کلدی .
کیجه سکونتله کجدی . عثمان پاشانک حالی پک زیاده شایان
اندیشه ایدی . دشمن اووقته قدر قولای و آنسزین بر طاقم
وقفیاته نائل اولمش و بیسوک برسرعتله توسع و ترقی اییدیور
کورندیکی کبی اورته لقمده دوران ایدن روایات دخی قوتی
اعظام ایتمکده بولمیش اولدینی حالده . مشار الیه عثمان پاشا
سفرک بدایتنده و دینده قالمغه مجبور اولغله روسلر حقنده پک
آز معلومات الیه بیاخش و هله اووقته قدر انلر ایله هیچ محاربه
ایتمامش و کوندوزین طوتیلان برقاج اسیرک افاداسندن دخی
انجق معلومات جزئییه الیه بیلمش ایدی . جبری یووریشلرک
نتیجه سی عسکرینک یورغونلغله علناً میدانده جیقدی ایسده
مشار الیه کندیبی فعالیت و غیرتی ایکی قات ایدرک عسکرک
هرنوع طاغلامنی منع ایچون معینده بولان پاشالره قوتلربی
طوبلی طونملربی امر ایستیکی کی فوق العاده دقتلی برده
ایلرو قره غول خطی تا-یس ایلدی . موضعی تحکیم ایتمک دخی

اگر تاریخ حرب جدید سفرده مقدار کلی عساكر ديفه نك موفقیتله استعماله داز هر وقت اراده سی جائز بر مثال مکمل ابراز ایدیور ایسه عساكر مرقومه راجبی ویا لکز نظامات اساسیه جهتله بزم اردومزه مشابه براردویه منسوب اولسه بیه یه نظر دقتمزی جلب ایتمک شایان وسراورددر . بویه شایان استفاده بر دورک مطالعه سی ایچون ایسه عثمانیلر طرقدن تحریر و تألیف ایدلش شایان اعتماد بر اثره بر قاج و قدن برو ملاک بولمقدمه اثر مذکور شودر .

Défense de Plevna d'après les documents officiels et privés réunis sous la direction de muchir Ghazi Osman Pacha par le Général Mouzaffer Pacha et le lieutenant-Colonel Talaat Bey. Paris, Baudoin. 1889.)

مع مافیه بز شمدیلک نقل و حکایه سنه باشلادیغمز وقایط نقله دوام ایدلم . « دولینه ترو بول » ده « وید » صوی اوزرندن کچن کورینک یقینده تکمیل کیجه استراحت اولندی . دشمن هر طرفلرده کورلش اولدیغندن بوندن صکره اجرا اولنه جق بوروش دشمن ایله مصادمه یه باعث اوله بیه جکی محقق بولندی جهتله عثمان پاشا بومصادمه نك کیجه قراکلفتده وقوع بولسندن اجتناب ایتمک ارزوسنده ایدی .

بناءً علیه تموزک اون طقوزنجی کونی صباحین شفق ایله برابر کوریدن کچیلیمک باشلانوب ارکان حریره ضابطانی دخی میترنده بر مقدار صکر اولدینی حله بلونه اطراقدنه بولتان مواضی کشف ایتمک و قوه عسکریه نك مواضی مذکور به

يك جوق طرفلرده خشنودسزانی موجب اولمش المانيا - فرانسر
سفرندن منتخب بر طاقم وقوعات ايله تا كيد واثبات ايدلمكه
چالشمشدر. بناءً عليه بومسئلهده علاقه دار اولانلر طرفندن
بر جوق پروتستور ايقاع اولنديكى كې قوه ردیفه نك قيمت
واهميتى دخی بدایت مباحثهده نه درجه به قدر تنزیل ایدلمش ایسه
مؤخرأً قوه مذکورہ نك طرفداران و محبسانی جانبندن دخی
اولسبنده صورت مبالغه کارانهده رفع واعلا ایدلمش ایدی .
بودرجه هیجانه محل یوق ایدی .

چونكه قوه ردیفه نك خلا فیکرانی دیه اراده اولسان
کیمهلر حقیقتده اساسآذره قدر بوصف عسکرک دشنه اولیوب
انلرک مقصدلری انجق قوه حریه مزك بوصفك حال و شاننه
دائر معلومات واضحه ویرمك و تجارب سالفیه استدأاً صنف
مذکورک استقبالده حسن استخدای ایچون نه کپی تدایره توسل
ایتمک لازم کله جکئی اراده ایتمک ایدی . اگر بونده بریا کلتلق وقوع
بولش ایسه اوده مثال انتخابنده ایدیلان سهو و خطا ده در .

المانيا نکره کولرندن متوفی و بوغومیل غولج ، ک اغرنندن
برکون شوقول حکمت آمیزی ایشتمش ایدم : « بنم مادتم عموم
طاله بردن طعن ایدرم . اوزمان منفرد کیمسه لره طعنك پك
اوافق بر حصسى دوشر . » ایشت بومسئلهده بالکزر احوال
عمومیه بی نظر دقتده طوره رق بحث ایتمک ذاتاً مقدار پئك
آزلقدن ناشی حال عمومی ایچون بر اثبات کامل اوله میان بر
طاقم منفرد وقوعاتلری مثال اوله رق ذکر ایتمکدن صرف
نظر ایتمک لازم کلوردی .

پیکاردن بر بچق میل مسافه ده اولان ایسقار صوبی ساحله
 کلوب قارشو یقه به کچمک ایچون صربه لدن برکوبری تشکیل
 و صوبی اولوجهله سرور اتمک لزومی کورولدی قارشو یقه به
 کچیلدکن صکره جبل صرتنه یاشمش اولان محالنا نام کویک
 جوارنده موله ایدیلرک بده اوکلادن صکره ساعت درنده
 تکرار یوله جیقیلررق کیجه حلولنده « دولنه تروپول » نام محله
 موصلت اولندی، که بوصورتله اوکون اوچ بچق ساعت المان
 میلی برمسافه قطع ایدلمش و بلونیه ایکی بچق ساعتک برمسافه
 قالمش ایدی. یوروش ائنا سنده نیکبولی موقعنک دشمن ائنه
 کجهدیکی خبر تأسف اثری گلش اولدیفندن بوجهله عثمان پاشانک
 اردوسی ایکی دشمن اردوسی اده سنده بولوب بر قساکی
 روسلرک قوای فائقه سی میانه سوقولش ایدی . پیشدار دها
 زحمتلی یوروش اجرا سیله بلونیه واصل اولمش واوراده بولنان
 غایت ضعیف قوه محافظه به تقویت ویرمش ایدی.

هرکجه معلوم اولان بووقایمندن بوکون ینه بحث ایتمه
 باشلامقلمزک البته بر سبب مخصوصی اولمی .

مشیر عثمان پاشانک تحت قومانده سنده بولنان قوه عسکرینه
 قسم اعظمی افراد ردیفه دن مرتب بولنیور ایدی.

معلوم اولدیفنی اوزره صوک زمانده عساکر ردیفه ویا
 احتیاطیه حقنده پک چوق و همده شدید مباحثلر کچوب عساکر
 مرقومه نک حربده موفقیتله استعمال اوله بیله جکی خصوصی
 دائرة شک و اشتباهه جکیلش و بواسطه ده دخی ذکر واتیانلری

جالی، چربی اره سندن منحیلر ایله کیدن بولارک اوزرنده بویله
 بر یوروشنک نه درجه به قدر زحمتی و مشقتی اولدنی ایچق
 بر تموز آخی باقان مالکنده کچیرن بر کیمسه لایق له اکلایه بیلور.
 افراد عـکـریه دن بعضلرینک تاب و توانی کسـیلوب بی روح
 اوله رق پره دوشـدیـلر بونکله برابر نظام و انتظامه وضبط
 و ربطه خلل کمدی « سقیت » نه ری اوزرنده کائن اولوب الی
 المان میلی مسافده بولان « آلتیمیر » موقعنه واصل اولق
 ایچون تمام قرق بش کیلو مترلک بر مسافه قطع اولدی .
 اردونک هیچ بر خصوصی نظر دقتدن دور ایتمیان قومادان
 ایلویه آدملر سوق ایدرک بولک کنارلرینه صو ایله عملو فوجیلر
 وضع ایستیردی. چونکه عـکـرک قوتی ابقا و درجه نهاییه
 واران صوسزاق سبیل طاعلمنی منع ایتمک ایچق بوجاره ایله
 ممکن ایدی. آلتیمیر کلندکده کیجه یی اوراده کچیرمک و استراحت
 ایتمک مجبوریته حاصل اولدی. ایرتمی کونی یعنی تموزک اون
 یدنجی کونی اوکلده دن صکره ساعت اوج بچقده تکرار یوروشه
 بدأ اولوب کیجه قرا کاغده تقریباً اوج المان میلی مسافده
 اولان اسماعیل پیکار موقعنه مواصات اولتمش ایهده حمرته
 آرزو اولتان راز ارام و راحت بوراده دخی بولمادی.

اورایه وارد اولان بر تلغرافنامه دشمنک یلونهنک بش میل
 جنوبنده و شهر مذکور ایله باقان سـلـه سی بیتنده بولتان
 لوفجه موقعنه کلدیکنی بیلدیریور ایدی بونک ایچون ینه بر
 دفعه دهها بتون کیجه حرکت ایدیلرک شفق وقتی اسماعیل

بلاقه ، نك جهت جنوبيه سنده كائن اولان و قريو دول ، .
مواصلت اولندي . بوموقعه وصولده مابين هايون باش كئاتبندن
مشير پاشانك حركتي تسريع اتمكي امر ايدر بر تفر اقسامه
وارد اولدي . كه مالى شودر : فوق العاده غيرت و بيوك بر
وطن پرور لك ابرازي زماني كلدي . ذات حضرت پادشاهي
سزه حركتي تسريع اتمكزي امر بيوريورلر .

ايسته و قبله آرزوسي خلافتده و دينده كيرو براقلمش
اولان و يقينده بولنان و نيكولي ، بي تهلكه و مخاطرده بيلان
مشير پاشا شمدى جسور اولان عسكرينك طوق و طاقت
بشرك خارجنده تسريع اتمكه مجبور اولدي . مع مافيه اشار
اليه تردد نه اولديقى بيلمديكي جهنله همان اردوسيله يوله
جيقوب ينه اوچ ميل مسافده اولان و لچى درامه استقامتمده
اوله رق يتون كيجه تپلردن واديلردن يورويهرك نموزك اون
بشجي كوني اوكله و قى محل مذكوره مواصلت ايلدي .

اورايه وصولده يكي بر طاقم مشوم خبرلر الدي سردار
اكرم عبدالكريم پاشا نيكولي موفضك درجه نهايهده تهلكه
ايچنده بولنديقى و مشير پاشانك ممكن اولديقى قدر دها چابوق
بلونه جوارينه مواصلت اتمكي لزومنى تلفراف واسطه سيله
بيلدريور ايدى . بونك اوزرينه ينه كيجه استراحتي بوزولدي .
پيشمدار كيجه نك قرائتده حركت باشلايوب قسم كاي دخی
شفق وقتده يوله چيقارق هوا فوق العاده صيحاتي اولدينى حالده
جبالق و صوسز اولان مرتفع اووالردن يورودى . غير منتظم
وقيا پارجه لريله مستور اولان و بربرده كولكلك كوستميه رك

ذیقیمت اولان قوای عسکریه پی بوش یره طماغیق ودها
طوغریسی اسراف ایتمک بولندیقی اثبات ایلدی .

بتون بتون ترکه قرار ویرمکه تردد ایدیلان قیمتی
وضعاری طومق ایچون قوه حربیه پی طماغیق ضمتده
حصوله کلان میل مشوم بو کوچوک اردویی و دیندن حرکتی
زمانه قدر اوز ایکی بیک کشی راده سنه تزیل ایلمش ایدی
حالبوکه بواردونک از بر مدت صکره نه قدر عالی بر خدمت
ووظیفه ایفاسنه مأمور اوله جفی خصوصی اردو داخلده
بولانلردن کیمه نک خاطر وخیاکه گلز ایدی .

یورویشک بدایتی فایت صیجاق برهویه تصادف ایتمکه
یک مشقتی ایدی . یورویش قوی ابتدا اوج المان میلی بعد
ومسافه سنده اولان « ارج پلانقه » سنه قدر منبت اولان طونه
اوواسی یکدکن صکره برنجی کیجه پی مذکور « پلانقه » ده
یکیردی . و دینک انجق یاری یولنده بولنان ویتبول جوارینه
کلندیکی زمان دشمن بطاریه لری فقط برکونه ضرر ایراث
ایتمک اوزره یورویش قوای سلاملاش ایدی .

ایرتی صیباح طونه نک مرتفع اولان ساحله صعود
ایدیلوب بوندن صکره بول کیتدکجه بوکله رک یورویش قوی
طاغدن بو قاری و طاغدن اشاغی اوله رق حرکت ایدیوردی .
یک چوق کره لر بطاریه لر قوی تمقید ایده من اولدی . افراد
عسکریه طوپلری ایلویه سورمک ایچون قوللریله طوپلرک
تکرلکیرینه یا شمه مجبور اولدیلر . نهایت اوکلدن صکره
هدف حرکت و تقریباً بش المان میلی مسافده بولنان و د لوم

پلونه

۱۸۷۷ سنه سی تموزينك اون اوچنچي كوني صباحي
ايركندن ايدى كه مشير عثمان پاشا حضرتلرى وسطى باغارستانه
كينتك واوراده روسلرك ممالك عثمانيه به دخول و تجاوزينه
قارشو ايديلان مدافعه به اشتراك ايلمك اوزره قوه عكره لرى
باشنده اوله رقى و دين قلعه سي قبولرندن خروج ايلدى .

مشار اليه حضرتلرى بدأ اولنان حرب وجدالك تسويه
قطيه سي هنگامنده كنديسنك اوسره ده ذاتا سكونت اوزره بولنان
صربيلر ورومانيا ليلرى ترصد ايتمك اوزره ممالك عثمانيه نك
منتهاي شمال غربي سنده كائن بر كوشده بولمى سنده قطعيآ بر فائده
اولديقى تماميله اكلامش اولدينى جهتله اورادن حركت ايتمى
مساعده ايدلسنى سردار اكر مدن بر قاج دفعه استرحام ايتمش
ايسده بو استرحامى اسعاف قاننامش ايدى لكن روسلرك
« زيشتوى » موقعنده طونه نهرينى مرور ايدوبده بلقانه
طوغرى بر سرعت فوق العاده ايله تجاوز ايتملرى اوزرينه مشار
اليه حضرتلرينك فكرى طوغرى اولدينى و بعض درجه ثابته
مقاصد اغورنده وقايع جسيمه به قارشو يكرمى بيك كشيدن
زياده عسكردن مرتب بر قوتى سبرجى حالنده بولنديرمقى

اولد یغندن المانجه دن ترجمه سنه غیرت وسایه ترقیا پیرایه
جناب جهانداریده معارفک هر شعبه سنه متعلقاً نشر
ایدلمکده بولنان آثارک مظهر رغبت عمومیه اولمسنه
نظر آبونکده نائل تقدیر و تحمین اوله یله جکی امنیه سیله
موقع انتشاره وضعنه جارت ایلدم . همان جناب
رب المنان قوماندان اعظم و اقدس مز شهر یار فاروق
توان ، ولی نعمت بی امتنان افند مز حضر تلرینی کمال شان
و شوکتله تخت عالیخت ملوکانه لرنده الی یوم القیام
معر وسایه طوبی وایه حضرت خلافتنا هیلرنده دها
نیجه نیجه آثار برکزیده انتشاریله کتبخانه ملیزک
برقات دها تزییتی میر بیورسون دعا سیله ختم کلام
ایلرم .

افادہ مخصوصہ

تاریخ عسکری عثمانی تزیین ایڈن وقایع
حربہ نک اک پارلاقلرندن بریده پلونه مدافعه
مشهوره سیدر. کرچه بوکا دائر اوروپاده پک چوق
اترلر تحریر ونشر اولنمش ایسه ده اقتدار سینی و قلمبیله
مشار بالبنان اولان مشیران عظامدن دو اتلوفون درغولتس
پاشا حضر تلرینک وقعه مذکورہ حقنہ کی تدقیقاتلرینی
حاوی المانجه اوله رق وجوده کتیر دکلری اثر بالوجوه
حائر رجحاندر.

بونده قوه عمومیه وبالخاصه عساکر ردیفه شاهانه نک
احوال حضریه وسفریه سی فوق الماده بردقت وجدیتله
بیان وتصویر اولنمغله بویله بر اثر مهم وفوائد آوراک
کتبخانه عسکریمزده دخی بولنسی آرزوسی حاصل

پیش

تاریخ حرب بدن عساكر ردغه قسمه دائر تدقیقات

محرری :

مشیران عظامدن دولتلو فون درغولتس پاشا حضر تلی

المانجه دن مترجمی :

مکتب حربیه شاهانه مطبعلرندن میرالای محمدطاهر

معارف نظارت جلیله سنك ۵۸۳ نومرو و ۲۹

تشرین ثانی ۱۳۱۳ تاریخلو رخصتیه طبع اولمشدر

درسمادت

(محمود بك) مطبعه سی — باب عالی جوارنده ابراهیمود چاده سنده نومرو ۷۲

۱۳۱۶

پیش

تاریخ حرب بدن عسا کر ردیفه قسمنه دائر تدقیقات

محرری :

مشیران عظامدن دولتلو فون درغولقس پاشا حضر تلی

مناجیه دن مترجمی :

مکتب حربیه شاهانه معلملرندن میرالای محمد طاهر

معارف نظارت جلیله سنک ۵۸۳ نومرو و ۲۹

تشرین ثانی ۱۳۱۳ تاریخلو رخصتیه طبع اولمشدر

درسمادت

(محمود بك) معابعسی — باب عالی جوارنده ابوالسعود جاده سنده نومرو ۷۲

۱۳۱۶

kayihan

